

ISSN 2415-8801

Інтелект

XXI

№2 2016

УДК 005.336.4

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ГО «ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ КОНКУРЕНЦІЇ»

№ 2 НАУКОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕЛЕКТ ХХІ»
2016 Заснований у 2010 році. Виходить 6 раз на рік.
Регістраційне свідоцтво КВ № 19206-9006 ПР від 05.07.2012 р.

Журнал внесено до списку друкованих періодичних видань, що входять до переліку наукових фахових видань України (економічні науки) (Підстава: наказ №41 Міністерства освіти і науки України від 17.01.2014 р.)

Присвоєно Міжнародний стандартний серійний номер (International Standard Serial Number) ISSN 2415-8801 16.02.2016 р.

Засновники і видавці: Національний університет харчових технологій
ГО «Інститут проблем конкуренції»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Гуткевич Світлана Олександрівна	- головний редактор <i>доктор економічних наук, професор</i>
Бернат Томаш	- доктор, професор (Польща)
Бутнік-Сіверський Олександр Борисович	- доктор економічних наук, професор
Єрмошенко Микола Миколайович	- доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Киричок Петро Олексійович	- доктор технічних наук, професор
Корінько Микола Данилович	- доктор економічних наук, професор
Мусіна Аміна Аміржанівна	- доктор економічних наук, професор (Казахстан)
Оніщенко Ірина Григорівна	- доктор політичних наук, професор
Парсяк Володимир Нікіфорович	- доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Руденко-Сударєва Лариса Володимирівна	- доктор економічних наук, професор
Сафонов Юрій Миколайович	- доктор економічних наук, професор
Сологуб Олена Петрівна	- доктор економічних наук, професор
Федулова Ірина Валентинівна	- доктор економічних наук, професор
Юренієнє Віргінія	- доктор, професор (Литва)
Солоха Дмитро Володимирович	- відповідальний секретар <i>доктор економічних наук, доцент</i>

Мова видання: українська, російська, англійська

Програмні цілі видання: розвиток науки і освіти, популяризація економічних знань, формування економічного типу мислення, інформування наукового середовища про сучасні дослідження та розробки в сфері економіки

Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів

Редакційна колегія матеріали не повертає

Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів

У разі передруку посилання на журнал «Інтелект ХХІ» обов'язково

Адреса наукового журналу «Інтелект ХХІ»:

<http://intelligence.org.ua>

E-mail: intelekt21@mail.ru

Технічний секретар – Дунда С.П., к.е.н., доц.

Офіційний сайт <http://intelligence.org.ua>

Підписано до друку 05.05.2016 р. Формат 70x100 ¹/₁₆. Папір офсетний.

Друк офсетний. Обл. вид. арк. 6,57. Ум. др. арк. 5,7.

Тираж 100 прим. Замовлення № 16-608

Друк з оригінал-макету НТУУ «КПІ» ВПК «Політехніка»

Свідоцтво ДК № 1665 від 28.01.2004 р.

03056, м. Київ, вул. Політехнічна, 14, корп. 15. Тел. (044) 406-81-7

ISSN 2415-8801

Інтелект

XXI

№2 2016

ІНТЕЛЕКТ ХХІ
НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 2'2016

З М І С Т

I. СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Онiщенко І. Г. Сучасна геоекономічна стратегія КНР	7
--	---

II. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Буковинська М. П. Процес переходу України до соціального розвитку	17
Онiщенко В. В. Кластери в системі управління регіоном	26
Суворкіна О. О. Значення регіонального розвитку для національної економіки	32
Устинов Р. Г. Напрями фінансування регіональної інфраструктури як механізм державного регулювання економікою	39

III. ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Білик В. В. Роль і місце інноваційно-інвестиційної складової в системі економічної безпеки	45
Кравченко А. В. Інноваційні методи управління транспортною інфраструктурою	53
Марков А. Р. Інноваційні аспекти розвитку Інтернет-сегменту економіки	60

IV. БІЗНЕС ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

Драган О. І. Сучасний стан соціально-культурної сфери України	68
Рейкін В. С. Методи оцінки обсягів тіньової економіки: балансовий підхід	79

V. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Габа М. І. Сільський зелений туризм – перспективний вид туризму для реформування економіки України	88
--	----

ІНФОРМАЦІЯ

Корінько М. Д. Судова експертиза у процесі господарської діяльності	95
---	----

ИНТЕЛЛЕКТ XXI
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№ 2'2016

СОДЕРЖАНИЕ

I. МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА И МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

Онищенко И. Г. Современная геоэкономическая стратегия КНР	7
---	---

II. НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

Буковинская М. П. Процесс перехода Украины к социальному развитию	17
Онищенко В. В. Кластеры в системе управления регионом	26
Суворкина О. О. Значение регионального развития для национальной экономики	32
Устинов Р. Г. Направления финансирования региональной инфраструктуры как механизм государственного регулирования экономики	39

III. ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Бильк В. В. Роль и место инновационно-инвестиционной составляющей в системе экономической безопасности	45
Кравченко А. В. Инновационные методы управления транспортной инфраструктурой	53
Марков А. Инновационные аспекты развития Интернет-сегмента экономики	60

IV. БИЗНЕС И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ

Драган Е. И. Современное состояние социально-культурной сферы Украины	68
Рейкин В. С. Методы оценки объемов теневой экономики: балансовый подход	79

V. ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ

Габа М. И. Сельский зеленый туризм – перспективный вид туризма для реформирования экономики Украины	88
--	----

ИНФОРМАЦИЯ

Коринько Н. Д. Судебная экспертиза в процессе хозяйственной деятельности	95
--	----

INTELLIGENCE XXI
S C I E N T I F I C J O U R N A L

No 2'2016

CONTENT

I. WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

Onishchenko I. Modern geo-economic strategy of China	7
--	---

II. NATIONAL ECONOMY

Bukovynska M. The process of transition of Ukraine to social development	17
Onishchenko V. Cluster in the control system of region	26
Suvorkina O. Value of regional development for national economy	32
Ustynov R. Directions of financing of the regional infrastructure as the mechanism of state regulation by economy	39

III. INVESTMENT-INNOVATIVE ACTIVITY

Bilyk V. The role and place of innovative investment component system of economic security	45
Kravchenko A. Innovative management methods the transport infrastructure	53
Markov A. Innovative aspects of the development of the Internet segment of the economy	60

IV. BUSINESS AND INTELLECTUAL CAPITAL

Dragan H. Current state of the social and cultural sphere of Ukraine	68
Reikin V. Methods of shadow economy evaluation: balance approach	79

V. ECOLOGICAL PROBLEMS

Haba M. Rural green tourism – the perspective form of tourism for reforming Ukrainian economy	88
---	----

INFORMATION

Korinko M. Judicial examination in process of economic activity	95
---	----

УДК 332.144

Онищенко И. Г.,
д.пол.н., профессор,
кафедра международной экономики,
Национальный университет пищевых технологий, г. Киев

СОВРЕМЕННАЯ ГЕОЭКОНОМИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ КНР

В статье дан анализ экспертных оценок аналитиков из таких стран, как Китай, США и Россия современной модели экономического развития Китая и перспективы ее дальнейшей эволюции. Представлены мнения двух групп экспертов по экономическому развитию Китая. Рассмотрены традиционные наборы стратегем, в частности, внешнеэкономическое партнерство и внутренние стратегические экономические задачи Китая. Определены возможные сценарии развития геоэкономической экспансии КНР в краткосрочной перспективе.

Ключевые слова: геоэкономическая стратегия, внешнеэкономическая экспансия, внешнеэкономическое партнерство, сверхдержава, Китай, экспертные оценки.

СУЧАСНА ГЕОЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ КНР

Оніщенко І. Г.

У статті подано аналіз експертних оцінок аналітиків з таких країн, як Китай, США та Росія сучасної моделі економічного розвитку Китаю та перспективи її подальшої еволюції. Представлені думки двох груп експертів з економічного розвитку Китаю. Розглянуто традиційні набори стратегем, зокрема, зовнішньоекономічне партнерство та внутрішні стратегічні економічні завдання Китаю. Визначено можливі сценарії розвитку геоекономічної експансії КНР у короткостроковій перспективі.

Ключові слова: геоекономічна стратегія, зовнішньоекономічна експансія, зовнішньоекономічне партнерство, наддержава, Китай, експертні оцінки.

MODERN GEO-ECONOMIC STRATEGY OF CHINA

Onishchenko I.

The article analyzes the expert assessments of China, United States, Europe and Russia in the economic development model of China and prospects of its further development. It is shown that experts opinions were divided - some argued that in the coming decades, China will become a superpower country and will take the second place in the world in economic power. Others

have expressed strong doubts that China can achieve tremendous economic success, using the existing model of economy – a hybrid model of "socialism with Chinese characteristics". Traditional kits analyzed stratagems, in particular, commercial partnerships and internal strategic economic issues of China. Outlined are possible scenarios for the development of the geo-economic expansion of China in the short term. The rise of China to the status of world power is clearly evident in the beginning of the 21st century, changing geometry of international relations. China becomes an important factor that can greatly affect the geo-economic structure of the world in the near future. Modern researchers, in particular J. Attali, believes that by 2025 China may take at least the world's second largest economic power and by 2040 become the second economic power in the world. Economic growth in China would provide a significant destabilizing effect on the prevailing international order. C. Huntington, is arguing that China's economic development will lead to significant changes in the balance of forces among civilizations. Features of the development of China's economy can be reduced to several groups of factors: the first should include-limited natural resources, enormous human potential, low cost labour force; the second is a systematic State regulation of investment; the third plan is the development of high technologies and rapidly growing export capacity; the fourth-largest market in the Eurasian continent; the fifth is the acceleration of the military build-up. At present, China is striving for economic dominance in the Asia-Pacific region. Taking into account the rapid and successful economic development of China in the last decade, it may be assumed that this aspiration will be realized.

Keywords: geo-economic strategy, internal strategic economic, geo-economic expansion, superpower country, China, expert evaluations.

Постановка проблемы. Возвышение Китая до статуса мировой державы отчетливо проявилось в начале XXI века, изменив геометрию международных отношений. В существующей политической и экономической ситуации КНР превращается в важнейший фактор, способный кардинально изменить геоэкономическую структуру мира в ближайшем будущем. Широко известно, что Наполеон Бонапарт, говоря о Китае, подчеркивал: «Там лежит гигант. Пусть спит. Когда он проснётся, он сотрясёт мир».

Современные исследователи, в частности Ж. Аттали, считают, что к 2025 году Китай может занять, как минимум, второе место в мире по экономической мощи, а к 2040 стать второй экономической державой мира. Экономический рост Китая будет оказывать существенный дестабилизирующий эффект на установившийся мировой порядок, подчёркивал С. Хантингтон, утверждая, что экономическое развитие Китая приведёт к значительным изменениям в соотношении сил среди цивилизаций.

Американские исследователи и политики неоднократно заявляли, что Китай превращается в один из главных вызовов для американской политики и экономики в среднесрочной перспективе. В аналитическом докладе «Азия 2025», подготовленном по заказу Пентагона группой ведущих экспертов по прогнозированию, отмечалось, что стабильный и мощный Китай будет постоянно пытаться изменить существующий статус-кво в Восточной Азии. А наличие мощного ВВП в 6-7 трлн. долл. позволит Китаю закупать высокотехнологическое вооружение, которое сможет обеспечить ему превосходство в море и на суше в регионе. Поэтому вопросы экономической стратегии Китая требуют серьёзного как экономического, так и политического рассмотрения.

Анализ последних исследований и публикаций. Геоэкономическая экспансия как явление известно с давних времён. Однако на протяжении долгого периода этот феномен практически не изучался. В конце XX - начале XXI века учёные политологи, философы, экономисты, политические и экономические эксперты стали уделять серьёзное внимание этой проблеме (работы Ж. Аттали, С. Хантингтона, Й. Фишера). Расстущая экономическая экспансия Китая потребовала от экспертов глубокого и всестороннего анализа специфики экономической модели КНР. Среди учёных, изучающих современное состояние и перспективы экономического развития Китая, его стремление к экономическому господству в регионе, необходимо прежде всего отметить китайских исследователей — Пан Гуана, Син Гуанчэна, Сюй Тункая, Ху Хао, Чжао Жуюя, Лю Шицзиня, западных — С. Бланка, А. Коэна, М. Оресмана, Е. Румера. Поскольку экономические отношения КНР и РФ довольно тесные, российские учёные также всесторонне исследуют возможности превращения Китая в мировую державу. Представляют интерес работы Н.А. Баранова, С.Г. Лузянина [5], А.В. Ломанова, М.Л. Липкина, Фурсова А.И. [6]. Отечественные исследователи С. Лещенко, С. Шергин больше внимания уделяют политическим аспектам китайской экономической экспансии.

Цель статьи. В статье поставлена задача рассмотреть современные экспертные оценки развития геоэкономической стратегии Китая, проанализировать возможные сценарии его геоэкономической экспансии, и вероятность превращения в сверхдержаву в краткосрочной перспективе.

Основные результаты исследования. На протяжении столетий геополитика Китая носила двойственный характер, что было обусловлено самим названием страны «Срединная империя», ориентируясь как на континентальные, так и на талассократические архетипы. Будучи с XIX века полуколонией Запада, Китаю приходилось осуществлять атлантистскую геополитику, выступая в качестве евразийской береговой линии Запада. После сближения с СССР, вплоть до смерти Мао Цзэдуна, КНР перешла в русло евразийской политики. Вернувшись после 70-х годов XX века к атлантизму, на пороге XXI века Китай подчинил

свою внешнюю политику внутренней, направленной на экономическую и социальную трансформацию страны. Китайские лидеры поставили перед страной две основные задачи: стать центром китайской культуры, стержневой страной, цивилизационным магнитом, на который будут ориентироваться все остальные китайские сообщества и восстановить утраченное в XIX веке историческое значение ведущей державы в Восточной Азии. Для осуществления этих стратегических задач КНР потребовалось, прежде всего, экономически укрепить страну. Как результат, в 1980 -2011 годах ВВП Китая вырос более, чем в 15 раз и составил 12,8% мирового [6].

Особенности развития экономики Китая большинство экспертов сводят к нескольким группам факторов. Первую группу составляют - ограниченность природных ресурсов, огромный людской потенциал, низкая стоимость рабочей силы; вторую — планомерное государственное регулирование инвестиций; третью — планирование освоения высоких технологий и динамично растущего экспортного потенциала; четвертую — самый крупный рынок на Евразийском континенте; пятую — ускорение наращивания военной мощи.

В настоящее время Китай стремится к экономическому доминированию в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Достаточно успешное развитие экономики КНР в последние десятилетия, демонстрирует возможность такого сценария. По прогнозам экспертов Китай может претендовать на роль мирового экономического гегемона, поскольку уже сейчас является мощным влиятельным государством, стремительно набирающим силу. Правда, некоторые аналитики высказывают сомнения относительно возможности КНР стать сверхдержавой. Жак Аттали подчёркивает, что расстреляв демонстрацию на площади Тяньаньмэнь, Китай растерял свое будущее, надолго замедлил свое развитие [2]. Вместе с тем, внутренняя политика страны во многом подчинена её внешнеполитическим и внешнеэкономическим задачам.

В КНР реализуется гибридная модель «социализма с китайской спецификой», которая включает в себя ряд неизменных компонентов — сильное государство, преемственность в стратегии развития и сохраняющуюся ведущую роль Коммунистической партии Китая.

Руководством страны, по сути, выработана национальная глобальная повестка дня, основными задачами которой называют борьбу с мировым финансовым кризисом, активный экономический выход страны на рынки стран Латинской Америки, Африки, Центральной Азии; формирование новой мировой финансовой архитектуры и активизация работы в международных интеграционных структурах — ШОС, БРИКС, РИК. Таким образом, новая повестка дня КНР несколько отличается от политики узкого регионализма, проводимой согласно принципам Дэн Сяопина. Новое китайское руководство испытывает потребность в разработке новых идей и подходов во внешнеэкономической политике. Происходит быстрое расширение географии национальных интересов Китая. Ему уже недостаточно

традиционного экономического сотрудничества с сопредельными государствами. Введение в официальные документы термина «большое соседское окружение Китая», означает стремление к экономической экспансии в нетрадиционных для КНР регионах, включая Австралию, Новую Зеландию и Европу. Участие Китая в экономически перспективных проектах, несмотря на их географическую удалённость (например, освоение Арктики), подтверждает отход от политики узкого экономического регионализма.

Среди традиционных наборов стратегем, особое место занимает ключевой дипломатический инструмент — внешнеэкономическое партнёрство. Сам термин партнёрство ещё недавно употреблялся в риторике китайских руководителей для характеристики взаимоотношений со всеми странами. Сегодня они дифференцируют характеристики моделей партнёрства. Китайские политологи разработали своеобразную типологию партнёрства. В качестве элементов анализа они используют как экономические показатели (торговля, инвестиции), так и политические составляющие. К наиболее приоритетной группе в качестве высшей формы партнёрства относят российско-китайское стратегическое партнёрство. С. Г. Лузянин в этой связи приводит китайскую геополитическую стратегию, которая взята на вооружение китайским руководством ещё в 90-е годы XX века. «Опереться на Север» (С. Г. Лузянин считает, что речь идет о России), «Стабилизировать Запад» (Европа и США), «Идти на Юг» (т. е. в страны третьего мира: Азия, Африка, Латинская Америка).

Ко второй группе партнёрства относятся Южная Корея, Бразилия, ЮАР, Индия, Канада и др. Это партнёрство характеризуется как «партнёрские отношения дружеского типа». В третью группу включены отношения партнёрства с ЕС и АСЕАН. Это партнёрство называют «координируемым партнёрством». Четвёртая группа — это отношения с США и Японией. Эти страны рассматриваются Китаем, как потенциальные стратегические противники по целому ряду долговременных проблем. Такое партнёрство получило название «партнёрство прагматического типа» [5].

Наряду с геоэкономическими стратегемами, необходимо остановиться на анализе внутренних стратегических задач КНР. Поддержание внутренней безопасности, связанной с неравномерностью экономического развития китайских регионов, по-прежнему требует серьёзного внимания от правительства. Как отмечают исследователи, доверие населения покупается массовой занятостью. Решение проблемы массовой занятости — движущая сила промышленной экспансии. Кроме того, как утверждают западные аналитики, частные сбережения граждан максимально используются для финансирования промышленности. Низкая покупательная способность населения требует увеличивать экспорт. При этом, как известно, сырьё Китаю нужно импортировать. Значит, стратегической задачей Китая

является поддержание и увеличение мирового спроса на китайские товары. Отсюда необходимость инвестирования в экономики стран-потребителей.

Экономический кризис в Европе и США, которые являются главными клиентами-потребителями китайских товаров, влечёт за собой серьезные угрозы. Усиление конкуренции, снижение экспорта — те вызовы, на которые придется отвечать нынешнему китайскому руководству.

Выступая с докладом о работе правительства на 4-й сессии ВСНП 12-го созыва в начале марта 2016 года, премьер Госсовета КНР Ли Кэцян очертил общие подходы к работе правительства на ближайшее время, назвав 2016 год — годом решающего периода для полного построения среднезажиточного общества и ключевым для продвижения структурных реформ. Он подчеркнул, что в условиях адаптации к «новой норме» экономического развития Китая общие подходы правительства будут таковы: макроэкономическая политика должна быть устойчивой, отраслевая политика — целенаправленной, микроэкономические меры — гибкими, реформы — практичными, а политика в социальной сфере — направлена на поддержку малообеспеченных слоёв населения [4]. При этом Ли Кэцян отметил, что важно налаживать равновесие между стабилизацией роста и структурным регулированием, чтобы поддержать функционирование экономики в «разумных пределах». Китай должен сосредоточить усилия на структурных реформах в сфере предложения, ускорить культивирование новых движущих сил развития, преобразовать и модернизировать традиционные преимущества страны. Особое внимание правительство собирается уделить ликвидации избыточных производственных мощностей и переизбытка рыночного предложения, сокращению избыточной долговой нагрузки и снижению себестоимости.

Согласно планам правительства КНР, в 2016 году ВВП увеличится на 6,5 - 7%, а рост потребительских цен составит около 3%, для чего будет создано 10 млн. новых рабочих мест. Правительство ожидает, что экспорт-импорт стабилизируется и пойдёт в сторону улучшения, международный платёжный баланс останется в основном сбалансированным.

Вместе с тем, комплексный анализ всех экономических показателей КНР свидетельствует о том, что в ближайшем будущем страна в своём развитии столкнётся с серьёзными трудностями и вызовами. С одной стороны, мировая экономика переживает глубокие изменения, и для её восстановления не достаточно средств, сил и политической воли. Международная торговля растёт вяло, на финансовом рынке и рынке сырьевых товаров наблюдаются постоянные колебания. Возрастают и геополитические риски. С другой — в самом Китае существуют риски и противоречия экономического роста. Нельзя также не упомянуть происходящий сложный процесс структурного регулирования экономики.

Мнения китайских экспертов о перспективах роста экономики КНР разделились. Ряд экспертов считают, что китайская экономика стрессоустойчива и обладает достаточным потенциалом и пространством для развития. Они уверены, что реформы и открытость непрерывно придают ей новые движущие силы, поскольку в стране накоплен опыт в сфере инновационного макроэкономического регулирования. Китайский экономист Лю Шицзинь, наоборот, считает, что китайская экономика «увидела дно». По его убеждениям прекратить снижение темпов роста можно будет только тогда, когда начнут расти индекс цен производителей, прибыль промышленных предприятий и объем бюджетных доходов.

Экономист Фань Люпин уверен, что «вхождение КНР в новый цикл экономического роста будет непременно основано на новой экономике». Он утверждает, что «следующий шаг — не о том, как путём выведения лишних мощностей и снижения запасов спасти старую экономику, а о том, как через инновации дать новым отраслям экономики ещё больше политической поддержки, чтобы как можно скорее сформировать новые драйверы экономического роста». Эксперт считает сильной стороной китайской экономики — активное усиление совершенствования структуры инвестиций, наращивание темпов финансирования отраслей новых технологий. Добавленная стоимость высокотехнологических предприятий с общей суммой доходов от основной деятельности свыше 20 млн. юаней за последний год увеличилась на 10,2%. Прирост иностранных инвестиций в китайскую экономику в 2015 году составил 5,6% [4].

Ряд аналитиков указывают на стимулирующий характер денежной политики Национального банка Китая. Ведущий экономист Bank of Communications Лянь Пин прогнозирует, что, несмотря на некоторый крен в сторону ослабления монетарной политики, Китай не станет печатать деньги. Вместе с тем, отмечает эксперт, ослабление монетарной политики обычно позитивно сказывается на состоянии фондовых рынков — туда попадает часть высвободившейся ликвидности, а также рынка недвижимости, так как получить кредит становится легче [4].

Европейские эксперты заговорили о «жесткой посадке» китайской экономики. Волна негативных оценок перспектив экономического развития Китая, очевидно, спровоцирована данными о снижении темпов роста китайской экономики с 10 до 6,9%. К основным причинам нынешнего замедления темпов роста относят также снижение экспорта, сравнительно низкую эффективность производства, убывание предельной полезности экономического роста, опирающегося на инвестиции. Вместе с тем, необходимо учитывать, что это происходит на фоне замедления темпов развития глобальной экономики. Специалисты отмечают, что китайская модель занятости и приоритета доли рынка над прибыльностью использует не по назначению некоторые ресурсы, что, в свою очередь, порождает инфляцию.

Европейские исследователи также расходятся в оценке перспектив развития экономики Китая. Оптимисты считают темпы экономического развития Китая и масштабы иностранных капиталовложений в КНР самыми высокими в мире, что и является основой для благоприятного прогноза. Они не исключают возможность для Китая в скором времени обрести статус мировой державы. По их убеждению экономический импульс позволит КНР приобрести мощь такого уровня, что он станет угрозой не только для всех своих соседей, но и, вероятно, для более удаленных географически противников. По некоторым данным, проживающие за границей китайцы контролируют около 90% экономики Индонезии, 75% экономики Таиланда, 50 – 60% экономики Малайзии, а также полностью контролируют экономику Тайваня, Гонконга и Сингапура, что свидетельствует об «экономической интервенции» Китая в регионе [3].

Пессимисты полагают, что нельзя так однозначно использовать в прогнозах политического и экономического развития механическую зависимость от статистического анализа. Они указывают на целый ряд факторов, которые могут стать препятствием на пути превращения Китая в сверхдержаву мирового масштаба. Одним из решающих аргументов пессимисты называют сложность сохранения темпов роста в течение исторически продолжительного периода времени, так как для этого необходимо удачное сочетание эффективного национального руководства, политической стабильности, социальной дисциплины внутри страны, высокого уровня капиталовложений, сохранения очень высокого уровня иностранных капиталовложений и региональной стабильности.

Й. Фишер, бывший министр иностранных дел и вице-канцлер Германии, анализируя будущее КНР, отмечает, что жизненно важные интересы, которые руководят китайской политикой, - это внутренняя модернизация экономики и политическая стабильность. Китай, вероятно, станет в будущем сверхдержавой, но, как отмечает эксперт, ориентированной на развитие за счёт внутренних экономических факторов, которые будут в состоянии обеспечивать постоянные темпы роста на уровне 10% в год. В противном случае, быстрое и коренное преобразование страны из преимущественно аграрного общества в ультрасовременное индустриальное общество не сможет обойтись без дестабилизации политической системы. А значит, эта сосредоточенность на внутреннем росте будет иметь огромные политические последствия, как внутри страны, так и для внешней политики. Китай, по мнению Й. Фишера, станет наиболее важным рынком будущего.

Ряд российских исследователей (С. Г. Лузянин, А. В. Ломанов, М. Л. Липкин и др.), оценивая готовность Китая к статусу сверхдержавы, считают, что несмотря на огромную совокупную мощь и достижения экономики, КНР по параметрам социально-экономического развития не может ни сегодня, ни в ближайшем будущем реально выйти на уровень сверхдержавы. В частности, они приводят аргумент значения уровня ВВП на душу

населения. Второй аргумент — уровень военно-технического потенциала. Оборонный потенциал Китая достаточный, но он серьёзно отстаёт от показателей США и России (особенно по ракетно-ядерным стратегическим компонентам) [5]. И третий аргумент — невысокие социальные стандарты жизни населения, которые значительно меньше, чем в ведущих странах.

Эксперты из России предполагают, что преодолеть сложности экономической модели Китая можно с помощью повышения доходности китайской экономической деятельности. Однако, этого сложно добиться производителям товаров с низкой добавленной стоимостью. Иначе говоря, для спасения экономики необходимо «вместо обуви и носков производить автомобили и оборудование». А это требует рабочей силы совсем иного качества и квалификации. Но есть и ещё другой аспект — прямая конкуренция с развитыми экономиками США, Японии, Германии [7].

Растущая региональная экономика Китая пока не может окончательно преодолеть те риски и угрозы, которые стоят перед ней. В феврале 2016 года в Шанхае представители стран G20, обсуждая ситуацию в мировой экономике, выражали беспокойство о ситуации в Китае. Отмечено, что в январе экспорт страны просел в годовом выражении на 18,8%, а импорт — на 11,2%. Кроме того в 2015 году произошёл обвал фондового рынка. Не ослабевает отток капиталов, и на поддержку юаня власти потратили за прошлый год 0,8 трлн. долларов. Совокупный долг КНР достигает 28 трлн. долларов [1].

Вывод. Несмотря на замедление темпов экономического развития, экономика Китая все же главенствует в Азии, что не может не беспокоить многие соседние страны. Однако, КНР — слишком значительный игрок на мировой арене и отказаться от сотрудничества с ним экономически провально. Поэтому многие страны стараются наладить тесные торговые связи и задействовать финансовые рычаги. С 1 октября 2016 года вступит в силу решение МВФ о предоставлении юаню статуса резервной валюты. Бывший госсекретарь США Д. Хей утверждал, что мир на земле опирается на Китай. Кто понимает Китай с точки зрения социальной, политической, экономической, религиозной, тот держит ключ к мировой политике на последующие пять столетий.

1. Колташов В. АТР: накануне обвала? [Электронный ресурс] / В. Колташов // *Геополитика*. – 2016. – 03. – 02. – Режим доступа: <http://geo-politica.info/atr-nakanune-obvala.html>

2. Аттали Ж. *На пороге нового тысячелетия* / Ж. Аттали. – М.: Международные отношения, 1993.

3. Баранов Н. А. *Азиатско-Тихоокеанский регион в системе геополитических координат современного европоцентричного мира* / Н. А. Баранов. – Режим доступа:

http://www.nicbar.ru/geoproblemy_lekzia1

4. Китай в новостях. – Режим доступа: <http://www.russian.news.cn/china>

5. Лузянин С. Г. Шанхайская Организация Сотрудничества 2013-2015. Прогнозы, сценарии и возможности развития / С.Г. Лузянин. – М.: ИДВ РАН, 2013.

6. Фурсов А. И. Мировая экономическая система: новые сценарии развития / А.И. Фурсов, К.А. Фурсов // Знания. Понимание. Умение. – 2014 – № 1.

7. Friedman G. The State of the World: assessing China`s Strategy [Электронный ресурс] / G. Friedman // Stratfor. – 2012. – 03. – 06. – Режим доступа: <https://www.stratfor.com/weekly/state-world-assessing-chinas-strategy>

Стаття надійшла до редколегії 02.04.2016 р.

УДК 330.342

Bukovynska M.,*Doctor of Economics, Professor,
Department of Management and Administration,
National University of Food Technologies, Kyiv***THE PROCESS OF TRANSITION OF UKRAINE TO SOCIAL DEVELOPMENT**

In article the analysis of the transition processes happening in Ukraine to social and economic development is given. Questions of formation of model as result of existence of a certain concept are considered. Transition processes in economy of Ukraine also are considered. The main macroeconomic models of stabilization are presented: "shock therapy" and gradualistic (incremental). It is defined that "Shock therapy" provides: radical measures for stabilization of anti-inflation and privatization, fast liberalization of the prices, the maximum exemption of the state intervention in economic processes, eliminating the vast majority of subsidies, introduction of full financial independence of the enterprises, difficult restrictions of the budget and so on. The emphasis of "shock therapy" is placed on financial stabilization. Gradualistic provides a balance in the consumer market. As the foundation of transients according to the model is the development of production potential, it is called industrial and structural variant which allow the transition to economic recovery without financial stability. The international experience of application of models of social development is considered. Importance an economic role of the state is noted. Restrictions and reorientation of economic functions of the state is a complex and important challenge of process of transition in the context of stability.

Keywords: transition, economic processes, social development, state, models, strategy.

ПРОЦЕС ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**Буковинська М. П.**

Надано аналіз перехідних процесів до соціально-економічного розвитку, що відбуваються в Україні. Розглянуто питання формування моделі як результату існування певної концепції. Показано перехідні процеси в економіці України. Представлені основні макроекономічні моделі стабілізації: «шокової терапії» та градуалістична (зростаюча). Розглянуто міжнародний досвід застосування моделей соціального розвитку.

Ключові слова: економічні процеси, соціальний розвиток, перехідні процеси, держава, моделі, стратегія.

ПРОЦЕСС ПЕРЕХОДА УКРАИНЫ К СОЦИАЛЬНОМУ РАЗВИТИЮ

Буковинская М. П.

Дан анализ происходящих в Украине переходных процессов к социально-экономическому развитию. Рассмотрены вопросы формирования модели как результата существования определенной концепции. Рассмотрены переходные процессы в экономике Украины. Представлены основные макроэкономические модели стабилизации: «шоковой терапии» и градуалистическая (возрастающая). Рассмотрен международный опыт применения моделей социального развития.

Ключевые слова: экономические процессы, социальное развитие, переходные процессы, государство, модели, стратегия.

Problem statement. According to the Constitution of Ukraine, art. 1. Ukraine is a sovereign, independent, democratic, social, legal state [1].

The welfare state is an ideal to which people aspire hundreds of years. Creation of necessary and sufficient political, social, economic, spiritual and moral conditions for a decent life for every person, comprehensive development of personality is its main task. A decent life consists of material security to the same standards of modern developed society, good education, access to cultural values and guarantee the rights of personal safety.

The collapse of the Soviet Union, the collapse of the socialist camp, the formation of post-Soviet political space had led to the appearance many countries that firmly established in the international arena as a country in transition. Began a long and painful process of transition from command to market economies.

The main feature of the economy of Ukraine is its transformational approach of qualitative transformation of the fundamental principles of the society in transition from one historical era to another. In the transition of Ukraine to the social market economy, unfortunately, deteriorating macroeconomic indicators, and continued impoverishment of the majority of citizens and reduce their quality of life. Real Ukraine's economy is far from providing conditions for the creation of a social market economy and thus ensure sustainable economic growth as the basis of improving living standards and the implementation of appropriate structural changes can be made because of the improvement of socio-economic relations through the development of industries and production, development of science, of innovation policy and investment development.

In countries with transitional economies for some time, there are two subsystems of industrial relations is transforming and emerging. As a result of the interaction of old and new systems there is a transitional system of social and industrial relations. Transitional productive relationship are complex - they cover not only the economy but also the social sphere. The specifics of this relationship manifests itself in an unstable form that can not be considered the ultimate goal of

development. This system is only the way to achieve the goal - the formation of new completed social and economic relations.

In transitional socio-economic space the old system of government collapses. a new one system is formed, economic and social role of the state changes, social problems exacerbate, the scale of the shadow economy increases, the economy requires large investments.

At the stage of market transformation is essential that the state and the public sector were the bearer of social and economic relations, as they have the greatest economic impact. Unfortunately, in Ukraine it hasn't happened yet. The state needs a strategic program of development of society, which should focus on the world markets and how to motivate Ukrainian business protection and integration. The objective necessity of the market economy transformation in Ukraine caused by the exhaustion of extensive factors of economic development to the conditions of post-industrial transformation.

The purpose of article is to select inherent society economic transients which benefit Ukraine.

The main results of the research. In modern conditions the society inherent the transitional economic processes at which Ukraine should pay attention to. The most important include [2]:

1. Movement of public opposition to the eastern and western types of human evolution from the economic dominance of Western-style to a new type of evolution (median type, integration type).

2. The globalization of the economy, which is inherent:

- international economic relations dominance over national relations;
- proactive output growth rate with foreign capital;
- globalization of movement of capital and human capital;
- increasing elements of global economic regulation of international and supranational formations.

3. Formation of bases of post-industrial society with the trends of humanization, socialization and ecologization of mixed economy in developed countries.

4. The transformation of traditional society in the direction of industrialization, formation of bases of a modern market economy, the dominance of private enterprise in most developing countries.

5. The revolutionary changes in post-socialist countries, which inherent in the transition economy of a new type, characterized by such transients as:

- the movement to a new progressive social and economic system;
- personal fulfillment and self-organization of society;
- gradual changes in mentality towards social activism, responsibility, independence and self-reliance;

- the transition from completely public to socially and environmentally oriented competitive mixed economy;
- the transition from economic and extensive to social and intensive and innovative type of social reproduction;
- development of open-type economy, which is harmoniously included in the global trends of globalization, integration and differentiation.

The conceptual approach to the analysis of socio-economic development of society and its economic system must end with the formation of a model [3]. In the economic life of society the model serves not only the result of the existence of a concept of development, but also is a form of prediction of trends of functioning and development a particular object. There are two basic models:

1. "Shock therapy", which provides: radical anti-inflation stabilization measures and privatization, rapid liberalization of prices, the maximum excommunicating of state interference in economic processes, eliminating the vast majority of subsidies, the introduction of complete financial independence of enterprises, hard budget constraints and so on. The emphasis is on financial stabilization. All these measures are one-off, leading to the destruction of the previous economic system and serve as a short-term socio-economic "concussion" of society. This radical method involves an anti-inflation policy and the achievement of price stability, which is a sufficient condition for the effective operation of market mechanisms and the formation of market economy in general. "Shock therapy" is a program offered by the experts of the IMF and World Bank to post-Soviet countries to convert their economic systems in a market economy [4].

2. Gradualistic or incremental model, which provides: a balance in the consumer market by legalizing and private sector development, the spread of market mechanisms initially on the production and marketing of consumer products, and later on investments, liberalization of prices while preserving a certain state control in the consumer sectors of the economy, formation of the two-sector economy economic model. As the foundation of transients according to the model is the development of production potential, it is called industrial and structural variant, which allow the transition to economic recovery without financial stability. "Shock therapy" may be based on orthodox approach or approach heterodox that highlight the anti-inflation policy, but with some differences. Orthodox approach involves reducing the public sector deficit by reducing government spending (on state intervention in the economy, social security and welfare, administration, defense, etc.) and increase the revenue base budget (reduction of tax exemptions, improving tax collection, eliminating extra-budgetary funds, etc.). At the same time tough monetary and credit line, which is implemented in the policy of "expensive money": limiting the currency issue, raising the discount interest rate, increasing reserve requirements, reduction of central bank loans, sale of government securities and more.

In turn, the orthodox approach is divided into two subtypes depending on the choice of economic stabilizers. When money stabilizer operates monetarist methods are based on a strict budget, tax, monetary policy for the "floating" exchange rate. In the second case operates monetary stabilization, in which emphasis is made on stabilizing the exchange rate.

Heterodox approach is based on confirmation of the inversion nature of inflation. By their nature, inflation raises high expectations of devaluation of money and this makes ineffective tight monetary and fiscal policy. This approaches cannot be applied equally effectively in different countries. Features of each country influence the course of reforms and their results. All measures must be interconnected and subordinate defined purpose.

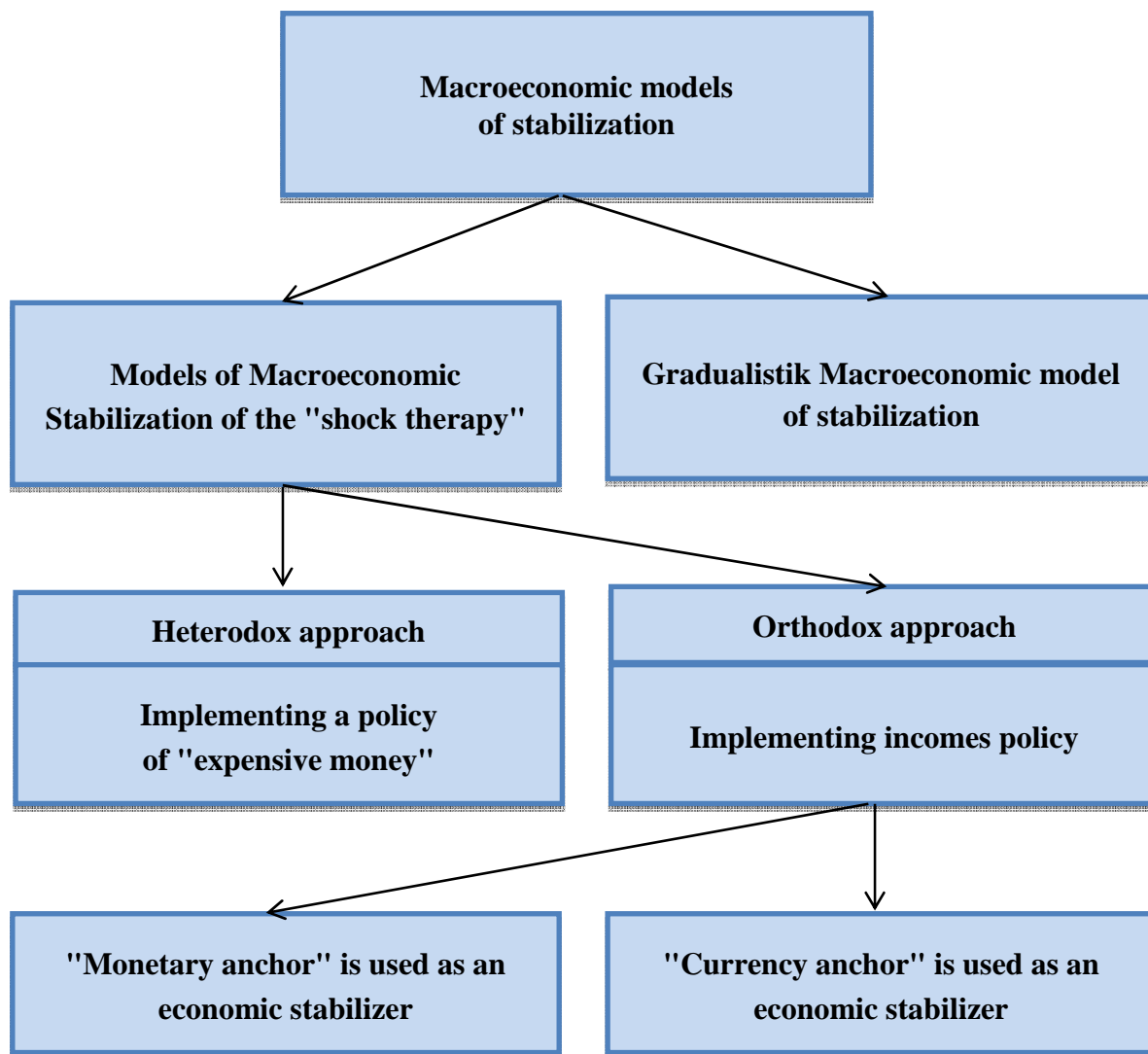

Figure 1. The main options for economic transition

In the practice of transformational change any of the options and approaches have not been implemented in pure form. At the same time spreading the idea that it is time to integrate both approaches. The emphasis on the rise of production should complement measures of financial

stabilization. Achieving economic stabilization and transition to economic growth will be provided mainly by financial and monetary policy.

Given the fact that Ukraine did not create effective framework for social transformation remains relevant today summarize the experience of social transformation of post-socialist countries and take account of it in the process of developing an effective national policy of social and economic transformation. It is necessary to take into account the previous (largely negative) experiences of modernization projects in the domestic political, legal, economic, social systems, etc. [5].

Experience of market transformation of the economies of different countries makes it possible to identify certain patterns of market transformation strategies depending on the ways and methods of reforming the economy [6]. The first model is a Chinese strategy. It involves the formation of market relations the old command-administrative system. The process of transformation of the economic system is a long, gradual, phased and full use of the apparatus of the state bureaucracy of public administration and planning is not eliminated, but adapting to new requirements. The reform in China formed two-sectorial economic model. Market controls the production of consumer goods and capital goods most. However, direct methods of economic management are widely used. The guarantees to attract foreign capital are created. Reforming of economy begins with reproductive areas (light and food industries, agriculture). As a result of transformations in China were solved three global issues: the issue of food self-sufficiency of the country (with only 7% of the arable land of the world's reserves); development of light industry, which not only fully provides population of the commodities of industry, but also allows to export products to many countries; created 15 new industries, including electronic-information, energy, chemical, machine building, metallurgy, automobile, shipbuilding, rocket and space and so on.

The second model strategy is Hungarian. It means a gradual evolutionary transition to a market economy through various interrelated transformations that originated during the administrative-command system. Market environment is formed within the system. Dismantled gradually. In Hungary, the evolutionary process of transformation of the economic system lasted about 40 years, making it possible to avoid welfare losses.

The third model is a strategy of market "shock therapy" or Polish model. This system of market transformation is a tough social experiment on human beings. There were all preconditions to use this strategy, because this country had market psychology, private ownership of land, support of the population, dependence on a significant number of diasporas. Poland was the first of post-socialist countries that resumed economic growth.

The fourth model of transformation is Czech or civilized model. The basis was the "velvet revolution" and the old tradition of market culture that have survived in conditions denationalization

of the economy and significant export links. The essence of this model is the "soft" destabilization (privatization) of state owned by civilized methods of shareholding and corporatization.

The fifth model is of transformation the Baltic model. Its specificity is the small scale of National Economy and efficient use of external assistance to stabilize production, consumption and orientation of the monetary system. Market transformations in these countries were made subject to "personnel revolution" and the presence of market culture and related personnel.

The sixth model of transformation is Russian. It is based on formal privatization, deregulation and enterprise development. Theoretically it was promising, but was not competitive. This experience demonstrates the complexity of a simultaneous of transformation of the political and economic system. Quick and effective implement market reforms failed.

The seventh model is the Ukrainian model. It is not realized and highly complex, very slow and not consistent. The reforms are controversial. The main reason for the failure of market transformation is the lack of a coherent strategy, although the state used the approach of "shock therapy" in the early transition. Ukraine transformed the administrative-command system to a market system. During the of transformation the pricing was changed. Government had to implement tough and unpopular steps related to the liberalization of prices. The central planning authorities established prices mostly below the equilibrium, in order to provide at least a part of the population's needs in products. An important part of the process of economic liberalization was the minimization of customs and non customs barriers. This step led to increased competition in the domestic market and to increase the efficiency of individual businesses the economic system as a whole. Changed also the place and role of the state in the international arena. Another lever of economic liberalization was to provide companies the right to choose or change the profile of their activities, industry, suppliers and others. The process of liberalization has led not only to a change in the sectorial structure of the economy, but also forced each economic operator constantly adapt to changing market conditions.

The process of economic liberalization is controversial and difficult because it brings the country a number of problems of economic, political and social issues. In this regard, the World Bank conducted a study whose purpose was to identify the cause of the success and failures of the process of liberalization of the economy, and made the following conclusions:

- Experience of all countries confirms that trade liberalization leads to increase in export-import operations;
- For the first years of trade liberalization is the economic downturn, but over time growth begins;
- Subject to the adoption of the structure of the economy unemployment slightly increases because of rising inflation and a deficit of the state budget. Countries that have managed to avoid macroeconomic instability, are successful;

- Fast pace of trade liberalization make possible to get market forces faster and safer [7].

An important task of transition is the transformation of state property into private, through large-scale privatization of state property. In order for a country that moves from the administrative-command system to a market economy, the business sector began to emerge should be restored the institution of private property. The main goal of privatization is to improve economic activity. Also successfully conducted privatization allows you to perform other tasks: creating the market, creating an efficient owner and effective control mechanisms, reducing costs and increase revenues to the state budget, attracting more investment, creating stock market [8].

Restrictions and reorientation of the economic functions of the state is a complex and important task of the transition process in the context of sustainability. The economic history of the world clearly indicates that the economy is developing successfully only when the state creates appropriate conditions for this. Therefore, the economic role of the state will be crucial.

Now it is important to determine the completion time of transformational change. The constitutional process was supposed to take less than six months and less than six years was for consolidating constitutional norms. After this was to take place creation of a social foundation that would allow to transform a constitution and economy so much that it would allow them to function even in a "storm". Limits within which the legitimacy of this society and on this basis could withstand various economic, social and political crises had to be laid [9].

Z. Brzezinski says, for all phases of post-communist transformation can be allocated from 9 to 30 years. Analysis of the sequence of changes in the political, legal, economic spheres and ways of maintaining the changes by western countries made by scientist can be perceived as a kind of action plan to implement the system transformation in Ukraine.

Conclusions. As the economy of Ukraine is an integral part of the modern world economy, international division of labor, it makes it possible to use the additional features and resources to deepen market reforms, acceleration of socio-economic development and realize opportunities in an international environment.

Therefore, the strategy of Ukraine is in transition to sustainable development and should be subordinated to the solution of important tasks aimed at deepening market reforms of social development.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30.

2. Тараєвич В. М. Економічна теорія: підручник / В. М. Тараєвич. — К.: Центр навчальної літератури, 2006.

3. Капільцова В. В. Теоретичні аспекти забезпечення соціальної справедливості в умовах ринку / В. В. Капільцова // Торгівля і ринок України – 2005. – Вип. 19. – Т. 1.

4. Канин В. Г. Финансирование капитальных вложений в развитие инфраструктуры / В. Н. Канин. – М.: Финансы и статистика, 1987.
5. Шайгородський Ю. Поняття «трансформація» як інструмент аналізу соціальних змін / Ю. Шайгородський // Освіта регіону. – 2011. – № 2.
6. Сакс Дж. Економіка перехідного періоду: уроки для України / Дж. Сакс, О. Пивоварський; [пер. з англ. О. Пивоварський]. – К.: Основи, 1996.
7. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика / за ред. З. Ватаманюка. – Львів: «Новий світ-2000», 2005.
8. Ватаманюк З. Економіка України: десять років реформ / З. Ватаманюк, С. Панчишина. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001.
9. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М., 1997.

Стаття надійшла до редколегії 22.04.2016 р.

УДК 332.13

Онщенко В. В.,

аспірант, кафедра екологічного менеджменту,
Донецький державний університет управління, м. Маріуполь

КЛАСТЕРИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНОМ

У статті обґрунтовано необхідність створення кластерних структур в економіці. Розглянуто поняття інтернаціоналізації та інтеграції. Встановлено їх зв'язок з процесами кластеризації. Наведено приклади успішного їх застосування. кластери стають ключовим компонентом національних і регіональних планів економічного розвитку. Підкреслена багатоаспектність кластерного розвитку. Розглянуті різні теоретичні підходи до розвитку процесу кластеризації. Зауважено, що принциповим питанням створення кластера є модель кластерної політики, що проводиться в тій або іншій державі. Досвід різних країн свідчить про відсутність єдиних уніфікованих механізмів створення, розвитку й стимулювання кластерів. Обґрунтовано, що реалізація кластерної політики може здійснюватися стосовно зовнішньопросторових і просторових кластерів, розвитку кластерних ініціатив. Залежно від функцій держави наведені типи кластерної політики. Розглянуто міжнародний досвід розвитку та організації мережі кластерів. Сформульовані основні етапи формування регіональної кластерної структури.

Ключевые слова: регіональна політика, інноваційні кластери, кластерний розвиток, соціально-економічна політика, модель кластерної політики, просторові кластери.

КЛАСТЕРЫ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ РЕГИОНОМ

Онщенко В. В.

В статье обоснована необходимость создания кластерных структур в экономике. Рассмотрено понятие интернационализации и интеграции. Установлена их связь с процессами кластеризации. Приведены примеры успешного их применения. Кластеры становятся ключевым компонентом национальных и региональных планов экономического развития. Подчеркнута многоаспектность кластерного развития. Рассмотрены разные теоретические подходы к развитию процесса кластеризации. Отмечено, что принципиальным вопросом создания кластера является модель кластерной политики, которая проводится в том или ином государстве. Опыт разных стран свидетельствует об отсутствии единых унифицированных механизмов создания, развития и стимулирование кластеров. Обосновано, что реализация кластерной

политики может осуществляться относительно внешне-пространственных и пространственных кластеров, развития кластерных инициатив. В соответствии с функциями государства приведены типы кластерной политики. Рассмотрен международный опыт развития и организации сети кластеров. Сформулированы основные этапы формирования региональной кластерной структуры.

Ключевые слова: региональная политика, инновационные кластеры, кластерное развитие, социально-экономическая политика, модель кластерной политики, пространственные кластеры.

CLUSTER IN THE CONTROL SYSTEM OF REGION

Onishchenko V.

In article necessity of creation cluster structures in economy is proved. The concept of internationalization and integration is considered. It is established their connection with processes of cluster. Examples of their successful application are resulted. The cluster becomes a key component of national and regional plans of economic development. In this article many aspects of cluster development are emphasized. Different theoretical approaches to process development of cluster are considered. It is noticed that a creation question of principle cluster is the model of cluster politicians who is spent in this or that state. Experience of the different countries testifies to absence of the uniform unified mechanisms of creation, development and stimulation cluster. It is proved that realization cluster politicians can be carried out rather outwardly spatial and spatial clusters, developments of clusters initiatives. According to state functions types of cluster politicians are resulted: international experience of development and the network organization cluster is considered. The basic stages of formation regional of cluster structures are formulated.

Keywords: the regional policy, innovative cluster, the cluster development, the social and economic policy, cluster model politicians, spatial cluster.

Постановка проблеми. Глобальні світові процеси, що активізувалися на рубежі століть, відображаються й на конкурентних процесах. Конкуренція як центральний механізм ринкової економіки поширюється на різні рівні ієрархії економічної системи. Останнім часом помітно підсилюється увага до міжкраїнного аспекту конкуренції. А в період бурхливого розвитку технологій, логістики, засобів транспорту найважливішими факторами досягнення й утримання переваги над конкурентами стають не тільки інновації й освіта, але й взаємозв'язки між підприємствами, що забезпечує умови по створенню мережних структур – кластерів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вчених, які активно займаються вивченням проблем створення кластерної моделі регіонального розвитку, стратегічного планування відзначають як зарубіжних авторів: П. Бекатини [1], М.Портера [2], М. Ентрайта [3], Х.Шреплера [4], так і вітчизняних: С.Грищенко [5], П.Чечелюк [6]. Теоретичні аспекти управління, формування конкурентоспроможних кластерів та впровадження ефективного механізму управління регіоном знайшли своє відображення у публікаціях А.Александрова [7], О.Кучеренка [8], А. Миграєна [9] та інших. Разом з тим відсутній цілісний підхід до формування регіональної кластерної політики. Особливо необхідні розробки в галузі механізму використання кластерів в системі управління регіоном.

Метою статті є дослідження підходів щодо формування регіональної кластерної політики для її застосування в управлінні регіонами.

Основні результати дослідження. Останні десятиліття ХХ і початок ХХІ ст. характеризуються активізацією процесів інтернаціоналізації, глобалізації й інтеграції. Інтернаціоналізація, пов'язана з міжнародною торгівлею, відбувається більш динамічно завдяки розвитку й комерціалізації мережних структур.

На мікрорівні інтеграція здійснюється шляхом формування в економіці країни господарських блоків - кластерів, що включають фірми й організації, пов'язані між собою випуском кінцевої продукції й географічним положенням. При цьому регіон, усередині якого вони розташовуються, варто розглядати як місце нагромадження «критичної маси» соціального й людського капіталу, наукового, інноваційного й виробничого потенціалів. Тільки при наявності такого сполучення кластери виявляються стійкими, системно емерджентними й конкурентоспроможними. Кластерізацією уже охоплено більше 50% економік провідних країн, вона виступає як новий вектор розвитку світової економічної системи. Окремі аспекти феномену кластера досліджувалися протягом ХХ ст. у теорії полюсів росту й структур із прямими й зворотними зв'язками, агломерації, в економічній географії, економіці міської місцевості й регіону, регіональній економіці й інших сферах. Більшість цих досліджень звернені до безпосередніх елементів кластерів (у радянській науці - до «територіально-виробничих комплексів») або кластерам певного типу. Багато із цих напрямків, наприклад теорія агломерації, у сучасних умовах втрачають актуальність внаслідок глобалізації джерел постачання й ринків збуту.

У той же час цілісне явище кластера, його складне соціально-економічне інтегральне значення в сучасній практиці конкурентної боротьби й у розвитку окремих регіонів тієї або іншої країни досить чітко сформувалося в останні роки ХХ ст., що обумовлює необхідність теоретичної розробки цієї проблеми економічною наукою й практикою державного управління економікою [6].

Багатоаспектність кластерного розвитку вимагає застосування до нього різних теоретичних підходів. Перша група підходів включає теорію конкурентних переваг М. Портера [2], концепцію регіональних кластерів М. Енрайта [3], концепцію сполучення ланцюжка доданої вартості й кластерів, концепцію регіону навчання. Саме в цих теоріях кластер розглядається як одна з ефективних територіальних форм підвищення конкурентних переваг виробників. Друга група — це інституціональні теорії, що визначають економіку як систему взаємодіючих інститутів. У цьому випадку сам кластер можна розглядати як сучасний інститут, що поєднує у різному співвідношенні систему формалізованих і неформалізованих відносин як його учасників між собою, так і кластера із зовнішнім оточенням. Третя група. Розвиток кластера в часі, проходження ним ряду стадій від зародження до смерті свідчить про можливість використання еволюційної теорії для пояснення розвитку кластера. Четверта група. Великий внесок у кластерну теорію вносить сучасна парадигма регіонального розвитку, що включає концепції «регіон-квазікорпорація», «регіон-квазіринок», «регіон-квазідержава», «регіон-квазісоціум». Одночасно з цим формується постіндустріальна парадигма регіонального розвитку.

Таким чином, концепція кластера представляє нову точку зору на розвиток національної економіки, економіки регіону або міста, а також розкриває нові ролі компаній, уряду (або місцевих органів управління) і інших організацій, які прагнуть до підвищення конкурентоспроможності економіки країни або регіону як основи для наступного підйому рівня життя населення.

Відповідно до класичного визначення, в основі якого лежить підхід професора Гарвардської школи бізнесу М. Портера [2], кластер являє собою групу взаємозалежних компаній, що географічно сусідять, і пов'язаних з ними організацій, що діють у певних сферах, що характеризуються спільністю діяльності й взаємодоповненням один одного. Кластер може містити в собі стратегічні альянси підприємств із університетами, дослідницькими установами, споживачами, технологічними брокерами й консультантами. Кластер, виходячи із закордонного досвіду, забезпечує можливість ведення конструктивного й ефективного діалогу між державою й іншими інститутами.

Процес еволюції галузі може привести до створення або розширення кластерів, які виходять за галузеві рамки і є потужною чинністю економічного розвитку. Цей процес залежить від стану ринкових відносин, розмаїтості підприємницького середовища, рівня конкуренції, а також державної соціально-економічної політики й стратегічні напрямки її подальшого розвитку. Кластери конкурентоспроможних галузей, які досягають успіху, представляються у вигляді вертикального ланцюга, що складає з великої кількості послідовних шаблів підприємств і постачальників, що забезпечують устаткуванням і іншими спеціалізованими ресурсами. Утворення кластерів прискорює процес в окремо взятих

галузях, викликає сплеск інновацій і зміцнює здатність до конкуренції на світовому ринку. Залежно від змін зовнішнього середовища й ринкової кон'юнктури кластери формуються, розширюються, заглиблюються, а при несприятливих умовах можуть згодом згортається й розпадатися. Подібна динамічність і гнучкість кластерів є ще одною перевагою в порівнянні з іншими формами організації економічної системи [7].

Однією з сучасних форм організації високотехнологічного виробництва є кластер. Світовий досвід розвинених країн переконливо доводить як ефективність, так і неминучу закономірність виникнення кластерів різного виду. У соціально-економічному розвитку України виявлення й стимулювання розвитку виникаючих територіально-виробничих кластерів висувається як найважливіший напрямок формування загальнонаціональної системи підтримки інновацій і технологічного розвитку, що забезпечить прорив України на світові ринки високо- і середньотехнологічної продукції.

Досвід різних країн свідчить про відсутність єдиних уніфікованих механізмів створення, розвитку й стимулювання кластерів. Тому для реалізації вектору модернізації української економіки на базі кластерних принципів необхідна розробка обґрунтованої кластерної політики, що включає детальний механізм формування й державної підтримки кластерів стосовно до українських умов.

Принциповим питанням створення кластера є модель кластерної політики, що проводиться в тій або іншій державі. У практиці різних країн склалися дві моделі кластерної політики. Основний принцип ліберальної моделі, застосовуваної в США, Великобританії, Австралії, полягає в тому, що кластер — це ринковий організм і роль державної влади зводиться до того, щоб скасувати бар'єри, що заважають його природному розвитку. Ця кластерна стратегія характерна для тих країн, які за традицією проводять ліберальну економічну політику й багато чого віддають на відкуп ринку.

Особливості кластерної політики в цих країнах у тому, що основним гравцем є регіональна влада й регіональні організації, які разом із центральними учасниками кластерів розробляють і реалізують програми їхнього розвитку. Залежно від функцій держави виділяють наступні типи кластерної політики: аналітична кластерна політика: державні структури виступають каталізатором процесів кластеризації, уряд зводить зацікавлені сторони (наприклад, приватні компанії й дослідницькі організації) між собою, але забезпечує обмежену фінансову підтримку проекту; підтримуюча кластерна політика: каталітична функція держави доповнюється його інвестиціями в інфраструктуру регіонів, освіту, тренінг і маркетинг для стимулювання розвитку кластерів; директивна кластерна політика: підтримуюча функція держави доповнюється проведенням спеціальних програм, націлених на трансформацію спеціалізації регіонів через розвиток кластерів; інтервенціоністська кластерна політика: уряд поряд з виконанням своєї директивної функції переймає у

приватного сектора відповідальність за прийняття рішень щодо подальшого розвитку кластерів і за допомогою трансфертів, субсидій, обмежень або регулювання, а також активного контролю над фірмами в кластері формує його спеціалізацію.

Висновок. Світова практика свідчить про те, що в цей час промисловий прогрес забезпечують не розрізнені підприємства, а їхні об'єднання, групи, кластери й мережі. Кластерний підхід, будучи новою технологією підвищення конкурентоспроможності, переслідує ряд цілей: підвищення життєвого рівня населення, посилення конкурентоспроможності бізнесу, що перебуває на території регіону, підтримка ефективного бізнес-клімату, котрий збільшує конкурентні переваги бізнесу й перехід до комплексного використання потенціалу розвитку території держави.

1. Becattini G. *From Marshalls to the Italian «Industrial Districts»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.competitiveness.org.

2. Портер М. *Международная конкуренция* /М. Портер; [пер. с англ.]. — М.: *Международные отношения*, 2012.

3. Enright M. *Regional Clusters and Economic Development: A Research Agenda* / M. Enright, U. Staber, N. Schaefer, B. Sharma // *Business Networks: Prospects for Regional Development*. – Berlin: *Walter de Gruyter*, 1996.

4. Шреплер Х. *Международные экономические организации* / Х. Шреплер; [пер. С. А.Тюпаева, И.Н.Фомичева]. - М.: *Международ. отношения*, 2011.

5. Брувер А. *Стратегічне планування місцевого розвитку: розробка та впровадження проектів* / А. Брувер, Н. Руденко., С. Грищенко. – К.: *Європ. комісія*, 2013.

6. Скоч А. *Международный опыт формирования кластеров* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intelros.ru>

7. Александрова А. Л. *Эффективность муниципальных социальных программ: возможность и необходимость оценки* / А. Л. Александрова., З. Л. Садовская, Д. Р. Страйк. – М., 2010.

8. *Державне управління: плани і проекти економічного розвитку: монографія* / за заг. ред. О. Ю. Кучеренка, І. В. Запатріної. – К.: *ВПП*, 2013.

9. Миграян А. А. *Теоретические аспекты формирования конкурентноспособных кластеров* / А. А.Миграян. – М.: *Атика*, 2011.

Стаття надійшла до редколегії 01.04.2016 р.

УДК 332.1

Суворкіна О. О.,

аспірант, кафедра екологічного менеджменту,
Донецький державний університет управління, м. Маріуполь

ЗНАЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто значення регіонального розвитку для національної економіки. Підкреслено обумовленість економічного розвитку території тісною взаємодією між природними, соціальними і економічними елементами суспільно-господарської системи. Економічний розвиток регіону розглядається як тривалий процес, котрий стосується різних аспектів економічного життя і тому охоплює всі економічні проблеми країни. Встановлено, що країни, які перебувають на етапі трансформації національної економіки, для економічного розвитку використовують різноманітні фактори. Проведено аналіз та надано позитивні та негативні сторони розроблених західною економічною та економіко-географічною науками підходів. Розглянуто такі теорії, як: динамічні, просторові й моделі економічного розвитку, котрі опиралися на основних положеннях класичних, неокейнсіанських, інституціональних теорій і моделей економічного розвитку.

Ключові слова: регіональний розвиток, національна економіка, економічний розвиток, наукові підходи, економічні проблеми, моделі економічного розвитку, фактори розвитку.

ЗНАЧЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ДЛЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Суворкіна О. О.

В статье рассмотрено значение регионального развития для национальной экономики. Подчеркнута обусловленность экономического развития территории тесным взаимодействием между природными, социальными и экономическими элементами общественно-хозяйственной системы. Экономическое развитие региона рассматривается как продолжительный процесс, который касается разных аспектов экономической жизни и потому охватывает все экономические проблемы страны. Установлено, что страны, которые находятся на этапе трансформации национальной экономики, для экономического развития используют разные факторы. Проведен анализ и предоставлены позитивные и негативные стороны разработанных западной

экономической и экономико-географической науками подходов. Рассмотрены такие теории, как: динамические, пространственные и модели экономического развития, которые опирались на основных положениях классических, неокейнсианских, институциональных теориях и моделях экономического развития.

Ключевые слова: региональное развитие, национальная экономика, экономическое развитие, научные подходы, экономические проблемы, модели экономического развития, факторы развития.

VALUE OF REGIONAL DEVELOPMENT FOR NATIONAL ECONOMY

Suvorkina O.

In article considers value of regional development for national economy. Conditionality of economic development of territory by close interaction between natural, social and economic elements of socially-economic system is underlined. Economic development of region is considered as long process which concerns different aspects economic to a life and consequently covers all economic problems of the country. It is established that the countries which are at a stage of transformation of national economy, for economic development use different factors. The analysis is carried out and is given positive and negative sides by the developed western economic and economic-geographical sciences of approaches. Such theories, as are considered: dynamic, spatial and models of economic development which leant on substantive provisions classical, neo-Keynesian, institutions theories and models economic development. It is proved that economy development in space occurs non-uniformly on type "centre-periphery". The reason of the similar form of spatial development is defined. It is established that regional development is a multidimensional and multidimensional process. It is considered from the point of view of set different social and economic targets.

Keywords: regional development, national economy, economic development, scientific approaches, economic problems, models of economic development, development factors.

Постановка проблеми. Дослідження соціальних і економічних аспектів регіонального розвитку проводилися в Україні і за її межами ще на початку ХІХ століття. Основною методологічною проблемою такого дослідження вважають відсутність загальновизнаного трактування поняття регіональний розвиток з точки зору економічної теорії та його значення для національної економіки. Складність його розуміння у цьому сенсі пов'язана з об'єктивною варіантністю економічних функцій регіону як такого. Тому регіональна економіка, розглядає його як самостійний суб'єкт економічного розвитку, який вносить в господарські процеси системний зв'язок та екологічну системність.

Інтерес до дослідження регіонального розвитку своїх територій характерний як для США, так і для Канади, Франції, Великобританії, Німеччини, Китаю. Особливо активізувалися «регіональні ідеї» у Європі. В 1996 р. більше 300 європейських регіонів з різним територіальним, політико-адміністративним устроєм, що представляє інтереси понад 400 млн своїх громадян, прийняли Декларацію про регіоналізм у Європі. Головний мотив прийняття Декларації - прагнення до подальшої регіоналізації в інституційних рамках своїх країн. Ініціатором прийняття Декларації була Асамблея регіонів Європи, що у своїй програмі дій прагне до визнання регіоналізму не тільки в Європейському Союзі, але й за його межами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорій щодо розвитку регіону та його значення для національної економіки зробили такі вчені, як А. Сміт [1], Д. Рікардо [2], Г. Мюрдаль [3], А. Маршал [4]. Сьогодні плідно працюють у даному напрямку дослідження представники української школи вчених-регіоналістів: С. Мельник [5], М.Чумаченко [6], Д. Стеченко [7], Герасимчук З. В. [8], Кондіус І. С. [9]. Однак визначення значення регіонального розвитку для національної економіки в кожному напрямку економічної теорії постійно змінювалося, а отже потребує подальших досліджень.

Мета статті. Мета статті полягає в визначенні значення регіонального розвитку для національної економіки.

Основні результати дослідження. Підходи щодо розуміння соціально-економічної суті регіонального розвитку та регіону мають спільні точки дотику: територія і економічна система в її межах. Це означає, що оскільки регіон можна розглядати як територіальну систему, в якій відбувається виробництво, розподіл, обмін і споживання матеріальних благ і послуг, остільки регіональний розвиток характеризується поглибленням внутрішніх і зовнішніх зв'язків, й системи з внутрішнім механізмом відтворення. Відтворювальний процес економіки регіону включає виробництво реалізацію створеного суспільного продукту, обмін і споживання матеріальних, фінансових та інших ресурсів, взаємодію з природним середовищем і населенням у межах конкретного регіону.

Таким чином, території поділяють на регіони, виходячи із певних цілей і завдань, основним з яких є управління регіональним розвитком. Економічний розвиток будь-якої території зумовлений тісною взаємодією між природними, соціальними і економічними елементами суспільно-господарської системи. Така взаємодія простежується не тільки всередині кожного із елементів. Будь-який виробничий цикл бере початок із природних систем.

Економічний розвиток регіону визначають як тривалий процес, що забезпечує зростання доходу (або продукту) в розрахунку на душу населення. Відповідно цей процес стосується різних аспектів економічного життя і тому охоплює всі економічні проблеми країни. Основні економічні проблеми країн (особливо з перехідною економікою) пов'язані зі

зростанням економіки та структурними змінами, без яких процес розвитку стає неможливим, а також номінальною або реальною стабільністю їх стану, місцем країни у світовому господарстві, розподілом доходу, багатства і влади.

Країни, які перебувають на етапі трансформації національної економіки, для економічного розвитку використовують різноманітні фактори: розмір території, суспільні відносини, забезпечення природними і трудовими ресурсами, ступінь взаємодії із світовим господарством, типи соціальної та політичної системи, рівень урбанізованості та культурної однорідності тощо. Тому побудувати загальні теорії розвитку, які успішно можна застосовувати для аналізу специфічних випадків, практично неможливо. Існуючі концепції розвитку використовують як аналітичні підходи, придатні для дослідження окремих випадків.

У західній економічній і економіко-географічній науці розроблялися динамічні, просторові або регіональні теорії й моделі економічного розвитку. Всі вони опиралися на основні положення класичних, неокейнсіанських, інституціональних теорій і моделей економічного розвитку, міжгалузевих моделях, а з просторових – це теорії розміщення виробництва, центральних місць, дифузії нововведень, просторової організації господарської діяльності, моделі «нової економічної географії», концепції нових форм територіальної організації виробництва.

Так, наприклад, представники класичного аналізу (А. Смітт, Д. Рікардо) намагалися визначити, який процес є основою тривалого зростання сукупного доходу і сукупного продукту країни [1, 2]. Процес розвитку визначається як кумулятивний результат впливу таких чинників: поглиблена спеціалізація; приріст заощаджень внаслідок притоку доходів; фінансова економія фірми за рахунок зв'язків з іншими фірмами (тобто як за рахунок надходження виробничих ресурсів з інших фірм, так і збільшення попиту на продукцію даної фірми); здатність і зацікавленість фірми впроваджувати «удосконалення в мистецтво праці» (тобто нововведення) завдяки спеціалізації. З часом зростання гальмується і наближається статичний стан.

Представники неокласичного напряму економічної теорії (А. Маршалл [4]) зосередилися на проблемах короткотермінового періоду, які стосувалися розподілу доходу, теорії вартості й загальної рівноваги, приймаючи народонаселення й технічний прогрес за автономні чинники. Вони виходили з того, що норма заощаджень визначається відсотковою ставкою й рівнем доходу. Обмежує економічний розвиток норма накопичення.

Теорії й моделі регіонального економічного розвитку неокласичного напрямку ґрунтуються на факторах, що визначають виробничий потенціал території з додаванням просторових факторів. Нерівномірний розвиток регіонів у цих моделях пояснюється тимчасовими відхиленнями від рівноваги або слідством недосконалого коректування у

відповідь на екзогенні шоки. Виходячи із цього, у довгостроковій перспективі диференціація рівня розвитку регіонів повинна зникати й буде відбуватися зближення регіональних рівнів економічного розвитку.

У багатьох неокласичних теоріях регіонального розвитку закладене зближення міжрегіональних розходжень економічного розвитку здійснюється механізмом стихійного ринку, згідно якому фактори виробництва переміщуються в ті регіони, де за них платять більше.

Перераховані вище неокласичні моделі регіонального розвитку мають ряд істотних недоліків: занадто строгі передумови, використовувані для пояснення регіонального розвитку, надлишкова увага до обробного сектора; і зневага до соціальних і політичних факторів; ігнорування інновацій і каналів їхнього поширення в економіці; допущення однорідності економічного простору й часу; використання у своїх моделях умов вільної або штучної конкуренції; додання більшого значення зовнішньому фактору, дію котрого дуже слабо вивчено. Незважаючи на зазначені недоліки, неокласичні моделі володіють рядом достоїнств, які дозволяють: вимірювати регіональні ефекти; визначати напрямки руху факторів виробництва, товарів і послуг, а також ступінь нагромадження капіталу за регіонами; виявляти ступінь впливу виробничих і просторових факторів на темпи розвитку економіки регіонів.

Наступною теорією економічного розвитку регіонів була модель рівноваги, створена за допомогою додавання чинників розподілу національного доходу між прибутком та заробітною платою, недосконалої конкуренції, інфляції та ін. Теорія кумулятивного розвитку висуває на передній план такі процеси, які, один раз почавшись, створюють умови для наступного розвитку й забезпечують кінцевий результат незмірно переважаючий первісний імпульс. Слід зазначити, що дія всіх цих сил розгортається в тому самому напрямку. Однак розвиток відбувається в тому або іншому напрямку процесів, які увесь час піддаються впливу імпульсів, що виникають то в одному, то в іншому місці. При цьому рівні економічного розвитку регіонів не вирівнюються, а відбувається лише деяке зближення між ними.

До найбільш яскравих представників теорій кумулятивного розвитку відносять Г. Мюрдаля [3]. Основу цих моделей становлять такі базові положення як виникнення центрів розвитку й каналів його розповсюдження в просторовій економіці, утворення агломерацій і центральних місць, дифузія нововведень, розвиток периферійних територій, постійна віддача від масштабу, нерівномірного розвитку в умовах вільної конкуренції. Ґрунтуючись на цих правилах, до складу просторових факторів розвитку економіки вони включають спеціалізацію або територіальний поділ праці, транспортні витрати, мобільність факторів виробництва, центральне місце й фактори його виникнення, агломерацію виробництва й

фактори її утворення, інновацію й інші нововведення й канали їх розповсюдження, локалізацію, пов'язану з нерухомістю факторів виробництва й індивідуальних особливостей регіонів.

Слабким місцем згаданих вище концепцій і моделей регіонального розвитку є американо-централізм у логіці їхніх міркувань (наприклад, гіпермобільність фактору робочої сили) і недооблік впливу інновацій, нововведень і рівня освіти на економічний розвиток країн і регіонів.

Аналіз теорій і моделей нової економічної географії виявив, що в будь-якому варіанті (запланованому або спонтанному) розвиток економіки у просторі відбувається нерівномірно за типом « центр-периферія». Причиною подібної форми просторового розвитку є виникнення регіональної агломерації, обумовленої зростаючою віддачею від масштабу. Однак практика розвитку країн, що розвиваються, і слаборозвинених регіонів показує, що дуже складно забезпечити розвиток промисловості й розширення масштабів ринку в цих країнах і регіонах, через дуже низькі доходи населення, звичного способу життя людей, повільної мінливості суспільних інститутів і т.д.

Достоїнством розглянутих нових теорій регіонального розвитку є: уведення в моделі просторових факторів як внутрішніх (ендогенних) джерел розвитку регіонів і недосконалої конкуренції, що наближають їхній реальній життя; виявлення нового фактору - ефекту обсягу ринку або ступінь доступності до ринку як головної причини виникнення агломерацій як територіальної форми розміщення промислового виробництва; визначення зростаючої віддачі від виробництва послуг як одного з важливих факторів збільшення розходжень у темпах розвитку між регіонами.

До слабких місць нових теорій регіонального розвитку можна віднести: недооцінку ролі міжнародного впливу й до соціальних регіональних факторів; ігнорування інновацій, нововведень, каналів їхнього поширення й нових форм просторової організації виробництва - промислових і регіональних кластерів, ланцюжкам додавання вартості, економіці навчання й регіональній системі інновацій.

Висновок. Отже, регіональний розвиток – це багатомірний та багатоаспектний процес, котрий звичайно розглядається з точки зору сукупності різних соціальних та економічних цілей. Розвиток регіону багатоцільовий та багатокритеріальний процес. У відповідності до цілей регіону формують й відповідні показники його розвитку. Аналіз напрямків і шкіль регіонального економічного розвитку показують, що вони створювалися й застосовувалися в окремій країні виходячи з особливості її економіки й досягнутого рівня її соціально-економічного розвитку. Тому всі ці теорії й моделі не можуть використовуватися в Україні, потрібна певна адаптація до умов української дійсності. При цьому необхідно враховувати особливості функціонування економіки й соціальної сфери країни або регіону.

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Социально-экономическая литература, 1962.
2. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо. – М.: Госиздполитлит, 1955. – Т. 1.
3. Мюрдаль Г. Современные проблемы «третьего мира». Драма Азии. / Г. Мюрдаль; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1972.
4. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – М.: Прогресс, 1993.
5. Мельник С. А. Управління регіональною економікою: монографія / С. А. Мельник. – К.: КНЕУ, 2000.
6. Чумаченко Н. Г. Экономика региона: теоретические основы, функциональная деятельность / Н. Г. Чумаченко. – Донецк, 1995.
7. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком / Д. М. Стеченко. – К.: Вища школа, 2000.
8. Герасимчук З. В. Теоретичні та прикладні засади прогнозування стійкого розвитку регіону: монографія / З. В. Герасимчук, І. С. Кондіус. – Луцьк: Надстир'я, 2010.
9. Кондіус І. С. Методичні основи процесу побудови прогностичної моделі соціо-еколого-економічного розвитку регіону / І. С. Кондіус // Вісник Чернівецького торгівельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2011. - Вип. II (42). Ч. 2. Т. 2.

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2016 р.

УДК 332.1:338.1

Устинов Р. Г.,

аспірант, кафедра екологічного менеджменту,
Донецький державний університет управління, м. Маріуполь

НАПРЯМИ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКОЮ

Розглядається міжнародний досвід фінансування регіональної транспортної інфраструктури. Обґрунтовується необхідність пошуку нових шляхів її фінансування. Проаналізовано закордонний досвід фінансування інфраструктури. Наведено оцінку позитивних та негативних рис державно-приватного партнерства. Розглянуто схему регулювання та фінансування проектів в транспортній інфраструктурі на основі досвіду Великобританії та інших країн ЄС. Наведені переваги впровадження системи RAB – регулювання й головні її складові. Підкреслюється, що необхідно як на державному, так і на регіональному рівні прийняти рішення щодо випробування нового методу тарифоутворення. Основний показник, що визначає рівень продуктивності в рамках даного методу тарифоутворення – індекс ефективності операційних видатків. Методика RAB повинна максимально враховувати інтереси всіх економічних агентів.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, RAB-регулювання, транспортна інфраструктура, регіональна інфраструктура, регіональна та державна політика.

НАПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ КАК МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ

Устинов Р. Г.

Рассматривается международный опыт финансирования региональной транспортной инфраструктуры. Обосновывается необходимость поиска новых путей ее финансирования. Проанализирован заграничный опыт финансирования инфраструктуры. Приведена оценка положительных и негативных черт государственно-частного партнерства. Рассмотрена схема регулирования и финансирования проектов в транспортной инфраструктуре на основе опыта Великобритании и других стран ЕС. Представлены преимущества внедрения системы RAB – регулирование и главные ее составляющие. Подчеркивается, что необходимо как на государственном, так и на региональном уровне принять решение относительно испытания нового метода тарифообразования. Основной показатель, который

определяет уровень производительности в рамках данного метода тарифообразования - индекс эффективности операционных расходов. Методика RAB должна максимально учитывать интересы всех экономических агентов.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, Rab-Регулирование, транспортная инфраструктура, региональная инфраструктура, региональная и государственная политика.

DIRECTIONS OF FINANCING OF THE REGIONAL INFRASTRUCTURE AS THE MECHANISM OF STATE REGULATION BY ECONOMY

Ustynov R.

International experience of financing of a regional transport infrastructure is considered. Necessity of search of new ways of its financing is proved. Foreign experience of financing of an infrastructure is analyzed. The estimation of positive and negative lines of state-private partnership is resulted. The scheme of regulation and financing of projects in a transport infrastructure on the basis of experience of Great Britain and other EU countries is considered. The State-private partnership gives the chance to public sector to concentrate on strategic functions and results. Advantages of introduction of system Rab-Regulirovanie and its main components are resulted. It is underlined that is necessary both on state, and at regional level to make the decision concerning test of a new method of formation of the tariff. The basic indicator which defines a performance level within the limits of the given method of formation of the tariff is an index of efficiency of operational costs. The technique of RAB has to consider interests of all economic agents as much as possible.

Keywords: state-private partnership, RAB-Regulation, a transport infrastructure, a regional infrastructure, regional and a state policy.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення в Україні, становлення ринкових структур спричиняють зміну принципів організації й функціонування інвестиційних процесів у регіонах. Значимість поглибленого дослідження проблеми регіональної інвестиційної діяльності визначається тим, що управління інвестиціями є найважливішим засобом структурного перетворення виробничого й соціального потенціалу України, підвищення ефективності його використання, проведення діючої державної політики.

Але у результаті аналізу статистичних даних за період 2005-2014 рр. було встановлено, що основне джерело інвестування для підприємств транспортної інфраструктури майже не змінилося. Підтримування висококласної транспортної інфраструктури винятково за рахунок власних коштів підприємств і держави неможливо, тому що з одного боку, державні

бюджети в країні обмежені, як ніколи раніше: нестача фінансування на підтримку й розвиток інфраструктури найчастіше досягає до 100%. З іншого боку, перевезення пасажирів, сировини й готової продукції відіграє усе більш важливу роль в умовах взаємозалежної глобальної економіки. Якість регіональної інфраструктури не тільки свідчить про її значимість для сьогодення, але й надає імпульс майбутньому розвитку. Так, згідно зі звітом, оприлюдненим на Всесвітньому економічному форумі, недостатнє фінансування інфраструктури входить у десятку самих серйозних економічних ризиків для всіх країн, оскільки від стану інфраструктури залежить добробут і сталий розвиток будь-якого регіону [1]. У ряді країн були розроблені інвестиційні механізми, що встановлюють орієнтири для прийняття рішень і оцінки досягнутих результатів. Механізми регулювання інвестицій у розвиток транспортної інфраструктури припускають використання довгострокового підходу до прийняття інвестиційних рішень, що забезпечує досягнення погоджених цілей політики [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною та практичною стороною методів фінансування регіональної інфраструктури займалося чимало науковців: Долгалева О.В. [3], Коробова О. В. [4], Максимов В.В. [5], Маннапов Р.Г. [6], Сотниченко Л.Л. [7]. Але регулювання інвестиційних процесів на регіональному та державному рівнях вимагає пошуку сучасних методів управління інвестуванням транспортної інфраструктури, котрі найбільш вдало змогли себе зарекомендувати за кордоном.

Мета статті. Визначення напрямів фінансування регіональної інфраструктури як механізму державного регулювання економікою.

Основні результати дослідження. Для того щоб проаналізувати, як в інших країнах використовуються механізми інвестування в розвиток транспортної інфраструктури для прийняття рішень про інвестування обмежених бюджетних коштів у першочергові транспортні проекти, були вивчені підходи, застосовувані у Великобританії, Австралії і Японії. Критерієм вибору країн для аналізу стали поширеність і актуальність механізмів інвестування в транспортний комплекс, а також застосування моделей кількісної і якісної оцінки. Переймаючи такий досвід, можна розглянути наступну схему регулювання та фінансування проектів в транспортній інфраструктурі [2, 8]: на державному, а далі на регіональному слід сформувати довгостроковий підхід до планування розвитку інфраструктури в якому держава повинна гарантувати, що вона може забезпечити обсяги фінансування, необхідні для задоволення інфраструктурних потреб. Держава повинна використовувати цільовий підхід до інфраструктурних інвестицій та їх передачу через різні сектори. Це не має бути один підхід для усіх випадків, але слід дотримуватися єдиного контексту й прозорих процедур. Також необхідно намагатися використовувати план як засіб

вираження узгодження та вирішення таких питань як потреби, визначення пріоритетів, фінансування, ефективність, співвідношення ціни та якості.

Отже, досліджуючи вітчизняну практику, а також досвід та практику зарубіжних країн, щодо фінансування крупних інфраструктурних проектів, можна дійти висновку, що не існує єдиного, універсального, усіма прийнятого методу фінансування. До одного з найбільш перспективних методів відносять державно-приватне партнерство. В усьому світі ДПП набуває зростаючого значення як механізм надання суспільних послуг, але в той же час масштаби його діяльності лімітовані обсягами державних коштів, що направляються на інвестиційні цілі. Таке становище склалося в країнах з перехідною економікою, але ще в більшій мірі в так званих багатих країнах: у Німеччині, Франції й навіть у Сполучених Штатах усе активніше використовують механізми ДПП для надання суспільних послуг.

ДПП розглядається як стабільна форма довгострокового інвестування за умови правильного оформлення договірних відносин. У цьому плані великою підмогою стають проекти ДПП, у реалізації яких державний партнер виступає в ролі гаранта. Ці види проектів усе активніше залучають до себе інтерес із боку інвесторів, оскільки ступінь ризику цих проектів нижче в порівнянні із проектами суцільно приватного фінансування.

За кількістю угод ДПП безперечним лідером є Великобританія, наступні результати за чисельністю й вартістю угод ДПП у загальному обсязі ЄС за аналогічний період продемонструвала Іспанія, на третій позиції - Франція [9].

Хоча багато країн звертаються до ДПП у надії прискорити розвиток інфраструктури, ДПП є надзвичайно складним інструментом політики, що навіть розвинені країни докладають зусиль для ефективної реалізації проектів ДПП. Малоімовірно, що ДПП коли-небудь повністю витіснять традиційну модель за участю державного сектору в наданні суспільних послуг. ДПП - це лише один інструмент, серед багатьох, який є у державних органів для створення інфраструктури й надання послуг. При цьому, однак, ДПП показали свій потенціал для вирішення питань, пов'язаних з дефіцитом об'єктів інфраструктури, а також для досягнення високої ефективності витрати коштів.

Прискорена реалізація інфраструктурних проектів: у силу того, що платіж прив'язаний до надання об'єкта інфраструктури або послуги, ДПП має ґрунтовний список досягнень у частині завершення будівництва в строки або з випередженням графіку. Крім цього, беручи до уваги, що ДПП, як правило, дозволяють розподілити вартість вкладень в інфраструктуру на весь строк експлуатації активу, реалізація інфраструктурних проектів може тривати без істотних первісних фінансових вкладень із боку держави. Це дозволяє громадянам одержувати користь із інвестицій набагато раніше, ніж при традиційному фінансуванні виходячи з бюджетних можливостей.

ДПП дає можливість державному сектору зосередитися на стратегічних функціях і результатах: шляхом звільнення державного сектору від прямого надання нестратегічних послуг, уряд може зосередити свої незначні ресурси на своїх ключових завданнях.

Враховуючи як позитивні, так і негативні сторони ДПП, а також покладаючись на досвід передових країн світу, пропонуємо використовувати на рівні із уже названими моделями фінансування транспортних інфраструктурних проєктів, модель RAB (Regulatory Asset Base – регульована база інвестованого капіталу) – це система довгострокового тарифоутворення, основною метою якої є залучення інвестицій у розширення й модернізацію інфраструктури [10].

Варто відзначити, що ступінь кореляції між ефективністю державного регулювання й ефективністю функціонування природних монополій (водопостачання, електромережі, автодороги, підземні залізничні сполучення, швидкісні магістралі) є дуже високою. Тому, низька ефективність функціонування інфраструктурного сектору багато в чому обумовлена державним регулюванням і залишає значні резерви для підвищення ефективності організацій інфраструктурного сектору. Для вирішення завдання підвищення ефективності функціонування транспортної інфраструктури і її модернізації, пропонується разом із ДПП застосувати нову модель тарифоутворення із застосуванням методу прибутковості на інвестований капітал RAB - регульована база інвестованого капіталу.

Дотепер у сфері природних монополій тарифоутворення проводилося за системою «витрати плюс». Це означає, що розглядаються фактичні витрати компанії за попередній рік і її інвестиційна програма. Із цих двох складових і формується тариф, який затверджується регулювальним органом. Отже, дана методика застаріла. При ринковому ціноутворенні, в умовах конкуренції всі господарюючі суб'єкти прагнуть до зменшення витрат (оскільки при встановленій ціні тільки так можна збільшити прибуток), а при регулюванні «витрати плюс» такої зацікавленості в об'єкта регулювання немає. Тому низька ефективність діяльності організацій природних монополій багато в чому обумовлена методикою тарифоутворення «витрати плюс», що застосовувався протягом останніх років.

Висновки. Таким чином, метод RAB виступає стимулюючим фактором зростання продуктивності, при якому буде забезпечена головна концептуальна ідея сучасної парадигми продуктивності організації - висока якість продукції й послуг при одночасному зниженні їх собівартості. Основний показник, що визначає рівень продуктивності в рамках даного методу тарифоутворення – індекс ефективності операційних видатків (ефективність операційних видатків - це величина видатків, що доводиться на одиницю перевезеного вантажу чи пасажирів).

1. Отчет о конкурентоспособности регионов Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.feg.org.ua>.
2. National Infrastructure Plan 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ice.org.uk/getattachment/14c6a7ec-0a28-432c-b30d-31b241a32db4/National-Infrastructure-Plan-2013-Submission-ICE.aspx>.
3. Долгалева О. В. Малий бізнес в Україні / О. В. Долгалева. – Донецьк: ВІК, 2007.
4. Коробова, О. В. Региональная экономика: реструктуризация системы управления развитием региона / О. В. Коробова, Б. И. Герасимов, В. В. Быковский. – Тамбов: ТГТУ, 2002.
5. Максимов В. В. Государственно-частное партнерство в транспортной инфраструктуре: критерии оценки концессионных конкурсов / В. В. Максимов. – М.: Альпина Паблишерз, 2010.
6. Маннапов Р. Г. Современное развитие системы управления регионом: методология, инструментарий, механизмы: монография / Р. Г. Маннапов, Л. Г. Ахтариева; под науч. ред. Р. Г. Маннапова. – Уфа: УГАЭС, 2010.
7. Сотниченко Л. Л. Інвестиційна забезпеченість транспортної інфраструктури регіонів України / Л. Л. Сотниченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 10.
8. Transportation & Logistics 2030 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pwc.com/en_gx/gx/transportation-logistics/tl2030/emerging-markets/pdf/tl2030_vol3_final.pdf.
9. Развитие государственно-частного партнерства в странах ЕС // Инициативы XXI века [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ini21.ru/?id=1231>.
10. Модель RAB как фактор повышения стоимости компаний [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.e-m.ru/data/articles_pdf_hidden_3594512/2008/09/Klochkova.pdf.

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2016 р.

УДК [330.322:330.341.1]:351

Білик В. В.,*к.е.н., доцент,**кафедра менеджменту та економічної безпеки,**Черкаський національний університет**ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси*

РОЛЬ І МІСЦЕ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В статті надано обґрунтування важливості інноваційно-інвестиційної компоненти в системі економічної безпеки країни, досліджено зарубіжний досвід реалізації інноваційної моделі економічного розвитку, зокрема, відзначено особливості розвитку Польщі. Проаналізовано сучасні тенденції залучення прямих іноземних інвестицій, охарактеризовано їх структуру, надано оцінку передумовам залучення інвестицій в інновації в Україні. Виділено позицію України за основними рейтингами інноваційного розвитку, представлено основні підходи провідних країн світу до активізації інноваційної діяльності. Доведено, що забезпечити стабільність розвитку країни можливо на засадах стимулювання інвестиційної діяльності в інноваційній сфері.

Ключові слова: інновації, прями іноземні інвестиції, інноваційно-інвестиційна складова, економічна безпека, інноваційний розвиток, зарубіжний досвід.

РОЛЬ И МЕСТО ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Билык В. В.

В статье даны обоснования важности инновационно-инвестиционной компоненты в системе экономической безопасности страны, исследован зарубежный опыт реализации инновационной модели экономического развития, в частности, отмечено особенности развития Польши. Проанализированы современные тенденции привлечения прямых иностранных инвестиций, охарактеризована их структура, дана оценка предпосылкам привлечения инвестиций в инновации в Украине. Выделена позиция Украины по основным рейтингам инновационного развития, представлены основные подходы ведущих стран мира к активизации инновационной деятельности. Доказано, что обеспечить стабильность развития страны возможно на основе стимулирования инвестиционной деятельности в инновационной сфере.

Ключевые слова: інновації, прямі іноземні інвестиції, інноваційно-інвестиційна складова, економічна безпека, інноваційне розвиток, зарубіжний досвід.

THE ROLE AND PLACE OF INNOVATIVE INVESTMENT COMPONENT SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY

Bilyk V.

The paper studies the importance given to innovation and investment component in the economic security of the country. International experience implementing innovative model of economic development in particular is studied. Features of economic development of Poland are considered. Current trends of attraction of direct foreign investments are analyzed, their structure is characterized. The assessment is given to prerequisites of attraction of investments into innovations in Ukraine. The position of Ukraine on the main ratings of innovative development is allocated. The main approaches of the leading countries of the world to activation of innovative activity are presented. Actualized that is very important for Ukraine to ensure a more rational structure of diversification of sources of financing of scientific activity and the effectiveness of the return on investment in science. It is proved that traditional methods are not applicable in the circumstances and that to ensure the stability of the country is possible on the basis of stimulation of investment activity in the sphere of innovations.

Keywords: innovation, foreign direct investment, innovation and investment component, economic security, innovative development, foreign experience.

Постановка проблеми. В світлі тенденцій та подій, які відбуваються в Україні, гостро постає необхідність вибору стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку, які відповідали б реаліям сучасності та водночас сприяли б забезпеченню «прориву» конкурентоспроможності країни. Протягом останніх років Україна пережила фінансову кризу, боролась із її наслідками, зазнала значних політичних потрясінь, тимчасово втратила територіальну цілісність, припинили функціонування ряд структуроутворюючих підприємств на Сході України, що істотно ослабило її економічну систему та поставило її на межу виживання перед загрозою колапсу. Традиційними заходами, націленими на поетапне впровадження концептуальних засад модернізації економіки, що декларуються в стратегічних документах розвитку держави [1], вийти з такого стану неможливо. Економічна система дійшла до точки біфуркації, після настання якої або вона вийде на якісно новий рівень розвитку, або зруйнується. Перший варіант розвитку подій можливий лише на основі реактивних, принципово нових ідей реформування та залучення інвестиційного капіталу для їх реалізації. У зв'язку із цим в контексті необхідності забезпечення економічної безпеки

країни на перший план виходять питання інноваційно-інвестиційних домінант соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інноваційного та інвестиційного розвитку не нова для теорії та практики, в різний час нею займалися вчені із різних галузей наук, що підтверджує міждисциплінарність та особливу значимість тематики дослідження. Глибокі дослідження в галузі інноваційних засад розвитку проведені зарубіжними вченими Дж. Бортсом, Ж.-Р. Будвілем, Л. Водачек, О. Водачковою, П. Друкером, М. Клейтоном, Б. Лундваллом, Е. Менсфілд, Г. Меншем, Р. Нельсоном, Дж. Ніос, Ф. Перру, Б. Санто, Р. Солоу, Б. Твісса, К. Фріменом, Т. Хегерстрандом, М. Хіроокі, Й. Шумпетером та іншими.

Інвестиційний аспект розгляду проблем розвитку країни досліджували Бочаров В. В., Гриньова В. М., Макух Т. О., Мельник А. Ф., Сілюкова С. та ін.

В процесі дослідження головний акцент зроблено на світовому досвіді, зокрема і досвіді Польщі, як країни, що за порівняно короткий проміжок часу, використовуючи сучасні механізми та ставлячи акценти на інноваціях та інвестиціях, не лише спромоглась стабілізувати макроекономічну ситуацію, забезпечити високий рівень функціонування економічної безпеки, а й досягла стійких темпів соціально-економічного зростання. Зарубіжний досвід інвестування в інновації є об'єктом дослідження Молдован О. [3], Тувакової Н. [4], Козлової А. [6], Семиноженко В. [7], Віноградової О. [10] та ін.

Метою статті є обґрунтування важливості інноваційно-інвестиційної компоненти в системі економічної безпеки.

Основні результати дослідження. Перш ніж перейти до розгляду власне інноваційно-інвестиційної складової доцільно розглянути нинішню ситуацію в країні. Згідно із статистичними даними, останні роки відзначаються наявністю негативної динаміки до зростання обсягу державного боргу та його наближення до обсягу ВВП країни.

У розрахунку на душу населення зовнішнє боргове навантаження склало 2888,9 дол. США при обсязі ВВП 3014,6 млн. дол. Порівняно з 2013 р. відбулося зниження обох показників при значному превалюванні останнього: -7,5 % та -25,2 % відповідно. Станом на 01.01.2015 р. обсяг ВВП та розмір ВЗБ майже відповідав рівню кризового 2010 року, хоча по динаміці нарощення обсяг ВВП в млн. дол. США за рік збільшився на 16,8 % порівняно зі зростанням розміру боргу на 2,2 % (у розрахунку на душу населення) [2].

Така економічна ситуація, яка нині сформувалась в Україні, не є унікальною в світовій практиці, проте багато країн знайшли резистентні та дієві механізми, які б дали змогу країні вийти на висхідну траєкторію зростання. Прикладом країни, яка може бути використана як приклад для апробації досвіду виходу з кризи та формування ефективної системи економічної безпеки, є Польща. Враховуючи деяку схожість ситуації, історичні передумови,

наявність спільного кордону, саме Польща може бути орієнтиром для позитивних зрушень в Україні.

Польща, яка ще в 90-х роках минулого століття чітко трималася курсу на євроінтеграцію, досягла більших економічних успіхів порівняно з Україною, яка намагалася отримати дивіденди, декларуючи інтеграційні прагнення одночасно в східному і західному напрямках. При цьому з часу приєднання Польщі до ЄС економічне зростання країни відчутно прискорилося, а темп зростання ВВП у всі роки був вищим, ніж середньоєвропейський показник. Це дало можливість зменшити розрив у рівні економічного розвитку між Польщею і ЄС – відношення ВВП на душу населення держави до середнього значення по ЄС зросло з менш як 50% перед приєднанням до ЄС до 63% – у 2012 р. Окрім номінального зростання ВВП, важливими є позитивні структурні трансформації виробництва та експорту в бік високотехнологічної продукції. Наразі значний внесок у ВВП роблять машинобудування, ІТ-індустрія, будівництво, легка промисловість, освіта та наука [3].

Варто акцентувати увагу на тому, що уряд Польщі зробив акцент не на «традиційних» видах економічної діяльності, а на прогресивних, таких як ІТ-індустрія, освіта та наука.

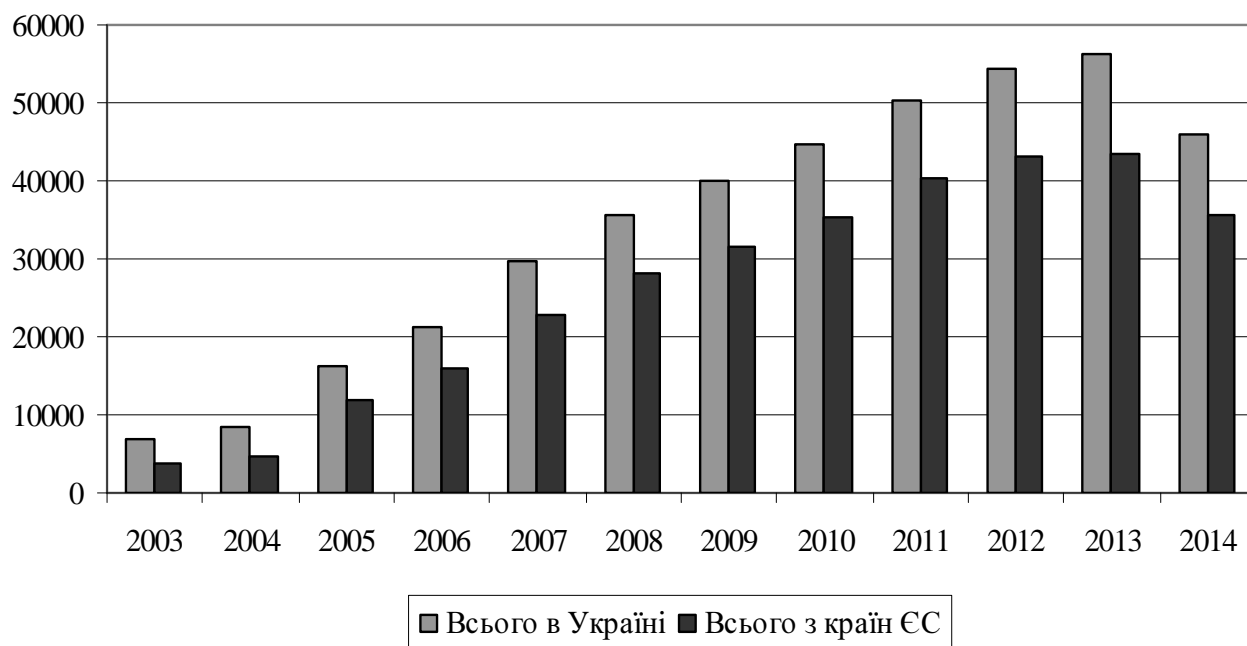

Рис. 1. Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україні (та з країн ЄС) у 2003-2014 рр., млн. дол.

Джерело: [2]

Важливим питанням, яке потребує особливого розгляду, є вступ Польщі до ЄС, що відкрило для неї нові можливості, зокрема щодо реалізації різних проектів та програм і

залучення прямих іноземних інвестицій: 90% інвестицій в Польщу припадають на європейські й американські компанії, і їх прихід в країну зумовлений інтеграцією держави до єдиного економічного західного простору. В період 2003-2012 рр. Польща залучила майже втричі більше інвестицій, ніж Україна. Протягом 2014 року в економіку України залучено 45916 млн. дол. інвестицій, зокрема із них 35,6 млрд. дол. – інвестиції з країн ЄС [2].

Протягом 2003-2013 рр. ми спостерігаємо стійку тенденцію до зростання обсягу прямих іноземних інвестицій, проте їх недостатньо, щоб забезпечити необхідні параметри конкурентоспроможності. Проте більш важливим чинником є не те, скільки надходить інвестицій з-за кордону, а в їх оптимальному розміщенні, адже їхня величина, доцільність галузевого та територіального розосередження, все сильніше впливають на підвищення економічної активності населення, створенню нових робочих місць, а інколи цілих виробничих галузей національного господарства, що в кінцевому варіанті визначає структуру економіки держави та формує її політику. Залучення коштів іноземних інвесторів сприяє активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій, використанню передового зарубіжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу, зростанню інвестиційного потенціалу та ін. [4].

Понад 30 % прямих іноземних інвестицій спрямовується в промисловість, зокрема з них понад 80 % – у переробну сферу, зокрема металургійне виробництво та виготовлення готових металевих виробів (42 %). Також значна частка – 30 % – спрямовується у фінансову діяльність. Для порівняння: в освіту спрямовується лише 0,01 % ПІІ щорічно [2].

У Польщі, зокрема, бюджетне фінансування витрат на інноваційні дослідження складає понад 60 %, у Чехії – понад 40 % [5].

Для України проблема полягає не тільки в необхідності збільшення інвестицій в науку (середній рівень у світі – 2% ВВП), а й в забезпеченні більш раціональної структури диверсифікації джерел фінансування наукової діяльності та ефективної віддачі від вкладень в науку. Визначення і активна реалізація пріоритетів інноваційного розвитку України повинні базуватися на світових стратегічних критеріях і механізмах підвищення конкурентоспроможності економіки на світовому і внутрішньому ринках. Ці завдання мають вирішуватися системно і одночасно освітою, наукою, підприємництвом [6].

Якщо поглянути на нашу державу в координатах міжнародних рейтингів, то можна побачити певною мірою суперечливу картину. Наприклад, за Глобальним інноваційним рейтингом, складеним агентством Bloomberg, Україна входить до 50 країн-лідерів світу за рівнем інноваційного розвитку (42 місце за підсумками 2012 р.). Найсильнішими сторонами України, з погляду інноваційності, визнаються: охоплення населення вищою освітою (6 місце у світі), патентна активність (17 місце), інтенсивність НДДКР (39 місце), технологічні

можливості промисловості (34 місце). Єдине, що заважає нашій державі піднятися вище в цьому рейтингу, – підсумкова низька ефективність економіки (69 місце).

Згідно з оцінками Всесвітнього економічного форуму в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності (79 позиція за фактором інноваційності та досвідченості бізнесу, за підсумками 2012 р.). Привертає увагу нерівномірність і дисбаланс у розвитку різних складових інноваційності (Innovation) та факторів підвищення ефективності економіки (Efficiency Enhancers). Наприклад, усе, що стосується людських ресурсів – освіченості, наявності кваліфікованих кадрів, ринку праці, патентної активності населення, освітньої й наукової інфраструктури, – залишається на незмінно високому рівні. Проте інституційна та організаційна складові, у тому числі залученість компаній до інноваційних процесів, конкурентність на внутрішньому ринку, регуляторне середовище, мало сприяють перетворенню інновацій на масові і всеосяжні [7].

Згідно із інноваційним рейтингом Global Innovation Index 2013, Україна посіла 71-ше місце у новому інноваційному рейтингу, опустившись за рік на вісім позицій [8]. Водночас, Україна є одним з лідерів за інноваційністю у групі з 36 країн з середньо-низьким рівнем доходу. Хоча у 2012 році інноваційний потенціал України оцінений у 63-тє місце [9].

Незважаючи на те, що суспільство плекає значний інноваційний, інтелектуальний і творчий потенціал, цей потенціал практично не має значного впливу на економіку. Економічний розвиток продовжує здійснюватися за інерційним сценарієм та згідно з екстенсивною моделлю.

Аналіз світового досвіду свідчить, що в основі інноваційного стрибка більшості країн-лідерів сучасної економіки лежать достатньо прості й не дуже витратні, з погляду фінансів, рішення. Головний чинник успіху — систематичність і безперервність кроків, спрямованих на стимулювання інновацій. Так, в основі політики підтримки інновацій Фінляндії лежать три принципи. По-перше, всі університети у цій країні мають статус дослідних, а з 2010 р. їм надано пільги на ввезення обладнання і можливість отримати у власність нерухоме майно, чим закріплена повна фінансова і дослідницька автономність вузів. Потужним інструментом стимулювання інновацій виступає також Агентство з фінансування технологій та інновацій Фінляндії TEKES, яке координує політику у сфері НДДКР та інновацій шляхом планування фінансових витрат. Щорічний бюджет TEKES становить майже 600 млн євро. Близько 40% цих коштів виділяється університетам, а 60% – приватним компаніям. По-третє, центром інноваційного розвитку Фінляндії є Національний фонд з досліджень та розвитку SITRA. Це незалежний державний фонд, що працює під наглядом парламенту.

У Франції реалізується політика, побудована на поєднанні прямих і непрямих методів підтримки інновацій. Пряма фінансова підтримка надається у вигляді безвідсоткової позики терміном до 5-6 років. Причому позика підлягає поверненню тільки у разі успішного

виконання проекту. У Німеччині поширеним інструментом підтримки інноваційного розвитку є податкові пільги, які поділяються на три головних різновиди: спеціальні норми амортизаційних відрахувань, створення резервів неоподатковуваного прибутку та інвестиційні надбавки, які виплачуються податковими відомствами [10]. Крім того, з початком кризи, відповідно до програми високотехнологічного розвитку, було об'єднано банківську групу KfW і промислові корпорації BASF, Deutsche Telekom та Siemens у високотехнологічний фонд High-Tech Gründerfonds з обсягом капіталу близько 272 млн євро. Фонд інвестує у нові високотехнологічні компанії, які демонструють багатообіцяючі результати досліджень і планують впровадити їх у виробництво. Існує також спеціальна програма EXIST Міністерства економіки і технологій: з бюджетних коштів Міністерства науки і технологій фірмам надаються позики на нові технології.

Країни Азійського регіону досягли вражаючих результатів у побудові індустріально та технологічно розвинених економік передусім завдяки концентрації зусиль на стимулюванні інноваційної активності підприємств і технологічному ускладненні промисловості. Зокрема, у Китаї держава стимулює участь фірм (незалежно від форм їхньої власності) у розвитку технопарків [7].

Висновок. Таким чином, у світовій практиці підтримки інноваційної діяльності напрацьовано багато інструментів, за допомогою яких держава реалізує потрібні функції у цій сфері. Серед них можна виділити декілька груп: пряма фінансова підтримка інноваційних процесів; податкові пільги для інноваторів; інші правові, інфраструктурні, економічні й політичні інструменти підтримки інновацій.

Державна політика України у стимулюванні інновацій базується на визнанні пріоритетного статусу науково-технічного та інноваційного розвитку. Але мусимо визнати: щоб принцип пріоритетності був дієво реалізований, зроблено наразі лише перші кроки. Сучасний стан та перспективи вітчизняної економіки потребують реалізації стратегії випереджаючого розвитку економіки на основі активізації інноваційних чинників за рахунок: продукування наукових знань і інновацій; освіти і підвищення кваліфікації; комерціалізації наукових знань і інновацій; використання інновацій; управління і регулювання інноваційного розвитку економіки; належного фінансового забезпечення перетворень.

1. Віноградова О. Р. Аналіз світового досвіду інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств / О. Р. Віноградова // *Економіка промисловості*. – 2012. – № (1-2)/(57-58).

2. Исследование INSEAD: Глобальный индекс инноваций 2013 года [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2013/07/01/6051>.

3. Козлова А. І. Індикатори інноваційного розвитку економіки і промислових підприємств [Електронний ресурс] / А. І. Козлова. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3760>.
4. Молдован О. Інтеграція до ЄС: досвід Польщі та виклики для України [Електронний ресурс] / О. Молдован. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/integraciya-do-yes-dosvid-polschi-ta-vikliki-dlya-ukrayini-.html>
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Офіційний сайт Євростат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.ua>
7. Парламенські слухання «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/index.htm
8. Семиноженко В. Чи можливий в Україні інноваційний стрибок? / В. Семиноженко // Дзеркало тижня. Україна. – 17 травня 2013.
9. Тувакова Н. В. Ретроспективний аналіз інноваційних моделей економічного зростання / Н. В. Тувакова // Фінансовий простір. – 2011. – № 3.
10. *Global Innovation Index 2012* / ed.S. Dutta, INSEAD. – The Business School of The World, 2012.

Стаття надійшла до редколегії 21.03.2016 р.

УДК 338.24:656

Кравченко А. В.,

к.е.н., доцент, кафедра менеджменту
й підприємництва на морському транспорті,
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія», м. Маріуполь

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ТРАНСПОРТНОЮ ІНФРАСТРУКТУРОЮ

У статті розглянуто інноваційні методи управління. Обґрунтовано необхідність їх застосування для забезпечення розвитку транспортної інфраструктури. Розглянуто досвід розвинених країн світу, зокрема ЄС. На основі розгляду зарубіжного досвіду управління інфраструктурою розвинених країн запропоновано використовувати методичку, засновану на послідовному вирішенні чотирьох відповідних завдань. Розглянуто та описано кожну з цих задач. Виділено різні "напрямки", які менеджери з управління інфраструктурою можуть використовувати при розподілі перевезень і транспортних даних. На основі вивчення теоретичних основ управління й сучасних напрямків менеджменту сформульовано визначення такої наукової категорії як система управління регіональною інфраструктурою. Підкреслено важливість завдання управління регіональною інфраструктурою на інноваційній основі для отримання конкурентних переваг.

Ключові слова: інноваційні методи, управління транспортною інфраструктурою, розвиток інфраструктури, завдання транспортної інфраструктури, інфраструктурний потенціал.

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРОЙ

Кравченко А. В.

В статье рассмотрены инновационные методы управления. Обоснована необходимость их применения для обеспечения развития транспортной инфраструктуры. Рассмотрен опыт развитых стран мира, в частности ЕС. На основе рассмотрения зарубежного опыта управления инфраструктурой в развитых странах предложено использовать методичку, основанную на последовательном решении четырех соответствующих задач. Рассмотрена и описана каждая из этих задач. Выделены разные "направления", какие менеджеры в управления инфраструктурой

могут использовать при распределении перевозок и транспортных данных. На основе изучения теоретических основ управления и современных направлений менеджмента сформулировано определение такой научной категории как система управления региональной инфраструктурой. Подчеркнута важность задачи управления региональной инфраструктурой на инновационной основе для получения конкурентных преимуществ.

Ключевые слова: инновационные методы, управление транспортной инфраструктурой, развитие инфраструктуры, задача транспортной инфраструктуры, инфраструктурный потенциал.

INNOVATIVE MANAGEMENT METHODS THE TRANSPORT INFRASTRUCTURE

Kravchenko A.

In article innovative management methods are considered. Necessity of their application for maintenance of development of a transport infrastructure is proved. Experience of the developed countries of the world, in particular EU is considered. On the basis of consideration of foreign experience of management by an infrastructure in the developed countries it is offered to use a technique based on the consecutive decision of four corresponding problems. It is considered and described each of these problems. It is allocated the different "directions", what managers in managements of an infrastructure can use at distribution of transportations and the transport data. On the basis of studying of theoretical bases of management and modern directions of management definition of such scientific category as a control system of a regional infrastructure is formulated. Importance of a problem of management by a regional infrastructure on an innovative basis for reception of competitive advantages is underlined. It is underlined that the innovative approach to management of a regional infrastructure is investments a capacious way. He demands active attraction of off-budget sources. Necessity of wide development of state-private partnership is proved.

Keywords: innovative methods, management of a transport infrastructure, infrastructure development, a problem of a transport infrastructure, infrastructural potential.

Постановка проблеми. Процес формування інфраструктури досить тривалий і він нерозривно пов'язаний з певними ресурсами, жорстко прив'язаний до території, і багато в чому залежить від територіальної організації сфери виробництва й сфери обігу в конкретному регіоні. На жаль, сьогодні інфраструктурі приділяється недостатньо уваги, тому її розвиток відбувається в багатьох випадках стихійно й лише частково відображає потреби формованих регіональних суб'єктів ринкових відносин.

Для території нашої країни, на якій нерівномірно розміщені природні, трудові, фінансові й матеріальні ресурси, рівень розвитку інфраструктури має виняткове значення, тому що вона становить невід'ємну частину економічного простору, тобто це створений на певному просторі комплекс умов, що стимулює розвиток економічної діяльності на території регіону. Перехід економіки на інтенсивний шлях розвитку обумовлює підвищення рівня всієї системи інфраструктури і її окремих елементів.

Слід зазначити й те, що регіональна інфраструктура створює об'єктивні умови для рішення науково-технічних завдань, підвищує рівень інформаційної забезпеченості, дозволяє оптимізувати як внутрішньорегіональні, так і міжрегіональні економічні зв'язки, що в підсумку дає стійке зростання продуктивності праці й на його основі підвищення життєвого рівня населення.

Отже, впровадження інноваційних методів управління регіональною інфраструктурою, зокрема транспортною дозволить вирішити важливе стратегічне завдання держави – підвищення якості соціально-економічних процесів в регіонах країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання підвищення якості управління регіональною інфраструктурою знаходилися у центрі уваги багатьох вчених, таких як: Гаврилова А. [1], Самофалова Е., Кузьбожев Э., Вертакова Ю. [2], Кунц Г., О'Донел С. [3], Фомченко М. [4], Ткачук А., Толкованов В., Марковський С. [5], та ін., Але інноваційні методи управління постійно вдосконалюються, змінюються, що й дозволяє їм бути сучасними. Інноваційні методи управління транспортною інфраструктурою мають свою специфіку і залишають багато невирішених питань, що пов'язані зі зміною навколишнього середовища та умов функціонування транспортної інфраструктури.

Мета статті. Формулювання сучасного інноваційного підходу до управління регіональною інфраструктурою на базі вивчення зарубіжного досвіду.

Основні результати дослідження. Перехід до сучасного управління розвитком інфраструктури передбачає трансформацію регіональної системи управління, котра дозволить регіонам України досягти конкурентоспроможності не тільки в країні, але й на міжнародному рівні.

Як показує досвід розвинених країн світу, зокрема ЄС, першими кроками до розвинутої інфраструктури стали процеси реструктуризації та приватизації інфраструктури, оскільки впровадження сучасних методів управління, застосування інноваційного підходу в управлінні інфраструктурою регіону потребує залучення значних інвестицій.

До методології управління розвитком інфраструктури регіону були віднесені методи реструктуризації та приватизації, методи державно-приватного партнерства та інноваційний підхід. Основне завдання застосування нових методів управління – це прагнення до оптимального використання інфраструктури регіонів.

Представляється можливим на основі розгляду зарубіжного досвіду управління інфраструктурою розвинених країн використовувати наступну методику, засновану на послідовному рішенні чотирьох завдань. Дослідження починається з викладу сучасного огляду, супроводжуваного оцінкою й аналізом результатів, проведення семінарів для консультації зацікавлених осіб, підготовці висновків і рекомендацій. Методологія для цього дослідження включає проектний менеджмент, що підтримує чотири ключові завдання (кожна з відповідними підзадачами).

На початку дослідження слід зосередитися на технічних підходах і методологіях, на динаміці даних, прикладах передового досвіду, який може привести до більш широкого поширення й застосуванню отриманих результатів. Однак, залучення експертів і зацікавлених осіб приводить до вторинності технічних проблем, тому що існують бар'єри щодо обміну даними заснованими на більш тонких елементах. Вони включають накопиченні культурні цінності в суспільному секторі, інтереси власності, комерційні переваги в приватному секторі. Сучасний стан процесу оптимального збору інформації з перевезень, даних про пересування є дуже мінливим, і охоплюється неоднорідно. Доступність таких даних залишається самою невідкладною проблемою на всіх рівнях. Там, де дані доступні, виявляється інша проблема, що стосується їхньої якості (достатнє для повторного використання через ланцюжок створення цінності). Питання якості повинен супроводжуватися оглядом цілей для яких необхідні дані повинні бути доступні й знову використані.

Основні результати дослідження полягають у тому, що є різні "напрямки", які менеджери з управління інфраструктурою можуть використовувати при розподілі перевезень і транспортних даних (і з іншими органами суспільного сектору й з комерційними третіми особами). Напрямки розділяють загальну кінцеву крапку; тобто, де ясно визначений перевізний процес і дані транспортних елементів обмінюються за допомогою електронних баз з іншими організаціями регіонів, у стандартному форматі й у динаміці. Загальна кінцева крапка може бути досягнута шляхом наступних кроків [6-7]: узгодження специфікації отримування даних, які перебувають у межах області «перевезень і транспортних даних»; визначення спеціального формату для того, щоб представити їх в області «перевезень і транспортних даних» в електронному вигляді (статичної і контекстної інформації); узгодження структурних елементів даних, які заявлені як заходи щодо організації пересування; домовленість про спеціальний формат для того, щоб представити пов'язані відновлення статусу в електронному вигляді (динаміка інформації в реальному часі); гарантування електронної публікації всіх результатів, щодо попередніх кроків; гарантування, що отримана інформація, описана в кроці 5, піддається виявленню іншими державними органами й постачальниками послуг інтелектуальних транспортних систем.

Ціль першого завдання полягає в підготовці, документальному узгодженні, усвідомленні суті організаційних, договірних і технічних проблем, пов'язаних зі збором і використанням даних з перевезень, регулюванням пересування й планів управління, (розглянути й перевірити операційні, технічні, і організаційні рішення, прийняті дотепер). Зібрана інформація повинна бути проаналізована більш докладно, щоб дозволити розглянути проекти, що перебувають на стадії становлення, пріоритетні області для наступного дослідження ідентифікувати області для розвитку. Це дозволить домагатися активності в діяльності із ключовими контактами.

Дослідження включає також огляд відібраних науково-дослідних робіт з певними елементами управління пересуванням, згруповані в такий спосіб [7, 8]:

- статичні дані (Наприклад, ROSATTE, emaps, imobility Форум).
- дані з вантажних удосконалень (Наприклад, Євродороги, Heavyroute, ecomove, itetris, з додатковим включенням Smartfreight і Freightwise).
- заявлені технології (Наприклад, Feedmap, Co-Міста).

Метою другого завдання є розгляд загальних і типових елементів плану управління транспортом, щоб зрозуміти те, що зробило їх успішними в експлуатаційному контексті, що мотивував розвиток, виконання й публікацію цих планів, і чи була область їх використання у вигляді інструментів, що дозволяють поліпшити доступність і придатність транспортних даних до пересування.

Команда дослідження дивиться на проблеми поперечного граничного співробітництва, і застосування підходів до поліпшення комунікацій.

Результати отримані при виконанні першого й другого завдання, що відображають сучасний стан розглянутих питань були об'єднані.

Третє завдання полягає в організації й проведенні семінару із зацікавленими особами, щоб розглянути перспективи зацікавлених осіб, раніше ідентифіковані в літературі, і придбати більш глибоку здатність проникнення до суті за оцінюваними проблемами, підготувати пропозиції щодо "Зауважень до керівництва плану управління транспортним процесом".

На початку четвертого завдання, команда дослідження проводить внутрішній семінар, щоб об'єднати й розглянути результати отримані в першому, другому й третьому завданні, оцінити зворотний зв'язок і стан справ на даний момент часу. Вироблені дані використовувалися, щоб розвинути й удосконалити ряд заходів і рекомендацій для того, щоб досягти бажаних цілей при здійсненні планування управління транспортом. Об'єктивним наслідком переходу до ринкової економіки є той факт, що можливості прямого впливу на господарюючі суб'єкти регіону з боку органів регіонального управління суттєво обмежені. Безпосереднє управління, у дійсному змісті цього слова, можливо лише стосовно організацій

державної форми власності, та й то в припустимих межах. Вплив же на господарюючі суб'єкти інших форм власності, а також організації з певною часткою держвласності може бути тільки опосередкованим. Проте постановка завдання з організації управління інфраструктурою регіону є, мабуть, правомірним, оскільки всі розташовані на його території організації й відомчі структури так чи інакше беруть участь у життєдіяльності й розвитку регіону. У зв'язку із цим потрібна певна координація їх діяльності, зусиль, ділової активності. Це припускає наявність певної системи управління регіоном. Тут слід зазначити, що поняття «система управління регіональною інфраструктурою» поки не одержало чіткого визначення й наочного відображення у зв'язку зі своєю певною спрямованістю.

Існують деякі трактування й схеми, що характеризують це поняття, однак вони страждають або зайвою об'єктивністю, або фрагментарністю, що виражається у представленні обмеженого набору елементів – суб'єкту й об'єкту управління, функції, структури, методів. Також у них не враховуються сучасні тенденції, нові рушійні сили управління, значення знань і компетенцій, що відіграють усе більшу роль у системі управління. На основі вивчення теоретичних основ управління й сучасних напрямків менеджменту, можливо сформулювати наступне визначення цієї важливої наукової категорії: система управління регіональною інфраструктурою – це складна сукупність компонентів, що включає органи управління, цільові стратегічні установки, принципи, завдання й функції, структури, ресурси, методи, компетенції, технології й інструменти, тісно взаємозалежні між собою різні підсистеми, що утворюють, у їхній інтеграційній цілісності й формують механізм впливу на інфраструктурний потенціал регіону, його відтворювальний потенціал, який у свою чергу, визначає умови життєдіяльності населення, суспільні, економічні й соціальні процеси з метою підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки і якості життя населення. Відмінна ознака цього визначення від існуючих полягає у введенні такого елементу, як компетенції, у системнім з'єднанні всіх основних компонентів, а також у позначенні механізму впливу в якості головних складових системи управління регіональною інфраструктурою й установленні однієї з її цілей – підвищення конкурентоспроможності регіону.

Висновок. Здійснення управління регіональною інфраструктурою на інноваційній основі це достатньо складний шлях для отримання конкурентних переваг, але він є найбільш прогресивним. Він зможе забезпечити сталі позиції регіонів не тільки на внутрішньому ринку країни, але й вийти з здобутими перевагами на міжнародний рівень. Застосування інноваційного вектору в організації перевезень підвищить продуктивність не тільки транспортної інфраструктури, цей процес охопить усі інші галузі економіки й вплине на добробут людей. Інноваційний підхід до управління регіональною інфраструктурою також є інвестиційно ємним шляхом й вимагає, враховуючи бюджетний дефіцит, активного

залучення позабюджетних джерел. Механізм такого залучення закладений у широкому розвитку державно-приватного партнерства.

Отже, застосування інноваційних методів управління та державно-приватного партнерства повинно дозволити підвищити ефективність роботи інфраструктури та створити стійкі конкурентні переваги регіонам.

1. Гаврилов А. И. *Региональная экономика и управление: учеб. пособ.* / А. И. Гаврилов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002.

2. Самофалова Е. Ф. *Государственное регулирование национальной экономики: учеб. пособ.* / Е. В. Самофалова, Э. Н. Кузьбожев, Ю. В. Вертакова; под. ред. Э. Н. Кузьбожева. – 2-е изд., стер. – М.: КНОРУС, 2006.

3. Куц Г. *Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций* / Г. Куц, С. О'Доннел; [пер. с англ. под. общ. ред. Д.М. Гвишиани]. – М.: Прогресс, 1981. – Том 1.

4. Фомченко М. Л. *Формирование и реализация инновационного потенциала в условиях устойчивого развития промышленного региона: монография* / М. Л. Фомченкова. – Донецк: СПД Куприянов В.С., 2010.

5. *Конкурентоспроможність територій: практ. посіб.* / А. Ткачук, В. Толкованов, С. Марковський [та ін.]. – К. : Легальний статус, 2011.

6. *European Innovation Scoreboard Comparative analysis of innovation performance.* – Brussels: European Commission, 2005.

7. *Science, technology and industry scoreboard.* – Paris: OECD, 2005.

8. *Lieberman I. Privatization: What We Have Learned in the Last Seven Years* / I. Lieberman. - World Bank: Washington, D.C, 1997.

Стаття надійшла до редколегії 12.04.2016 р.

УДК 339.138(075.8)

Марков А. Р.,

аспірант,

Інститут підготовки кадрів

державної служби зайнятості України, м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-СЕГМЕНТУ ЕКОНОМІКИ

У статті вивчено основні інноваційні аспекти розвитку Інтернет-сегменту економіки щодо здійснення маркетингу у соціальних мережах. Проаналізовано просторові, структурні, ресурсні та технологічні переваги поширення економічних процесів у віртуальному середовищі. Охарактеризовано маркетинг у соціальних мережах, як специфічний вид діяльності, що передбачає просування сайтів в соціальних мережах, на форумах і порталах, здійснює залучення трафіку користувачів на сайт через механізми соціальних комунікацій. Висвітлено переваги маркетингу в соціальних мережах, що полягають в посиленій інформатизації покупців, значному охопленні потенційних споживачів, здійсненні сегментації ринку та формуванні цільової аудиторії користувачів, швидкій адаптації системи маркетингу до соціально-економічних й інших змін на ринку, формуванні партнерських стосунків між покупцями і продавцями тощо. Висвітлено важливу роль особистості спеціаліста з маркетингу в соціальних мережах, систематизовано компетенції, необхідні для його успішної діяльності. Виділено групи загальних компетенцій спеціаліста, у тому числі знання і уміння щодо розробки стратегії, здатність співпрацювати з різними типами лідерів, а також загальні компетенції аналітика, маркетолога і менеджера. Висвітлено групи спеціальних компетенцій, зокрема специфічні компетенції маркетолога у соціальних мережах, компетенції ком'юніті-менеджера, контент-менеджера та навички роботи з інтерфейсами.

Ключові слова: інновації, Інтернет-сегмент економіки, маркетинг в соціальних мережах, соціальна мережа, віртуальне середовище.

ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ИНТЕРНЕТ-СЕГМЕНТА ЭКОНОМИКИ

Марков А.

В статье изучены основные инновационные аспекты развития Интернет-сегмента экономики относительно осуществления маркетинга в социальных сетях. Проанализированы пространственные, структурные, ресурсные и технологические преимущества распространение экономических процессов в виртуальной среде. Охарактеризован маркетинг в социальных сетях как специфический вид деятельности,

который предусматривает продвижение сайтов в социальных сетях, на форумах и порталах, осуществляет привлечение трафика пользователей на сайт через механизмы социальных коммуникаций. Освещены преимущества маркетинга в социальных сетях, состоящие в усиленной информатизации покупателей, значительном охвате потенциальных потребителей, осуществлении сегментации рынка и формировании целевой аудитории пользователей, быстрой адаптации системы маркетинга к социально-экономическим и другим изменениям на рынке, формировании партнерских отношений между покупателями и продавцами и т.д. Освещена важная роль личности специалиста по маркетингу в социальных сетях, систематизированы компетенции, необходимые для его успешной деятельности. Выделены группы общих компетенций специалиста, в том числе знания и умения по разработке стратегии, способность сотрудничать с различными типами лидеров, а также общие компетенции аналитика, маркетолога и менеджера. Освещены группы специальных компетенций, в частности специфические компетенции маркетолога в социальных сетях, компетенции комьюнити-менеджера, контент-менеджера и навыки работы с интерфейсами.

Ключевые слова: инновации, Интернет-сегмент экономики, маркетинг в социальных сетях, социальная сеть, виртуальная среда.

INNOVATIVE ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE INTERNET SEGMENT OF THE ECONOMY

Markov A.

The paper studied the main innovative aspects of the Internet segment of the economy with respect to implementation of marketing in social networks. The spatial, structural, resource and technological advantages propagation economic processes in the Web segment of the economics are analyzed. Described social media marketing as a specific type of activity which provides promotion of sites in social networks, forums and portals, provides engaging user traffic to the site through the instruments of social communication. When covering the marketing benefits of social networks, consisting of enhanced customer information, considerable coverage of potential customers, the implementation of segmentation of the market and the formation of the target audience of users, rapid adaptation marketing to the social, economic and other changes in the market, formation partnerships between buyers and sellers, etc. The article deals with the important role of the individual specialist in marketing in social networks and systematized of competence necessary for its success. Groups of the general competences of the expert including knowledge and ability on development of strategy, ability to cooperate with various types of leaders and the general competences of the analyst, marketing specialist and manager are allocated. When covering a group of special competencies, in particular special competence in

marketing in social networks, the competence of community manager, content manager and the skills to work with interfaces.

Keywords: innovation, Web segment of the economics, social media marketing, social network, virtual environment.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток суспільства у плані поширення інформаційних технологій, комунікацій та зв'язку обумовив виникнення принципово нового сегменту в світового господарства – Інтернет-економіки. Цей сегмент усе активніше входить у життя соціуму та відіграє важливішу роль в економічних відносинах. Проте, незважаючи на поширення у практиці, у науковому теоретико-методичному плані вивчається не достатньо, що згодом, по закінченню першого циклу висхідної динаміки, обумовленої початковим виходом на ринок, може суттєво ускладнити його подальше розповсюдження і розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У західній науковій думці питанням розвитку Інтернет-економіки, зокрема й механізмам просування у віртуальному середовищі бізнес-ідей, брендів та товарів, присвячені наукові роботи Д. Еймора, Т. Кеглера, Ф. Котлера, У. Хенсона та багатьох інших. У вітчизняній науці такі публікації носять здебільшого інформаційний характер [1–4], а спеціальні дослідження залишаються поодинокими [5, 6]. Систематизовано розвиток Інтернет-економіки майже не здійснюється. Особливо це стосується маркетингу в соціальних мережах як нового і прогресивного напрямку господарської діяльності.

Тому **метою статті** стало вивчення та систематизація інноваційних аспектів розвитку Інтернет-сегменту економіки щодо здійснення маркетингу у соціальних мережах.

Основні результати дослідження. Інтернет-сегмент економіки дедалі стає потужнішою ланкою економіки переважної більшості країн світу, особливо розвинених. Це забезпечується його інноваційними складовими та особливими умовами розвитку, які І. Л. Литвинов [5] розглядає у просторовому, структурному, ресурсному, технологічному розрізах. Зокрема, просторові умови дозволяють віртуальній економіці охоплювати господарство всієї земної кулі, включати глобальний ринок, що утворений глобальною мережею Інтернет, а також формувати асиметричний ринок, на якому один з агентів (покупець або продавець) знає більше, ніж інший. Структурні умови забезпечать включення до віртуальної економіки тієї частини світового господарського комплексу, що керується транснаціональними корпораціями, а також локальних ринків, утворених локальними мережами. Ресурсні умови передбачають створення товарів, що містять у собі інтелектуально-інформаційні технології, а технологічні – дозволяють у процесі господарської діяльності використовувати усю

мережу засобів масової інформації, зв'язку і комунікацій, мережу Інтернет, інтрамережі та екстрамережі тощо.

Можна без перебільшень стверджувати, що нині весь Інтернет-сегмент економіки розвивається на інноваційній основі. Проте, одним з найбільш прогресивних є просування бізнесу через соціальні мережі. У світі навіть застосовується спеціальний термін, що позначає цей вид господарської діяльності – «маркетинг у соціальних мережах» (скорочено SMM, що є аббревіатурою англомовної фрази «social media marketing»). Цей термін описує просування сайтів в соціальних мережах, на форумах, на порталах тощо, висвітлює метод залучення трафіку користувачів на сайт, що просувається, у певному напрямі, а не через пошукові машини. Маркетинг у соціальних мережах має поки що не тривалу історію розвитку, адже виник на межі 2000-х рр. власне зі створенням великих соціальних мереж на зразок Facebook або Twitter.

Інтернет-маркетинг порівняно з традиційними методами просування товарів і брендів на ринок вирізняється низкою переваг. Так, П. Бесхитров виділяє три ключові з них: 1) підвищення пізнаваності бренду; 2) створення потоку цільового трафіку на сайт; 3) генерація лідів і продажів [2]. В свою чергу І. Л. Литовченко [5, 6] переваги інтернет-маркетингу розглядає значно ємніше та серед основних з них виділяє такі: 1) глобалізація щодо доступу на ринок компаній незалежно від форми господарювання, територіального розміщення, віку й інших характеристик; 2) високий рівень інформатизації маркетингових досліджень; 3) зручність для споживачів; 4) формування платоспроможної й соціально активної аудиторії; 5) зниження рівня впливу на споживача раціональних і емоційних чинників переконання; 6) конфіденційність покупки й одержання інформації; 7) швидка адаптація системи маркетингу до ринкових умов; 8) зниження маркетингових, рекламних й збутових витрат компанії; 9) формування партнерських стосунків компанії зі споживачем; 10) просування товарів і послуг, бренду компанії практично без будь-яких територіальних чи часових меж; 11) високий рівень інтерактивності. Водночас, інтернет-маркетингу притаманні й певні недоліки та обмеження, зокрема ця система сприяє значному збільшенню конкуренції, вирізняється підвищеними інвестиційними потребами при першому входженні в Інтернет-бізнес, може лише обмежено застосовуватися при продажу нестандартизованих продуктів, а також призводить до ускладнень щодо виконання замовлень та підвищує фінансові ризики стосовно шахрайських дій із кредитними картками та віртуальними рахунками тощо. Проте, зручність для користувачів та значні перспективи подальшого розвитку для господарюючих суб'єктів нівелюють виявлені недоліки маркетингу в соціальних мережах та забезпечують його поширення.

Незважаючи на порівняно коротку історію розвитку маркетинг у соціальних мережах вирізняється доволі широким спектром застосовуваних інструментів. Адже, як зазначають

фахівці [3], здійснення заходів SMM покликане зацікавити не пошукових роботів, а живих людей. Тому головне завдання такого маркетингу полягає в тому, щоб «вписатися» в канву тієї соціальної мережі, в якій проводиться SMM. Необхідно провести таку рекламну кампанію, яка пробудить інтерес до сайту з боку максимальної кількості членів соціальної мережі, одночасно не викликаючи нарікань з боку адміністрації ресурсу. Тому головним чином, як основний інструмент просування бізнес-ідеї, бренду чи товару використовується публікація матеріалів, цікавих користувачам мережі. Основними умовами успішного маркетингу в соціальних мережах є: по-перше, ретельне вивчення загальної аудиторії соціальної мережі; по-друге, правильне обрання цільової аудиторії; по-третє, поряд із оптимізацією свого сайту розвиток того ресурсу, в якому здійснюють просування SMM.

З вищевикладеного стає зрозумілим, що найважливіше значення в інтернет-маркетингу має особистість спеціаліста та рівень його професійної підготовки. Проте, нині організація навчання та підвищення кваліфікації інтернет-маркетологів в нашій країні поки що не здобула належно рівня. Ця проблема потребує вирішення з боку навчальних закладів та тренінгових агентств. Трансформація сучасної освіти в Україні спрямована на формування у спеціалістів низки різноманітних компетенцій, спроможних забезпечити ефективно і якісне виконання ними професійних обов'язків. Для спеціалістів у галузі інтернет-маркетингу наявність необхідних компетенцій має особливе значення, адже безпосередньо визначає успіх діяльності. Один з провідних спеціалістів в галузі інтернет-маркетингу Д. Халілов [1, 4] виділив аж сто основних компетенцій спеціаліста з інтернет-маркетингу, які систематизовано подано на рис 1.

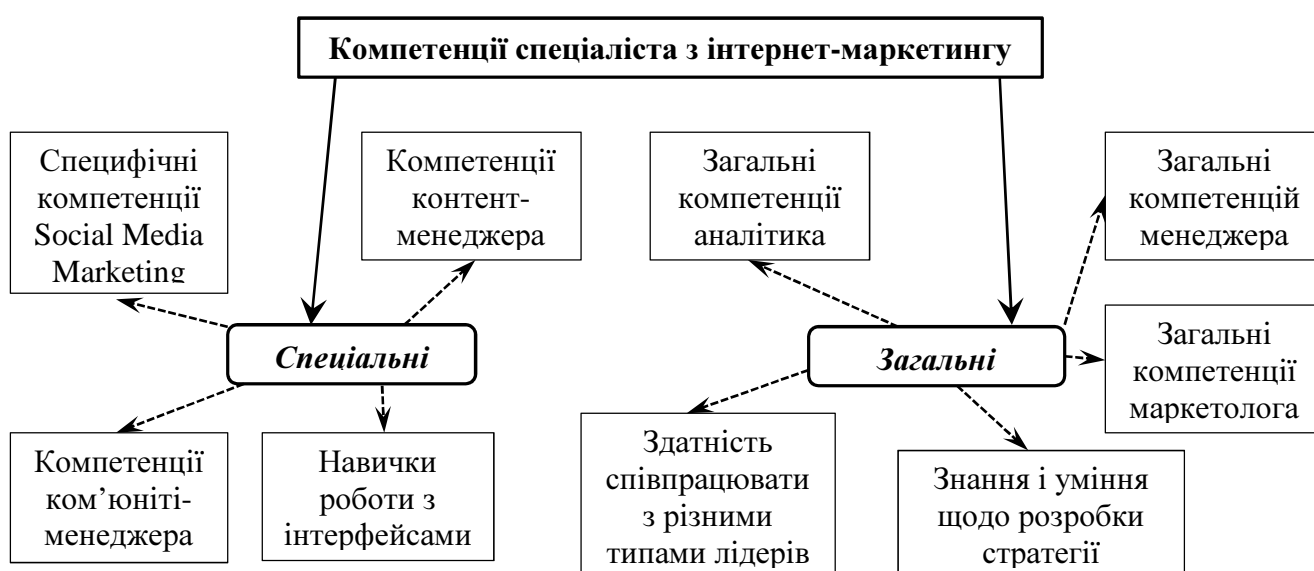

Рис. 1. Систематизація компетенцій спеціаліста в галузі інтернет-маркетингу

Джерело: сформовано автором на основі розробок Д. Халілова [1]

Компетенції, що необхідні у роботі спеціаліста в галузі інтернет-маркетингу, доцільно поділити на спеціальні і загальні. До загальних слід відносити:

1. Знання і уміння щодо розробки стратегії, у тому числі уміння визначати цільову аудиторію, досліджувати та виявляти вектор її інтересів і поведінки, проводити аналіз ніші клієнта, розробляти аргументарну базу, підбирати майданчики з високою концентрацією цільової аудиторії, розробляти загальну стратегію присутності компанії в соціальних мережах, підбирати інструменти, що оптимально вирішують завдання клієнта, розробляти систему клієнтської підтримки, визначати вплив SMM на бізнес клієнта, інтегрувати SMM-активності в загальну маркетингову стратегію компанії;

2. Здатність співпрацювати з різними типами лідерів, зокрема уміння виділяти лідерів думок цільової аудиторії, організовувати евеніти для лідерів думок, проводити акції семплінгу, вести роботу з громадами «цивільних маркетологів», ангажувати адміністраторів тематичних співтовариств, працювати з амбасадорами бренду;

3. Загальні компетенції аналітика – уміння користуватися системами автоматизованого моніторингу та моніторити соціальні мережі і блоги вручну, проводити аналітику інфоприводів та тональності згадувань, знаходити джерела негативу в соціальних мережах і блогах, аналізувати ефективність кампанії, працювати з основними системами веб-аналітики, генерувати унікальні URL, відстежувати джерела і якість трафіку, виставляти цільові дії кампанії, прораховувати вартість цільового дії, проводити аналітику зміни інформаційного поля та соціальних мереж, визначати природу негативу, користуватися внутрішніми системами статистики соціальних мереж;

4. Загальні компетенції маркетолога, зокрема уміння спілкуватися з редакціями онлайн-ЗМІ, розуміти закони соціальної психології, проводити SWOT-аналіз, займатися медіапланінгом та медіабайінгом, ініціювати передруку матеріалів, прораховувати собівартість кампанії, розуміти специфіку роботи з персональними брендами та новими digital-інструментами, користуватися класичними інтернет-маркетинговими інструментами;

5. Загальні компетенції менеджера, у тому числі уміння бріфувати клієнта, вести переговори, відстежувати тренди в SMM, знаходити підрядників і управляти процесом роботи з ними, формулювати кейси на основі успішних кампаній, готувати презентації, календарний план, звіти, захищати перед клієнтом концепції, звіти, нові пропозиції, організовувати брейнштормінг в проектній групі, керувати проектами.

Серед спеціальних компетенцій спеціаліста в галузі інтернет-маркетингу найважливішими є:

1. Специфічні компетенції SMM, зокрема здатність правильно позиціонувати співтовариство, керувати таргерованою рекламою у різних соціальних сітках, розуміти механізми реклами у них, прогнозувати бюджет контекстної реклами та оптимізувати їх,

проектувати і проводити конкурси і флешмоби, проектувати додатки для соціальних мереж, створювати і просувати заходи, адаптувати кампанію під нішеві соціальні мережі, керувати кампанією вірусного посіву, працювати з Геосервіс, нейтралізовувати негатив в соціальних мережах і блогах, працювати з системою оферів, проектувати і проводити спецпроекти, працювати з соціальними мережами професійних зв'язків, розуміти принципи формування рейтингів і топів, створювати брендovanі канали на відеохостингу, вибудовувати партнерські програми в соціальних мережах, користуватися сервісами для оптимізації SMM-робіт;

2. Компетенції ком'юніті-менеджера, що передбачають уміння спрямовувати обговорення в потрібне русло, нейтралізовувати негативних користувачів в спільнотах, підвищувати активність користувачів в спільнотах та їхнє повернення в співтовариства, організовувати та проводити онлайн-евенти, налаштовувати службу підтримки через соціальні мережі;

3. Компетенції контент-менеджера, зокрема здатність створювати карту контенту для різних майданчиків, адаптувати існуючий контент, писати тексти в форматі кожної з соціальних мереж, в блоговому форматі, у форматі Вікіпедії та Twitter, писати і поширювати соціальні релізи, готувати інфоприводи, створювати сценарії для відео;

4. Навички роботи з інтерфейсами, у тому числі щодо брендування спільноти, створення дизайн спільнот, інтегрування сайту з соціальними мережами, інтегрування інтернет-магазинів у соціальні мережі, впровадження в співтовариство стимулів для вступу, створення Landing Pages та Welcome Page, створення вкладок вруну, використання сервісів для створення вкладок, розуміння механізмів підвищення конверсії сайту, навички роботи зі спеціальними механізмами блогів [1, 4].

Підготовка фахівців відповідного рівня сприятиме подальшому розвитку системи маркетингу у соціальних мережах в нашій країні, дозволить освоювати принципово нове відкрите середовище з глобальними комунікаційними можливостями, специфічними економічними відносинами та господарськими зв'язками.

Висновок. Інтернет-сегмент економіки відіграє важливу роль у розвитку економічних відносин в сучасному світі, а у перспективі його значимість лише посилюватиметься. Одним з інноваційних напрямів діяльності у віртуальному просторі є маркетинг у соціальних мережах, що передбачає просування сайтів в комунікативних мережах, на форумах, порталах тощо. Він вирізняється низкою переваг порівняно з традиційними методами просування бізнес-ідей, брендів та товарів, проте потребує спеціальної підготовки висококваліфікованих фахівців.

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку полягають у необхідності вивчення, узагальнення і систематизації інструментів маркетингу в соціальних

мережах, удосконаленні методичних підходів моніторингу віртуального простору та розробки спеціальних показників оцінювання ефективності маркетингових заходів.

1. Халилов Д. 100 главных навыков SMM-специалиста [Электронный ресурс] / Д. Халилов // Cossa – интернет-издание о маркетинге и коммуникациях в цифровой среде. – Режим доступа: <http://www.cossa.ru/234/19497/>

2. Кому и зачем нужен SMM? [Электронный ресурс] // SMM-manager. – Режим доступа: http://www.smm-manager.ru/zachem_nuzhen_smm/

3. SMM / SEO-словник [Электронный ресурс] // Сайт iGroup – компанія з просування сайтів. – Режим доступу: <http://igroup.com.ua/seo-articles/smm/>

4. Халилов Д. Маркетинг в социальных сетях / Д. Халилов. – 2-е изд. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2014.

5. Литовченко І. Л. Методологічні аспекти Інтернет-маркетингу: монографія / І. Л. Литовченко. – К.: Наукова думка, 2008.

6. Литовченко І. Л. Інтернет-маркетинг : навч. посіб. / І. Л. Литовченко. – К.: Центр учбової літератури, 2011.

Стаття надійшла до редколегії 29.04.2016 р.

УДК 332.85

Драган О. І.,

д.е.н., професор,

зав. кафедри управління персоналом та економіки праці,

Національний університет харчових технологій, м. Київ

СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто стан соціально-культурної сфери та зміни, що відбулись у кількості навчальних закладів і закладів культури за період 2009–2014 рр. Визначено наступні негативні тенденції: скорочення закладів освіти; зменшення кількості закладів культури (бібліотек, театрів, концертних організацій, шкіл естетичного виховання); погіршення виставкової діяльності. За останні роки відбувається підвищення зацікавленості споживачів, які надають перевагу у послугах мережі Інтернет, проти відвідування культурних закладів. Запропоновано напрямки подальшого вирішення проблем розвитку соціального-культурної сфери.

Ключові слова: соціально-культурна сфера, проблеми, сучасний стан, розвиток, функціонування, перспективи.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЙ СФЕРЫ УКРАИНЫ

Драган Е. И.

В статье рассмотрено состояние социально-культурной сферы и изменения, которые произошли в количестве учебных заведений и учреждений культуры за период 2009-2014 гг. Определены следующие негативные тенденции: сокращение учебных заведений; уменьшение количества учреждений культуры (библиотек, театров, концертных организаций, школ эстетического воспитания); ухудшение выставочной деятельности. За последние годы происходит повышение заинтересованности потребителей, предпочитающих услуги сети Интернет, против посещения культурных заведений. Предложены направления дальнейшего решения проблем развития социально-культурной сферы.

Ключевые слова: социально-культурная сфера, проблемы, современное состояние, развитие, функционирование, перспективы.

CURRENT STATE OF THE SOCIAL AND CULTURAL SPHERE OF UKRAINE

Dragan H.

The article examines the state of the social sphere that has been change in the number of educational and cultural institutions in the period 2009-2014 years. Needs for research of the sociocultural sphere are defined by fast changes which happen in the interactive environment of the organizations. The following negative tendencies are defined: reduction of educational institutions; reduction of number of cultural institutions (libraries, theaters, concert organizations, schools of esthetic education); deterioration of exhibition activity. Especially difficult and crisis tendencies prevailed in dynamics of the sociocultural sphere Ukraine in 2014. These tendencies are connected with negative political (temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea and the zone of anti-terrorist operation), economic and social consequences which affected essential reduction of means of the sociocultural sphere of Ukraine. In recent years there has been increasing interest of consumers who prefer to Internet service providers vs visiting cultural institutions. Public funding of the social sphere remains insufficient for further modern development. The subsequent formation of social and cultural sphere Ukraine must provide improvement of living standards and the introduction of advanced management and information technology. In article the directions for further problems of the solution of the social and cultural sphere are defined.

Keywords: social and cultural sphere, problems, current state, development, functioning, prospects.

Постановка завдання. За вимогами Євросоюзу Україна має здійснити модернізацію соціально-культурної сфери і освіти на засадах розвитку загальноєвропейських і загальноосвітніх процесів при збереженні національної культури. Надання соціально-культурних і освітніх послуг є елементом забезпечення національної безпеки, перспективи виживання і розвитку інтелектуального потенціалу нації.

Соціальний розвиток країни спрямований на зростання якості життя людей, що включає в себе не тільки рівень споживання матеріальних благ і послуг, але і задоволення духовних потреб, стан здоров'я, тривалість життя, морально-психологічний клімат [1].

Підвищення якості життєдіяльності населення України є нагальною потребою, зумовленою необхідністю консолідації суспільства, об'єднання зусиль усіх його верств для реалізації цілей соціального розвитку з орієнтацією на досягнення високих соціальних стандартів та нормативів. Саме в соціально-культурній сфері проявляється сутність соціальної політики держави, реалізується соціальний захист і соціальні права людини. Тому

ефективне функціонування соціально-культурної сфери є одним із пріоритетних завдань на сучасному етапі розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток і функціонування соціально-культурної сфери як наукова проблема є об'єктом вивчення таких українських дослідників, як С. І. Бандур [1], Н. М. Деєва [2], Т. А. Заяць [1], І. С. Каленюк [2], І.П. Кінаш [4], О. М. Коваленко [5], В. І. Куценко [1], Е. М. Лібанова [3], В. М. Новіков [2] та ін. Вклад вчених у вирішення проблем функціонування і розвитку соціально-культурної сфери є вагомим, але при цьому, слід звернути увагу на об'єктивну необхідність постійного дослідження стану соціально-культурної сфери у сьогоденних умовах.

Потреба постійного дослідження стану соціально-культурної сфери у сьогоденних умовах викликана швидкими змінами, що відбуваються у інтерактивному середовищі діяльності організацій (установ) та спрямуванні стратегічних цілей державної політики на забезпечення входження України у світовий та європейський економічний простір.

Мета статті. Дослідження та узагальнення аспектів сучасного стану соціально-культурної сфери з метою розроблення напрямків його покращення. Досягнення вказаної мети передбачає вирішення завдання: проаналізувати тенденції змін у кількості закладів соціально-культурної сфери України в динаміці.

Основні результати дослідження. Розвиток суспільства вимагає запровадження якісно нових механізмів розвитку і функціонування соціально-культурної сфери, що обумовлено підвищенням вимог з боку споживачів, стрімким розвитком управлінських та інформаційних технологій, залежністю від бюджетного фінансування, потребою у залученні позабюджетних коштів для інновацій.

У сучасних умовах особлива увага приділяється розвитку освіти і культури. Рівень освіти в Україні набагато нижчий порівняно з освітнім потенціалом європейських країн; значна кількість структур культури і мистецтв узагалі на межі припинення своєї діяльності. Неприпустимо знижується інтелектуальний потенціал суспільства.

Динаміка кількості закладів освіти за 2009–2014 роки наведені у табл.1. Тенденції зміни показників розвитку закладів освіти свідчать, що у 2013 році в порівнянні з 2009 роком кількість дошкільних закладів збільшилася – на 1192 од. (7,7%). За період 2009–2013 років збільшення із року в рік складало: 2010 р. – 92 од. (0,6%); 2011р. – 478 од. (3,1%); 2012 р. – 318 од. (2%); 2013р. – 304 од. (1,9%). Ця тенденція була пов'язана з необхідністю у дошкільних навчальних закладах у зв'язку із зростанням народжуваності дітей в Україні.

За період 2009–2013 роки спостерігається зменшення загальноосвітніх начальних закладів – на 1276 од. (6,2%). Скорочення закладів із року в рік складало: 2010 р. – 276 од. (0,6%); 2011р. – 426 од. (3,1%); 2012р. – 580 од. (2%); 2013р. – 6 од. (1,9%).

Таблиця 1. Динаміка кількості закладів освіти за 2009–2014 роки

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Кількість дошкільних закладів, од.	15508	15600	16078	16396	16700	15020
<i>Кількість дошкільних закладів, у % до 2009 року</i>	100	100,6	103,7	105,7	107,7	96,9
<i>Кількість дошкільних закладів, у % до попереднього року</i>	100	100,6	103,1	102	101,9	89,9
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, од.	20576	20300	19874	19294	19300	17600
<i>Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, у % до 2009 року</i>	100	98,7	96,6	93,8	93,8	85,5
<i>Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, у % до попереднього року</i>	100	98,7	97,9	97,1	100	91,2
Кількість навчальних закладів I–II рівня акредитації, од.	511	505	501	489	478	387
<i>Кількість навчальних закладів I–II рівня акредитації, у % до 2009 року</i>	100	98,8	98,1	95,7	93,6	75,7
<i>Кількість навчальних закладів I–II рівня акредитації, у % до попереднього року</i>	100	98,8	99,2	97,6	97,8	81,0
Кількість навчальних закладів III–IV рівня акредитації, од.	350	349	345	334	325	277
<i>Кількість навчальних закладів III–IV рівня акредитації, у % до 2009 року</i>	100	99,7	98,6	95,4	92,9	79,2
<i>Кількість навчальних закладів III–IV рівня акредитації, у % до попереднього року</i>	100	99,7	98,9	96,8	97,3	85,2

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Джерело: розраховано за даними [6]

Ця тенденція була пов'язана з демографічними, економічними та соціальними чинниками, що зумовили виникнення цілої низки неврегульованих проблем в діяльності закладів шкільної освіти, однією з яких є малочисельність, малокомплектність загальноосвітніх навчальних закладів при зменшенні кількості дітей шкільного віку. Водночас у найближчий час перед суспільством постане проблема відновлення необхідної кількості загальноосвітніх шкіл в країні.

За період 2009–2013 років кількість навчальних закладів: I–II рівнів скоротилася на 33 од. (6,4%); III–IV рівнів – на 25 од. (7,1%), що було наслідком зменшення чисельності випускників шкіл (абітурієнтів) та підвищення вимог до надання освітніх послуг та ін.

Статистичні дані за 2014 рік враховують негативні політичні (тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції), економічні і соціальні наслідки, які вплинули на суттєве зменшення: дошкільних закладів – на 1680 од. (10,1%); загальноосвітніх навчальних закладів – на 1700 од. (18,8%); навчальних закладів I–II рівнів – на 91 од. (19%); вищих навчальних закладів III–IV рівнів – на 48 од. (14,8%).

Освіта стає важливим нематеріальним ресурсом для активізації та підвищення статусу науки і наукової праці. Підвищення якості освітнього середовища в умовах глобалізації визначається якістю ресурсів та продуктів – інформації, знань, досвіду, сучасних технологій, засобів обробки інформації, розвитку соціально-культурної сфери. На нашу думку, факторами якісної освіти можуть виступати:

- сталий попит на первинному та вторинному ринку освітніх послуг;
- орієнтація на прагматичну освіту, що дає поглибленні теоретичні знання, конкретні практичні навички, наукові здобутки в даній галузі;
- орієнтація навчального процесу на кожного студента з врахуванням його інтелектуальних та творчих здібностей;
- забезпечення висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом;
- забезпечення з використання сучасних інформаційних технологій, програмного забезпечення та Інтернет ресурсів;
- організація та проведення виробничої та переддипломної практик бакалаврів та стажування при підготовці магістрів щодо отримання практичного досвіду з обраної спеціальності.

Динаміка кількості закладів культури за 2009–2014 роки наведена у табл.2.

Динаміка кількості закладів культури показує, що у 2013 році в порівнянні з 2009 роком спостерігається зменшення кількості: закладів клубного типу – на 200 од. (1,1 %); масових і універсальних бібліотек – на 1000 од. (5%); професійних театрів – на 3 од. (2,2%); демонстраторів фільмів – на 660 од. (27,3%). Водночас збільшилася кількість: музеїв – на 109 од. (22,9%); концертних організацій – на 8 од. (10,4%).

Аналіз статистичних даних за 2014 рік свідчить про негативні тенденції – втратою країною: закладів клубного типу – 1700 од. (9,2%); бібліотек – 2200 од. (11,5%); театрів – 200 од. (15%); музеїв – 65 од. (10,7%); концертних організацій – 12 од. (14,1%). Ці зміни є наслідком політичних і економічних кризових обставин, які переживає Україна сьогодні.

Таблиця 2. Динаміка кількості закладів культури за 2009–2014 роки

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Кількість закладів культури клубного типу, тис. од.	18,7	18,6	18,5	18,5	18,5	16,8
Кількість закладів культури клубного типу, у % до 2009 року	100	99,5	98,9	98,9	98,9	90,8
Кількість закладів культури клубного типу, у % до попереднього року	100	99,5	99,5	100	100	90,8
Кількість масових і універсальних бібліотек, тис. од.	20,1	19,5	19,3	19,2	19,1	16,9
Кількість масових і універсальних бібліотек, у % до 2009 року	100	97	93,2	95,5	95	84,1
Кількість масових і універсальних бібліотек, у % до попереднього року	100	97	98	99,5	99,5	88,5
Кількість професійних театрів, од.	136	140	133	132	133	113
Кількість професійних театрів, у % до 2009 року	100	103	97,8	97,1	97,8	83,1
Кількість професійних театрів, у % до попереднього року	100	103	95	99,3	100,8	85
Кількість музеїв, од.	499	546	570	592	608	543
Кількість музеїв, у % до 2009 року	100	109,4	114,2	118,6	122,9	108,8
Кількість музеїв, у % до попереднього року	100	109,4	104,4	103,9	102,7	89,3
Кількість демонстраторів фільмів, тис. од.	2,2	2,2	2,2	1,7	1,6	1,3
Кількість демонстраторів фільмів, у % до 2009 року	100	100	100	77,3	72,7	59,1
Кількість демонстраторів фільмів, у % до попереднього року	100	100	100	77,3	94,1	81,2
Кількість концертних організацій, тис. од.	77	83	82	88	85	73
Кількість концертних організацій, у % до 2009 року	100	107,8	106,5	114,3	110,4	94,8
Кількість концертних організацій, у % до попереднього року	100	107,8	98,8	107,3	96,6	85,9

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Джерело: розраховано за даними [7]

Динаміка кількості театрів України за 2009–2014 роки наведена у табл.3.

Таблиця 3. Динаміка кількості театрів України за 2009–2014 роки

<i>Показники</i>	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість театрів, усього од.	138	140	133	132	133	113
<i>Кількість театрів, у % до 2009 року</i>	100	98,6	96,4	95,7	96,4	81,9
<i>Кількість театрів, у % до попереднього року</i>	100	98,6	95	99,3	100,8	85
Кількість театрів опери та балету, од.	7	7	7	7	7	6
<i>Кількість театрів опери та балету, у % до 2009 року</i>	100	100	100	100	100	85,7
<i>Кількість театрів опери та балету, у % до попереднього року</i>	100	100	100	100	100	85,7
Кількість драматичних театрів, од.	46	46	46	45	44	39
<i>Кількість драматичних театрів, у % до 2009 року</i>	100	100	100	97,8	95,7	84,8
<i>Кількість драматичних театрів, у % до попереднього року</i>	100	100	100	97,8	97,8	88,6
Кількість музично-драматичних театрів, од.	35	37	34	34	36	33
<i>Кількість музично-драматичних театрів, у % до 2009 року</i>	100	105,7	97,2	97,2	102,9	94,3
<i>Кількість музично-драматичних театрів, у % до попереднього року</i>	100	105,7	91,9	100	105,9	91,7
Кількість театрів музичної комедії та мініатюр, од.	9	9	9	7	7	3
<i>Кількість театрів музичної комедії та мініатюр, у % до 2009 року</i>	100	100	100	77,8	77,8	33,3
<i>Кількість театрів музичної комедії та мініатюр, у % до попереднього року</i>	100	100	100	77,8	100	42,9
Кількість дитячих театрів, од.	12	12	10	10	10	7
<i>Кількість дитячих театрів, у % до 2009 року</i>	100	100	83,3	83,3	83,3	58,3
<i>Кількість дитячих театрів, у % до попереднього року</i>	100	100	83,3	100	100	70
Кількість лялькових театрів, од.	29	29	29	29	29	25
<i>Кількість лялькових театрів, у % до 2009 року</i>	100	100	100	100	100	86,2
<i>Кількість лялькових театрів, у % до попереднього року</i>	100	100	100	100	100	86,2

Джерело: розраховано за даними [7]

Динаміка кількості театрів, свідчить що у 2013 році в порівнянні з 2009 роком спостерігається поступове зменшення кількості театрів – на 5 од. (3,6%), за рахунок зменшення кількості: драматичних театрів на 2 од. (4,3%); театрів музичної комедії та мініатюр – на 3 од. (22,2%) і дитячих театрів – на 2 од. (16,7%). За 2014 рік скоротилася значна кількість театрів у країні: оперу і балету – на 1 од. (14,3%); драматичних – на 5 од. (11,4%); музично-драматичних – на 3 од. (8,3%); музичної комедії та мініатюр – 4 од. (57,1%); дитячих – на 3 од. (30%); лялькових – на 4 од. (13,8%).

Глядачі приходять до театру з прагненням – отримати задоволення від театрального мистецтва, радість при подоланні особистісних труднощів та відчуття приналежності до колективу, стати його частинкою – все це збагачує як самих учасників, так і глядачів. Тому, театральне мистецтво залишається улюбленим і масовим для більшості глядачів особливо в кризові часи.

Динаміка кількості шкіл естетичного виховання в Україні за 2009–2014 роки наведена у табл. 4. Динаміка кількості шкіл естетичного виховання, свідчить що у 2013 році в порівнянні з 2009 роком спостерігається: 1) зменшення кількості дитячих музичних шкіл – на 27 од. (3%), дитячих художніх шкіл – на 3 од. (2,5%); 2) збільшення кількості дитячих шкіл мистецтва – на 21 од. (5%); дитячих хореографічних шкіл – на 1 од. (11,1%); дитячих шкіл хорового співу – на 3 од. (50%).

Ці зміни свідчать про переорієнтування попиту населення зі спеціалізованих дитячих шкіл (музичні, художні) на дитячі школи мистецтва, які більш широко охоплюють різні напрямки – музику, малювання, співи, танці, хореографію тощо). Негативні тенденції 2014 року – зменшення дитячих шкіл: музичних – на 80 од. (9,1%); мистецтва – 66 од. (14,9%); художніх – на 13 од. (10,7%); хореографічних і хорового співу – по одній.

Динаміка виставкової діяльності в Україні за 2009– 2013 роки наведена у табл.5. Динаміка виставкової діяльності, свідчить що у 2013 році в порівнянні з 2009 роком спостерігається суттєве зменшення кількості: учасників виставкових заходів – на 12850 тис. осіб (18,7%); відвідувачів – на 5032 тис. осіб (47,3%); проведених виставкових заходів – на 154 од. (14,3%); суб'єктів виставкової діяльності – на 15 од. (12,4%). Причинами цих змін є: підвищення цін на відвідування виставкових заходів; можливість отримати безкоштовно інформацію із мережі Інтернет та ЗМІ та ін.

Молодь, у більшості випадків, надає перевагу послугам мережі Інтернет проти відвідування музеїв, кінотеатрів, бібліотек та інших культурних закладів. Темпи зростання вітчизняного Інтернету досить високі. Так, абоненти мережі Інтернет склали: у 2011 році – 4178 тис. осіб; у 2012 р. – 5063 тис. осіб; у 2013 р. – 5957,4 тис. осіб; у 2014 р. – 5892,3 тис. осіб [9]. Інтернет став основним джерелом інформації та отриманням послуг, випередивши телебачення, радіо та заклади культури і мистецтв.

Таблиця 4. Динаміка кількості шкіл естетичного виховання в Україні за 2009–2014 рр.

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Кількість дитячих музичних шкіл, од.	905	892	889	880	878	798
Кількість дитячих музичних шкіл, у % до 2009 року	100	98,6	98,2	97,2	97	88,2
Кількість дитячих музичних шкіл,	100	98,6	99,7	99	99,9	90,9
Кількість середніх спеціальних музичних шкіл, од.	6	6	6	6	6	4
Кількість середніх спеціальних музичних шкіл, у % до 2009 року	100	100	100	100	100	66,7
Кількість середніх спеціальних музичних шкіл, у % до попереднього року	100	100	100	100	100	66,7
Кількість дитячих шкіл мистецтва, од.	422	432	435	443	443	377
Кількість дитячих шкіл мистецтва, у % до 2009 року	100	102,4	103,1	105	105	89,3
Кількість дитячих шкіл мистецтва, у % до попереднього року	100	102,4	101,7	101,8	100	85,1
Кількість дитячих художніх шкіл, од.	124	125	123	121	121	108
Кількість дитячих художніх шкіл, у % до 2009 року	100	100,8	99,2	97,6	97,6	87,1
Кількість дитячих художніх шкіл, у % до попереднього року	100	100,8	98,4	98,4	100	85,1
Кількість середніх художніх шкіл, од.	1	1	2	2	2	1
Кількість середніх художніх шкіл, у % до 2009 року	100	100	200	200	200	100
Кількість середніх художніх шкіл, у % до попереднього року	100	100	200	100	100	50
Кількість дитячих хореографічних шкіл, од.	9	10	10	10	10	9
Кількість дитячих хореографічних шкіл, у % до 2009 року	100	111,1	111,1	111,1	111,1	100
Кількість дитячих хореографічних шкіл, у % до попереднього року	100	111,1	100	100	100	90
Кількість дитячих шкіл хорового співу, од.	6	9	9	9	9	8
Кількість дитячих шкіл хорового співу, у % до 2009 року	100	150	150	150	150	133,3
Кількість дитячих шкіл хорового співу, у % до попереднього року	100	150	50	100	100	88,9
Кількість вечірніх шкіл загальної музичної освіти, од.	2	2	2	2	2	2
Кількість вечірніх шкіл загальної музичної освіти, у % до 2009 року	100	100	100	100	100	100

Джерело: розраховано за даними [7]

За період 2009–2014 років державне фінансування соціально-культурної сфери залишається недостатнім та фактично здійснюється на рівні: 2009 р. – 92,6%, 2010 р. – 93,2%, 2011 р. – 93,1%, 2012 р. – 79,8%, 2013 р. – 88,3%, 2014 р. – 83,1% [11].

Таблиця 5. Динаміка виставкової діяльності в Україні за 2009–2013 роки

<i>Показники</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>
Кількість окремих суб'єктів виставкової діяльності, усього од.	123	129	126	114	108
<i>Кількість окремих суб'єктів виставкової діяльності, у % до 2009 року</i>	<i>100</i>	<i>104,9</i>	<i>102,4</i>	<i>92,7</i>	<i>87,8</i>
<i>Кількість окремих суб'єктів виставкової діяльності, у % до попереднього року</i>	<i>100</i>	<i>104,9</i>	<i>97,7</i>	<i>90,5</i>	<i>94,7</i>
Кількість проведених виставкових заходів, од.	1076	1127	1116	1010	922
<i>Кількість проведених виставкових заходів, у % до 2009 року</i>	<i>100</i>	<i>104,7</i>	<i>109,7</i>	<i>93,9</i>	<i>85,7</i>
<i>Кількість проведених виставкових заходів, у % до попереднього року</i>	<i>100</i>	<i>104,7</i>	<i>99</i>	<i>90,5</i>	<i>91,3</i>
Кількість учасників виставкових заходів, осіб	68745	73367	69616	62645	55895
<i>Кількість учасників виставкових заходів, у % до 2009 року</i>	<i>100</i>	<i>106,7</i>	<i>101,3</i>	<i>91,1</i>	<i>81,3</i>
<i>Кількість учасників виставкових заходів, у % до попереднього року</i>	<i>100</i>	<i>106,7</i>	<i>94,9</i>	<i>90</i>	<i>89,2</i>
Кількість відвідувачів виставкових заходів, тис. осіб	10629	11161	9351	6732	5597
<i>Кількість відвідувачів виставкових заходів, у % до 2009 року</i>	<i>100</i>	<i>105</i>	<i>88</i>	<i>63,3</i>	<i>53,7</i>
<i>Кількість відвідувачів виставкових заходів, у % до попереднього року</i>	<i>100</i>	<i>105</i>	<i>83,8</i>	<i>72</i>	<i>83,1</i>

Джерело: розраховано за даними [8]

Державне регулювання процесів у галузі соціально-культурної сфери має бути не за залишковим принципом, а базуватися на: забезпеченні державної підтримки розвитку соціально-культурної сфери на рівні, який дає змогу населенню одержувати послуги в обсягах, що гарантують нормальні умови життєдіяльності; максимальному залученні недержавних коштів на утримання та сучасний розвиток соціально-культурної сфери в умовах запровадження прогресивних управлінських та інформаційних технологій.

Висновок. У подальшому формування розвитку соціально-культурної сфери України повинно забезпечувати підвищення життєвого рівня населення, всебічний розвиток людини, її творчості. Водночас невирішеними проблемами є: подолання залишкового принципу

фінансування соціально-культурної сфери; подолання міжрегіональних відмінностей у рівні забезпечення соціальної інфраструктури; підвищення рівня матеріальної мотивації праці фахівців соціально-культурної сфери; покращення матеріальної технічної бази соціально-культурної сфери; розроблення нових типів проектів навчальних закладів, установ культури, з урахуванням використання сучасного обладнання, комп'ютеризації, програмного забезпечення за світовими стандартами.

1. *Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи: кол. моногр. / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, В.І. Куценко [та ін.]; за заг. ред. Б.М. Данилишина. – 2-ге вид. доповн. і переробл. – Черкаси: Брама-Україна, 2006.*

2. *Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку: кол. моногр. / В.М. Новіков, Н.М. Дєєва, І.С. Каленюк [та ін.] – Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2015.*

3. *Людський розвиток в Україні: історичний вимір трансформації державної соціальної політики: кол. моногр. / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Інститут демографії і соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, 2014.*

4. *Кінаш І. П. Особливості розвитку інфраструктури культури України: аналітичний аспект / І. П. Кінаш // Проблеми науки. – 2013. – №1.*

5. *Коваленко О. М. Теоретичні, практичні і культурні аспекти інтелектуального капіталу: монографія / О. М. Коваленко. – К.: НАКККіМ, 2013.*

6. *Статистичний бюлетень «Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2014/2015 навчального року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>*

7. *Статистичний збірник «Заклади культури, мистецтва, фізкультури та спорту України у 2014 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>*

8. *Статистичний бюлетень «Виставкова діяльність в Україні за 2013 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>*

9. *Статистичний збірник «Транспорт і зв'язок України у 2014 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>*

10. *Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>*

Стаття надійшла до редколегії 30.01.2016 р.

УДК 330.101.5

Рейкін В. С.,

к.е.н., доцент,

кафедра фінансів та кредиту,

Східноєвропейський національний університет

імені Лесі Українки, м. Луцьк

МЕТОДИ ОЦІНКИ ОБСЯГІВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ: БАЛАНСОВИЙ ПІДХІД

У статті проаналізовано переваги та недоліки методів оцінювання обсягів тіньової економіки на основі балансового підходу, досліджено його базові методичні способи та прийоми. Обґрунтовано обмежені можливості застосування методів оцінки в умовах нестійкого розвитку національної економіки. Зроблено висновок, що застосування будь-яких методів завжди матиме умовний характер, оскільки дає наближені ймовірні розміри тіньової економіки та її динаміки. Вибір адекватних методів оцінки масштабів тіньової економіки обумовлений національною специфікою країни, метою дослідження та залежить від конкретної ситуації.

Ключові слова: тіньова економіка, балансовий підхід, метод порівняння доходів та витрат, метод товарних потоків, електричний метод.

МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ОБЪЕМОВ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ: БАЛАНСОВЫЙ ПОДХОД

Рейкин В. С.

В статье проанализированы преимущества и недостатки методов оценки объемов теневой экономики на основе балансового подхода, исследованы его базовые методические способы и приемы. Обоснованы ограниченные возможности применения методов оценки в условиях неустойчивого развития национальной экономики. Сделан вывод, что применение любых методов всегда будет условным, поскольку дает приближенные вероятные размеры теневой экономики и ее динамики. Выбор адекватных методов оценки масштабов теневой экономики обусловлен национальной спецификой страны, целью исследования и зависит от конкретной ситуации.

Ключевые слова: теневая экономика, балансовый подход, метод сравнения доходов и расходов, метод товарных потоков, электрический метод.

METHODS OF SHADOW ECONOMY EVALUATION: BALANCE APPROACH

Reikin V.

The article deals with the shadow sector evaluation based on the methods of balance approach and their possible application in the national economy. Essence of balance approach is to identify differences between the official statistics data by comparing interrelated macroeconomic indicators characterizing the same economic phenomenon based on independent information sources, or based on alternative methods of measuring the shadow economy by various ways. The shadow economy is determined by mismatching estimates obtained by different methods. The author focuses on the limited possibilities and disadvantages of using these methods of the shadow economy evaluation. For the purpose of leveling the differences the official estimation of the shadow economy of Ukraine is given according to an integral index. It is concluded that using any methods will have always conditional nature, because it shows approximate volume of the shadow economy and its dynamics. Accordingly, all estimates should be taken not as absolute truth, but as a result of permissible payments in the fixed system of adopted assumptions and methodological prerequisites. Choice of appropriate methods for assessing the shadow economy is determined by national specific feature of the country, the purpose of research and depends on the certain situation.

Keywords: shadow economy, balance approach, method of comparing income and expenses, commodity flows method, electric method.

Постановка проблеми. За дослідженнями різних вчених від 10 до 60% обсягів офіційного ВВП України знаходиться у тіньовому секторі, що призводить до спотворення макроекономічних показників, неточного відображення статистичних даних і, як наслідок – невірної оцінювання економічного стану країни. Нині з впевненістю можна стверджувати, що обсяги тіньової економіки в Україні надмірно великі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні та методичні аспекти оцінки обсягів тіньової економіки за допомогою балансового підходу викладені у наукових публікаціях К. Макафі, Д. Кауфмана, А. Каліберди, М. Ласко та інших дослідників [8; 9; 10]. Практичне застосування методів оцінки та їх модифікації для умов тіньової економіки України були реалізовані у працях таких вітчизняних вчених, як: В. Бородюк, Ю. Прилипко, Т. Приходько, О. Турчинов [2; 3; 5].

Мета статті. Здійснити критичний аналіз методів оцінки тіньового сектора на основі балансового підходу та дослідити можливості їх застосування для національної економіки.

Основні результати дослідження. Найбільш популярним після монетарного слід вважати балансовий підхід оцінки масштабів тіньової економіки, який об'єднує окрему

групу методів: порівняння доходів та витрат, товарних потоків, споживання економічних ресурсів [6]. Сутність балансового підходу полягає у виявленні розбіжностей між офіційними статистичними даними шляхом співставлення взаємопов'язаних макропоказників, які характеризують однакове економічне явище на основі незалежних інформаційних джерел, або на базі альтернативних методик вимірювання тіньової економіки різними способами. Саме на неспівпаданні оцінок, отриманих за різними методиками, і визначають тіньову економіку.

Вперше метод оцінки тіньової економіки на основі розбіжностей між доходним та витратним способами розрахунку ВВП намагався реалізувати К. Макафі, використовуючи агреговані статистичні дані Великобританії [10]. Його базова ідея полягала в тому, що економічні агенти приховують доходи, уникаючи оподаткування, але у них немає мотивів приховувати власні витрати, які здійснюються анонімно. Оскільки здійснення витрат на тіньове виробництво формально не заборонене, то цей економічний показник у меншій мірі реагує на податкове законодавство порівняно із категорією доходів. Отже, Макафі доводив, що загальна оцінка ВВП за методикою обліку всіх витрат є максимально наближеною до реального стану, а різниця із доходним способом показує обсяги тіньової економіки. Запропонований англійським вченим підхід при його подальшому аналізі та верифікації виявив суттєві критичні недоліки.

1) Розбіжності в результатах оцінки ВВП за доходною та витратною методиками мали волатильний характер. Здатність тіньової економіки до різкого зростання чи скорочення протягом кількох років не має пояснень на основі детермінуючих чинників без істотних змін у податковій та соціальній політиці та суперечить властивості інерційності тіньової діяльності.

2) Метод порівняння доходів та витрат має принциповий методичний недолік, пов'язаний із технічними труднощами отримання надійних і точних даних при фіксації власних витрат економічними суб'єктами.

Як правило, витрати споживачів товарів та послуг визначаються на основі опитувань. Надалі інформація вибіркового обстежень екстраполюється на всю країну. Основні зусилля дослідників зводилися переважно до удосконалення методики збору даних при здійсненні витрат економічними агентами. Після експериментальних досліджень, проведених у Великобританії на початку 80-х років, були отримані парадоксальні результати: під час опитувань домогосподарств та індивідуальних споживачів (при збільшенні часового ряду досліджуваного періоду) сукупні витрати виявилися орієнтовно на 15% меншими при порівнянні із загальними обсягами реалізації продавців товарів та послуг, які теоретично мали б приховувати тіньові обороти [11]. Тобто, обсяги ВВП за доходним способом

перевищували аналогічну оцінку за витратним. Пояснення цих розбіжностей звелось до таких аспектів:

- респонденти недостатньо відповідально відносяться до самофіксації власних витрат (елементарно забувають, або їм просто набридає вести облік);

- досить складно забезпечити участь у вибірці домогосподарств із значними доходами, які здійснюють суттєві витрати на кінцеве споживання;

- опитування споживачів протягом обмеженого періоду переважно не відображають нерегулярні витрати на товари тривалого користування.

Загалом інтерпретація розбіжностей пояснювалася недосконалістю методики визначення витрат економічних агентів, внаслідок чого виникала статистична похибка. Проте таке трактування, у свою чергу, призводить до виникнення логічних сумнівів зворотного роду: певною мірою стійке перевищення обсягів ВВП за витратною методикою в інші періоди може бути результатом тієї ж самої статистичної похибки.

3) К. Макафі визнавав, що індикатор розбіжностей ВВП виявляє лише частину тіньової економіки, оскільки охоплює приховані від оподаткування доходи, що відображаються у витратах. Проте тіньова економіка не може зводитися тільки до ухилення від оподаткування. Навіть у такому випадку оцінка не буде повною, оскільки відображає тільки ту частину тіньової вартості, яка витрачається на споживання і накопичення домогосподарствами та індивідами. Очевидно, що при цьому у вибірку зовсім не ввійдуть дані щодо реалізації продукції тіньовими економічними агентами, а також трансакційні витрати, що споживаються самим бізнес-середовищем та державою, в т.ч. на легальні, офіційні цілі.

4) Розрахунки К. Макафі ґрунтуються на гіпотезі обов'язкових витрат тіньових доходів, однак вони можуть і акумулюватися. Окрім того, певні домогосподарства можуть просто витрачати свої легальні заощадження минулих періодів, або накопичувати кредитні борги, намагаючись зберегти звичний спосіб життя. Перевищення видатків над доходами не обов'язково доводить тіньове походження грошових коштів, оскільки залишається невіршеною принципова проблема – вибір міри перевищення витрат над доходами, достатньої для віднесення домогосподарств до розряду тіньових. Фактично такий метод не може відображати тіньові доходи, які не проявляються в споживанні.

Підсумовуючи вищенаведені зауваження, можна зробити такі висновки:

- ні доходний, ні витратний спосіб розрахунку ВВП не відображають повністю тіньову діяльність в економічній сфері;

- розбіжності порівняння показують лише в яких із двох оціночних результатів наявний більший обсяг неврахованого тіньового ВВП;

- нульова розбіжність, чи навіть перевищення оцінки за доходною методикою розрахунку ВВП над витратною, цілком сумісні із високим рівнем тіньової економіки.

Різновидом балансової групи є метод товарних потоків, який часто застосовується в багатьох європейських країнах, які володіють розвиненими статистичними службами. Його сутність полягає в порівнянні обсягів виробництва та імпорту найбільш важливої продукції з їх використанням на споживання, накопичення і експорт. Передбачається, що джерела даних та статистична документація надають інформацію стосовно однакових економічних показників. Наявність диспаритету свідчить про неповноту інформаційної бази сформованої із різних джерел щодо певних товарів чи послуг та їх ймовірне тіньове походження. Розрахунки здійснюються за такою формулою [7]:

$$C = \sum_{i=1}^n (V_i + M_i - E_i), \quad (1)$$

де C – споживання i -го товару (грн.);

$I = 1, n$ – кількість досліджуваних товарів;

V_i – виробництво i -го товару (грн.);

M_i – імпорт i -го товару (грн.);

E_i – експорт i -го товару (грн.).

Різниця згідно формули (1) виникає, насамперед, при співставленні балансів кількісних (натуральних) показників із вартісними, що є основою для встановлення обсягів тіньової економіки в окремих галузях згідно монотоварних балансових моделей. Окремі баланси можуть визначатися стосовно електроенергії, зерна, металевих виробів, алкогольної продукції в статистиці торгівлі та у зовнішньо-економічній діяльності. Зокрема, методом товарних потоків можливо розраховувати тіньовий обіг роздрібної торгівлі на неорганізованих ринках приватними особами як інтервальну величину між граничними значеннями, розрахованими двома способами: 1) різниця між споживчими витратами населення та офіційним ринковим товарооборотом; 2) різниця між споживчими витратами населення та товарообігом за всіма каналами реалізації.

Незважаючи на те, що метод товарних потоків відносно простий, реалізувати його на практиці складно. Якість кінцевих результатів згідно цього методу залежатиме від кількості взаємозв'язаних показників порівняння. При цьому виявлені дисбаланси можуть інтерпретуватися як еквівалент тіньової економіки тільки у тих випадках, коли складові вихідних показників розраховані вірно. Окрім того, досить складно відслідкувати кінцеве споживання експортних товарів за кордоном, що є вагомим недоліком методу товарних потоків. Фактично цей метод має суттєво обмежене застосування, оскільки більше стосується галузевої статистики, а не макрорівня.

На міжнародному рівні ступінь розповсюдження тіньових економічних відносин часто аналізується за допомогою доступних показників офіційної економіки, а також на основі дослідження господарської практики. Зокрема, для оцінки тінізації у виробничій сфері застосовується спеціальний метод технологічних коефіцієнтів, який полягає у порівнянні обсягів споживання енергоносіїв, транспортних перевезень та інших непрямих факторів із офіційною динамікою промислового виробництва. В межах цього методу в якості ключового індикатора найчастіше використовується величина споживання електроенергії на технологічні потреби та випуск продукції. Оскільки електроенергія як обов'язковий ресурс необхідна для багатьох видів тіньового виробництва, то її витрати приховати практично неможливо.

Оцінка тіньового рівня економіки за методом споживання електроенергії вперше була розроблена та реалізована в 1996 році Д. Кауфманом та А. Калібердою [8]. Згідно зазначеного методу вважається, що динаміка реального ВВП повинна відповідати приросту внутрішніх обсягів споживання електроенергії. У випадку перевищення темпів приросту використаної електроенергії над аналогічним показником ВВП, припускається, що електроенергія споживається у виробничій сфері тіньової економіки. Прямий взаємозв'язок між зміною ВВП та сукупним споживанням електроенергії для оцінки рівня тіньової економіки обчислювався переважно на прикладі промислово розвинених країн. Формалізація «електричного» методу базується на визначенні індексних показників аналітичного та базового періодів за формулою:

$$T_{Et(t_0)} = \frac{I_{Et(t_0)} - I_{ВВП t(t_0)}}{I_{ВВП t(t_0)}} \times 100, \quad (2)$$

де $I_{Et(t_0)}$ – індекс зміни споживання електроенергії в аналітичному періоді до базового;

$I_{ВВП t(t_0)}$ – індекс зміни ВВП у періоді, що аналізується, до базового періоду;

t – аналітичний період;

t_0 – базовий період (індекси зміни внутрішнього споживання електроенергії та зміни ВВП дорівнюють одиниці).

Технологічний метод на прикладі споживання електроенергії під назвою «метод сталих взаємозв'язків» був апробований та модифікований українськими вченими В. Бородюк, О. Турчиновим та Т. Приходько [2; 3]. Послідовність розрахунків проміжних показників «електричного» методу деталізована Ю. Прилипко [5].

В основі розрахунків збережене базове припущення: динаміка енергоспоживання виробничих підприємств корелює із зміною фактичного ВВП, що складається із офіційного та тіньового ВВП. Розрахунки проводилися для 1992-1997 рр., а за базовий період порівняння було прийнято 1990 рік. Відносна коректність отриманих результатів була підтверджена експрес-методом, який розроблявся українськими вченими для сфери послуг та враховував вплив детермінант різного походження (проте ефективність цього методу на міжнародному рівні практично невідома). У результаті застосування обох методів було отримано подібні результати: коефіцієнт тінзації національної економіки України у 1995 році становив 40,5 % від офіційного ВВП країни для «електричного» методу та 43,6 % за експрес-методом [2].

Безумовною перевагою технологічного методу на основі споживання електроенергії є доступність необхідної статистичної інформації, простота розрахунків та можливість проводити порівняння обсягів тіньової економіки на міжнародному рівні між окремими країнами. Таке дослідження проводилося МВФ у Китаї [1]; окрім того зазначений метод також застосовується на практиці в багатьох європейських країнах. Проте спрощений підхід часто призводить до невірних висновків.

Пряме порівняння динаміки індексів ВВП та споживання електроенергії в якості виявлення тіньових обсягів економіки неприпустиме, оскільки потребує врахування структури постійних і змінних витрат. Причому споживання електроенергії у виробництві значно більшою мірою відноситься до постійної складової витрат, ніж до змінної. У фазі економічного підйому, як правило, еластичність попиту на електроенергію менше одиниці, тобто приріст ВВП на 1% супроводжується меншим ніж на 1% збільшенням обсягів споживання електроенергії за рахунок постійної складової. Відповідно при зниженні сукупних обсягів виробництва, споживання електроенергії в масштабах країни скорочується значно менше. Однак, сумнівно, що чинники, які діють різноспрямовано на еластичність споживання при зміні ВВП скомпенсовуються. Це припущення допустиме лише за умови незмінності технологічного рівня виробництва товарів. Проте у випадку інвестування в розробку альтернативних джерел енергії, енергоефективних технологій показник еластичності електроспоживання відносно ВВП не є стабільною величиною та може змінюватися з часом. Безумовно, що частина електроенергії витрачається у тіньовому сегменті економіки; проте фактор постійної частки електроенергії, ймовірно, має вагомніше значення, ніж споживання цього ресурсу у сфері тіньового виробництва.

Існують також істотні розбіжності щодо індикатора електроспоживання на рівні окремих країн та диференціація за галузевою структурою. Для прикладу: специфіка національної економіки України – значне зношення основних засобів металургійних підприємств, внаслідок чого відбувається завищене споживання електричного струму, напряду не залежне від тіньового сегменту. Тобто, надмірні витрати електроенергії

зумовлені не стільки зростанням частки тіньової економіки, скільки пов'язані із неефективним, затратним використанням. Окрім того, не всі види тіньової діяльності пов'язані із споживанням електроенергії. За оцінками окремих фахівців орієнтовно третина загального обсягу електроенергії використовується у невиробничій сфері. Тобто, цей метод не охоплює багатьох видів тіньової діяльності, зокрема, він непридатний для застосування у торгово-посередницькій сфері послуг.

Верифікацію досліджень Кауфмана-Каліберди на прикладі країн із перехідною економікою здійснила венгерський науковець М. Ласко [9]. На відміну від попередніх вчених, вона використовувала дані електроспоживання у тіньовому секторі домогосподарств. У результаті обчислень був зроблений неоднозначний висновок щодо необхідності використання в якості індикатора тіньової економіки не загальних, а часткових показників споживання електрики у так званій «сімейній економіці».

Підхід Ласко викликає заперечення як мінімум щодо репрезентативності перенесення вибіркового даних сектору домогосподарств на весь сегмент тіньової економіки, структура якої суттєво інша. Іншим вагомим недоліком «електричного методу» є той факт, що ймовірна оцінка обсягів тіньової економіки не враховує такий важливий чинник, як зміну тарифів на електроенергію. Якщо ціни підлягають неринковому регулюванню одночасно із можливістю тривалого накопичування боргів внаслідок наявності суттєвих пільг щодо оплати, то динаміка індексів енергоспоживання може неадекватно відображати зміни у промисловому виробництві.

Враховуючи всі вищенаведені недоліки «електричного методу» вважаємо, що в сучасних умовах функціонування тіньової економіки України цей метод неадекватно відображає існуючі реалії, а його коректне застосування можливе лише для прихованого промислового виробництва.

Висновок. Ідеальних методів розрахунку обсягів тіньової економіки не існує, оскільки кожен із них має власні переваги та недоліки. Об'єктивно, застосування будь-яких методів завжди матиме умовний характер, оскільки дає наближені ймовірні обсяги тіньової економіки та її динаміки, а також суттєві розбіжності при оцінюванні абсолютних розмірів тінізації. Відповідно всі оцінки необхідно сприймати не як безумовну істину, а як результат допустимих розрахунків у фіксованій системі прийнятих припущень та методологічних передумов. Донині не існує спільної точки зору щодо загальноновизнаної єдиної методики виміру параметрів тіньової економіки та відсутній універсальний метод, який би задовільняв вимоги найбільш точних розрахунків. Вибір адекватних методів оцінки масштабів тіньової економіки обумовлений національною специфікою країни, метою дослідження та залежить від конкретної ситуації.

1. *Базилевич В. Методичні аспекти оцінки масштабів тіньової економіки / В. Базилевич, І. Мазур // Економіка України. – 2004. – № 8.*
2. *Бородюк В. Методи розрахунку обсягів тіньової економіки / В. Бородюк, О. Турчинов, Т. Приходько // Економіка України. – 1997. – № 5.*
3. *Бородюк В. Оцінка масштабів тіньової економіки та її вплив на динаміку макроекономічних показників / В. Бородюк, О. Турчинов, Т. Приходько // Економіка України. – 1996. – № 11.*
4. *Наказ Міністерства економіки України від 18.02.2009 № 123 «Про затвердження методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua/file/link/135879/file/Method_TinEk.doc*
5. *Прилипка Ю. Методичні рекомендації щодо інтегральної оцінки обсягів тіньової економіки / Ю. Прилипка, Л. Мусіна, Т. Кваша // Економіка України. – 2005. – № 6.*
6. *Рябушкин Б. Т. Методы оценки теневого и неформального секторов экономики: монография / Б. Т. Рябушкин, Э. Ю. Чурилова. – М.: Финансы и статистика, 2003.*
7. *Флейчук М. І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації: монографія / М. І. Флейчук. – Львів: Ахілл, 2008.*
8. *Kaufmann D. Integrating the Unofficial Economy into the Dynamics of Post-Socialist Economies: A Framework of Analysis and Evidence / D. Kaufmann, A. Kaliberda // Development Discussion Paper. – 1996. – № 558.*
9. *Lasko M. Hidden Economy – an Unknown Quantity? Comparative Analysis of Hidden Economies in Transition Countries, 1989-1995 / M. Lasko // Economics of Transition. – 2000. – Vol. 8. – № 1.*
10. *MacAfee K. A Glimpse of the Hidden Economy in the National Accounts / K. MacAfee // Economic Trends. – 1980. – № 316.*
11. *Smith S. Britain's Shadow Economy / S. Smith. – Oxford: Oxford University Press, 1986.*

Стаття надійшла до редколегії 25.04.2016 р.

УДК 379.85

Габа М. І.

*к.е.н., викладач,**ДНЗ «Львівське вище професійне училище торгівлі та сфери послуг», м. Львів*

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ - ПЕРСПЕКТИВНИЙ ВИД ТУРИЗМУ ДЛЯ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто сільський зелений туризм як перспективний вид туризму. Розкрито сутність сільського зеленого туризму, визначено його роль і значення. Обґрунтовано доцільність його розвитку та використання для покращення стану галузі туризму та для реформування економіки України загалом. Розглянуто ефективність регулювання державою цього виду туризму. Також в статті визначено актуальні завдання, що дасть можливість розвитку даного виду туризму.

Ключові слова: туризм, сільський зелений туризм, вид туризму, туристичний бізнес, малий бізнес, перспективи, розвиток.

СЕЛЬСКИЙ ЗЕЛЕНЫЙ ТУРИЗМ - ПЕРСПЕКТИВНЫЙ ВИД ТУРИЗМА ДЛЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Габа М. И.

В статье рассмотрен сельский зеленый туризм как перспективный вид туризма. Раскрыта сущность сельского зеленого туризма, определены его роль и значение. Обоснована целесообразность его развития и использования для улучшения состояния отрасли туризма и для реформирования экономики Украины в целом. Рассмотрена эффективность регулирования государством этого вида туризма. Также в статье определены актуальные задачи, дающие возможность развития данного вида туризма.

Ключевые слова: туризм, сельский зеленый туризм, вид туризма, туристический бизнес, малый бизнес, перспективы, развитие.

RURAL GREEN TOURISM – THE PERSPECTIVE FORM OF TOURISM FOR REFORMING UKRAINIAN ECONOMY

Haba M.

In the article attempted to consider rural green tourism as perspective tourism. The essence of rural green tourism, analyzed its role and importance. Its development and using for improving tourism and to reform Ukraine's economy in general is proved. The effectiveness of

state regulation of this type of tourism is considered. Features and benefits of rural green tourism are displayed. Determined environmental focus, the result and the source of rural green tourism. The article also shows the actual tasks that enable us to solve the effective development of this form of tourism. Investigated the appeal of promising form of tourism for potential consumers of this form of tourism. Outlined rural green tourism as a promising area of small tourism business, forecast recreation in the countryside.

Keywords: *tourism, rural green tourism, type of tourism, travel business, small business, prospects, development.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки України змінюється структура туристичної галузі за рахунок розвитку перспективних видів туризму, в тому числі сільського зеленого туризму. Це специфічна форма відпочинку на селі, яка має широкі можливості використання природного, матеріального і культурного потенціалу певних регіонів. Дослідження сільського зеленого туризму є перспективним, тому що цей вид туризму набуває дедалі більшої популярності в сучасних умовах розвитку туристичного ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку сільського зеленого туризму досліджували такі вчені - економісти: С.О. Гуткевич [2], М. Желяк [8], Ю.В. Зінько [6], М. Д. Корінько [2], Т.Ю. Лужанська, С.С. Махлинець [3], Х.Й. Роглев [4], О. І. Станкевич-Волосянчук [7], М.Й. Рутинський [6], В. Одзімек [8], Л. І. Тебляшкіна [3] та інші науковці. Проте, зважаючи на актуальність питання щодо розвитку сільського зеленого туризму виникає необхідність у більш глибокому дослідженні поняття даного виду туризму, як перспективного виду туризму для покращення галузі туризму та для реформування економіки України загалом.

Метою статті є дослідження сільського зеленого туризму як перспективного виду туризму, який доцільно розвивати та використовувати для покращення галузі туризму та для реформування економіки України загалом.

Основні результати дослідження. Сільський зелений туризм, є перспективним видом туризму, що набуває дедалі більшої популярності в сучасних умовах розвитку туристичного ринку.

Він вважається одним із напрямів усталеного розвитку туристичної індустрії, що спрямований на охорону української природи та культурно-історичної спадщини, сприяння міжетнічній толерантності та залученню людей до активної участі у вирішенні власних фінансових проблем, працевлаштуванню безробітних, а також подолання характерного для клімату України сезонного характеру туристичного продукту [4].

Сільський зелений туризм є об'єктом дослідження багатьох вчених економістів,

екологів, які вивчають його різнобічно. Поняття «сільський зелений туризм» набуло еволюційного розвитку, відоме з часів Римської імперії, де серед членів патриціанських родин зародилася мода на виїзд із Риму на відпочинок у сільську місцевість. Інтерес до відпочинку в сільській місцевості у новітню добу поживається з XIX ст., а з другої половини XX ст. в урбанізованих країнах Європи саме сільський зелений туризм перетворився на один з основних засобів «порятунку» європейців від стресового впливу розвинутих промислових міст [6].

Термінологічне визначення сільського зеленого туризму запропоновано в проекті Закону України «Про сільський зелений туризм», як відпочинкового виду туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму [1]. Наведене поняття набуло поширення серед українських подорожувальників і туроператорів, а також державних структур, що займаються питаннями регулювання цього виду туризму в Україні. Законодавчо закріплено термін «сільський зелений туризм», юридичний зміст якого трактується як відпочинок в українському селі [6].

Вітчизняні та зарубіжні вчені розглядають сільський зелений туризм як специфічну форму відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського або фермерського господарства, природно–рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної й етнографічної спадщини регіону [2] та як туризм, який проходить у сільському поселенні [6].

Згідно з визначенням Співки сприяння розвитку сільського зеленого туризму, сільський зелений туризм, як вид туризму – це відпочинок у сільській, курортній чи природоохоронній місцевостях, який вимагає належно облаштованих приватних садиб і відповідної інфраструктури [9].

Нами проведено аналіз розвитку сільського зеленого туризму як виду діяльності, що пов'язаний з організацією відпочинку туристів у сільській місцевості й характеризується ще такими особливостями: організація пішохідних подорожей; заготівля екологічно чистих плодів та ягід; покращення самопочуття подорожувальників; ознайомлення з національною культурою та кухнею, обрядами, звичаями, традиціями та народними ремеслами.

У деяких наукових публікаціях [10] сільський зелений туризм асоціюють з зеленим туризмом як новим його видом. Відповідно до запропонованих визначень, сільський зелений туризм і зелений туризм є аналогічними поняттями, які мають загальні цілі та форму організації. Суть зеленого туризму полягає у відпочинку в приватних господарствах у сільській місцевості, яка приваблює своєю недоторканою природою, пам'ятками історії та природи. Він впливає на економічні відносини між людьми у процесі виробництва матеріальних і духовних благ, дає можливість створити частину саме тих економічних благ,

яких потребують туристи.

Головна мета сільського зеленого туризму – сформувати новий туристичний продукт, що виходить за рамки традиційного уявлення про туристичну пропозицію України, і має враховувати природну, історико-культурну специфіку регіонів, а також більш істотно урізноманітнює традиційні пропозиції України.

Якісний відпочинок у сфері сільського зеленого туризму залежить від вибору шляхів подорожування, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів із провідниками та екскурсоводами. Сільський зелений туризм – це туристична діяльність, що пов'язана із сільським середовищем, сільським будинком і заняттями, що ставлять в центр уваги природу і людину. Він належить до альтернативного або маломасштабного туризму і є одним із шляхів відходу від спустошливої практики масового (індустріального) туризму, матеріальна база і туристський продукт якого характеризуються жорсткою стандартизованістю, цілковитою орієнтацією на економічні цілі й великою мірою нехтуванням екологічними, соціальними і моральними цінностями, які забезпечує сільський зелений туризм [6].

Сільський зелений туризм є перспективним напрямом малого туристичного бізнесу, що передбачає активний відпочинок у сільській місцевості. Розмаїтість видів туристичних занять, таких як пізнавальні, розважальні, оздоровчі, робить сільський зелений туризм одним із привабливих видів рекреаційної діяльності, популярність якого постійно зростає. Цей вид туризму є одним із способів переходу туристичної індустрії до сталого розвитку й переосмислення природних і культурних цінностей. Він дає можливість використовувати існуючий житловий фонд, знижувати інвестиційні витрати й запобігати надмірному використанню лісових і пасовищних угідь. Низька щільність потоків туристів у сільських регіонах дає змогу більш рівномірно розподілити туристичні об'єкти на території, що не лише позитивно впливає на довкілля, але і приносить додаткові доходи місцевому населенню.

Послуги сільського зеленого туризму є носіями різних конкретних властивостей, що відображають його корисність, відповідають певним потребам і вимогам людей. Корисність продуктів (послуг) сільського зеленого туризму відображає його споживчу вартість, яку у свою чергу слід оцінити, тобто визначити якість. Як показав аналіз, потенційного споживача послуг сільського зеленого туризму приваблюють наближеність до природи, мальовничі краєвиди, чисте повітря, доповнювані гостинністю господарів і традиційним сільським побутом.

Крім того, розвиток сільського зеленого туризму спрямований на зростання обсягів внутрішнього туризму, а також підвищення життєвого рівня сільського населення за рахунок доходів від туристичної діяльності, адже селяни мають змогу вигідно реалізувати

безпосередньо на місці частину виробленої продукції; розвиток власного бізнесу; відродження інтересу до своєї країни; вирішення питань збереження історико–культурної спадщини і захисту навколишнього природного середовища; зміцнення здоров'я тощо.

Організація сільського зеленого туризму пов'язана з розробленням відповідних програм туристичних маршрутів сільського зеленого туризму, які можуть пропонувати: прогулянки у лісі, ознайомлення з українською народною культурою, звичаями та обрядами, які збереглися дотепер, освітньо–пізнавальні маршрути, які розкривають джерела народної культури та мистецтва, літератури, української духовності.

Особливість та значна перевага сільського зеленого туризму полягає в тому, що він не потребує великих капіталовкладень, оскільки передбачає використання наявної інфраструктури сільських населених пунктів, помешкань сільських господарів, що сприяє соціально–економічному розвитку села, відродженню й поширенню українських народних традицій та культури.

Із розвитком сільського зеленого туризму зростає також екологічна свідомість та обізнаність місцевих жителів, що сприяє поліпшенню стану довкілля у туристично–привабливих регіонах. Джерелом розвитку сільського зеленого туризму є ресурсний потенціал, його складові: людські, житлові, культурні, природничі, які не виснажуються, а навпаки, відновлюються. Ефективний розвиток сільського зеленого туризму дає можливість вирішити такі актуальні завдання, як підвищення рівня зайнятості та самозайнятості на селі; розвиток несільськогосподарських видів діяльності; збереження історико–культурної спадщини та природного середовища.

Соціальна характеристика розвитку сільського зеленого туризму свідчить про те, що він є одним із засобів диверсифікації джерел доходів сільського населення, як компонент комплексного розвитку сільських територій та сільської інфраструктури, а також як один із чинників стратегії подолання бідності в сільській місцевості.

Сільський зелений туризм позитивно впливає на вирішення соціально-економічних проблем села. Передусім це: розширення сфери зайнятості сільського населення, особливо жінок, можливості одержання селянами додаткового заробітку; більші можливості зайнятості сільського господаря не тільки у виробничій сфері, а й у сфері обслуговування. При певному збільшенні кількості відпочивальників виникає потреба в задоволенні їхніх різноманітних запитів, що у свою чергу стимулює розвиток сфери послуг: транспортних, зв'язку, торгівлі, служби побуту, відпочинково-розважальних та ін.

Розвиток сільського зеленого туризму потребує створення економічних та організаційних передумов, зацікавленості місцевих органів влади в поширенні цього руху й ефективному використанні наявного житлового фонду. Активний розвиток сільського зеленого туризму сприятиме не тільки вирішенню завдань, що виникають перед сільською

місцевістю, але і створенню конкурентоспроможного туристичного продукту з урахуванням регіональної специфіки, що дасть можливість забезпечити ефективний розвиток рекреаційної галузі регіонів.

Результатом розвитку сільського зеленого туризму буде кращий благоустрій сільських садиб, вулиць, сіл; вищий рівень стимулів розвитку соціальної інфраструктури, підвищення культурно–освітнього рівня сільського населення.

Варто більш детально розкрити вагому роль сільського зеленого туризму у підвищенні культурно–освітнього рівня сільського населення. Готуючись приймати й обслуговувати відпочивальників, члени селянських родин мимоволі змушені поповнювати свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни і санітарії, приготування їжі тощо, а спілкування з гостями розширює їхній світогляд, дає змогу зав'язати нові знайомства, мати друзів в інших населених пунктах.

Перспективний розвиток туризму, зокрема й такого його різновиду як сільський зелений туризм, зумовлює необхідність державного регулювання. Це передбачає встановлення його сутності, як об'єкта державного регулювання. Нормативно–правові документи, що регулюють діяльність сфери туризму, сільського зеленого туризму передбачають як загальні правові основи, так і соціально–економічні засади, принципи, механізми, регулятори здійснення цього виду діяльності. Змістом державного регулювання сільського зеленого туризму є різнобічний вплив органів державної влади, відповідальних за координацію діяльності та контроль за цією галуззю, вони беруть участь у покращенні й розвитку туристичної інфраструктури та впливають на результати діяльності суб'єктів господарювання у сфері сільського зеленого туризму, а також сприяють підготовці й підвищенню рівня якості надання відповідних послуг.

Висновок. Таким чином, на сучасному етапі сільський зелений туризм залишається високоперспективною галуззю сфери туризму, має важливе значення для економіки України, приваблює не тільки вітчизняних туристів, а й з багатьох країн світу, сприяє налагодженню зовнішньоекономічних зв'язків із різними державами.

1. Закон України «Про сільський зелений туризм» [Електронний ресурс]: Проект Закону України від 12.04.2007 р. № 3467 // Верховна Рада України. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=30022

2. Гуткевич С. О. Привабливість Українських Карпат: сільський зелений туризм / С. О. Гуткевич, М. І. Габа, М. Д. Корінько. – К.: НУХТ, 2016.

3. Лужанська Т. Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: навч. посіб. / Т. Ю. Лужанська, С. С. Махлинець, Л. І. Тебляшкіна. – К.: Кондор, 2008.

4. Роглев Х. Й. Сільський туризм – перспективний напрямок розвитку туристської

індустрії України / Х. Й. Роглев // Туризм : теорія та практика. – 2005. – № 1.

5. Рутинський М. Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008.

6. Рутинський М. Й. Сільський туризм : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. К.: Знання, 2006.

7. Станкевич-Волосянчук О. І. Сільський туризм : метод. посіб. / О. І. Станкевич-Волосянчук. – Ужгород, 2009.

8. Управління зеленим туризмом в регіоні: Українські Карпати та станція Луганська / В. Одзімек, М. Желяк. – Краків, 2009.

9. Офіційний сайт Співки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua>

10. Сільський зелений туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uzhgorod.net.ua/news>

Стаття надійшла до редколегії 27.04.2016 р.

ЦЕ ЦІКАВО

УДК 658.15(075.8)

Корінько М. Д.,*д.е.н., професор,**зав. кафедри аудиту,**Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ***СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА У ПРОЦЕСІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Формування нового рівня відносин суб'єктів господарювання у трансформаційний період до ринкових засад було однією з передумов визнання України державою з ринковою економікою. Становлення ринкової економіки у державі зумовлює потребу нових підходів як до ведення господарської діяльності, так і до вирішення питань, пов'язаних із захистом власних інтересів. Одним із доказів для вирішення спірних питань у порядку досудового врегулювання або в порядку судочинства є висновок судової експертизи.

Ключові слова: господарська діяльність, судова експертиза, методика, організація, предмет, об'єкт, норми процесуального права.

СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА В ПРОЦЕССЕ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**Корінько Н. Д.**

Формирование нового уровня отношений субъектов хозяйствования в трансформационный период до рыночных основ было одной из предпосылок признания Украины государством с рыночной экономикой. Становление рыночной экономики в государстве обуславливает потребность новых подходов как к ведению хозяйственной деятельности, так и к решению вопросов, связанных с защитой собственных интересов. Одним из доказательств для решения спорных вопросов в порядке досудебного урегулирования или в порядке судопроизводства является вывод судебной экспертизы.

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, судебная экспертиза, методика, организация, предмет, объект, нормы процессуального права.

JUDICIAL EXAMINATION IN PROCESS OF ECONOMIC ACTIVITY**Korinko M.**

Formation of new level of the relations of subjects of managing during the transformational period to market bases was one of prerequisites of recognition of Ukraine by the state with market economy. Formation of market economy in the state causes requirement of new approaches both to conducting economic activity, and to the solution of the questions

connected with protection of own interests. One of proofs for the solution of controversial issues as pre-judicial settlement or as legal proceedings is the conclusion of judicial examination.

Keywords: *economic activity, judicial examination, technique, organization, subject, object, norms of a procedural law.*

Експертна справа в Україні, як і в усьому світі, посідає надзвичайно важливе місце в суспільній практиці. Необхідність проведення експертизи виникає у науковій, виробничій, архітектурно-будівельній, економічній, торговельній, соціальній, медичній, правоохоронній та інших сферах людської діяльності, пов'язаної з впровадженням у практику результатів наукових досліджень та проектно-конструкторських робіт, нових технологій чи технологічних процесів, створенням нової або експлуатацією існуючої техніки, зведенням будівельних об'єктів і забудовою населених пунктів, вкладенням бюджетних коштів та інвестицій в різні проекти, перевіркою якості товарів і послуг, забезпеченням охорони здоров'я населення,

визначенням стану здоров'я людини, охороною довкілля, встановленням фактів, що мають юридичне значення, тощо.

Саме тому у процесі підготовки фахівців з питань проведення судової експертизи виникає потреба якісного забезпечення навчальними матеріалами, зокрема посібниками та підручниками.

Автори, володіючи знаннями з теорії, методології та організації судової економічної експертизи, складовою якої є судова бухгалтерська експертиза, мають практичний досвід проведення судових експертиз, здійснюючи їх на підставі свідочств, виданих Міністерством юстиції України з номерами, зокрема:

Корінько Микола Данилович – 1005;

Бондар Валерій Петрович – 1093;

Переймивовк Тетяна Анатоліївна – 1530;

Чередніченко Алла Павлівна – 133-11.

Поєднання теорії з практичними знаннями надало можливість висвітлити як теоретичні, так і практичні засади проведення судових експертиз, що є особливістю цього посібника.

Апробація основних положень посібника здійснена у його першому виданні, який рекомендовано МОН України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (*лист від 26.03.2012 року за № 1/11-4028*) та Навчально-методичному комплексі з дисципліни «Судова бухгалтерська експертиза». Зазначений навчально-методичний комплекс схвалено Міністерством юстиції України (*лист № 13759-0-26-1036 від 18.10.2010 року*).

За мету другого видання автори посібника поставили розкриття методичних засад та практики організації судової експертизи та здійснення експертних досліджень з урахуванням змін, що відбулися у законодавстві України, зокрема дії Податкового кодексу, зі спеціальності 11.1. «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності».

У процесі підготовки посібника використано праці значної кількості фахівців вищої школи, наведені у списку рекомендованої літератури.

Структура посібника побудована з врахуванням того, що процесуальні норми стосовно призначення, проведення судових експертиз, оцінки висновку експерта, органом, що призначав експертизу, для всіх видів експертиз однакові. Не існує окремого порядку призначення судово-економічних (бухгалтерських) експертиз, судових товарознавчих експертиз і т.п., або прав і обов'язків судового експерта для експерта, що володіє певними знаннями.

Посібник буде корисним для використання у навчальному процесі підготовки фахівців та практичній роботі судових експертів. У посібнику наведено діючі нормативні акти та методичне забезпечення судової бухгалтерської експертизи. Такий підхід дозволяє використовувати висвітлені у посібнику методи та форми організації досліджень документів у практичній діяльності та для розробки й удосконалення методичного забезпечення судової бухгалтерської експертизи. Зміст і структура посібника дозволяють забезпечити підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» у навчальних закладах системи вищої освіти в Україні, що відповідають вимогам галузевих стандартів вищої освіти.

За своєю структурою посібник надає можливість отримати знання про:

- 1) правові та наукові основи організації і проведення судово-економічних (бухгалтерських) експертиз;
- 2) предмет, методи і завдання судово-економічної (бухгалтерської) експертизи за напрямками досліджень;
- 3) перелік питань, які можуть бути поставлені для вирішення перед експертом;
- 4) структуру висновку судового експерта;
- 5) критерії оцінки висновків експертів, які можуть стати доказами у справі;
- 6) методики експертного дослідження за видами господарських операцій.

7) систему теоретичних знань про процесуальні основи судової експертизи та формування практичних навичок проведення експертного дослідження і надання висновку судовим експертом-економістом (бухгалтером).

8) формування комплексного підходу до аналізу явищ господарської діяльності;

За результатами вивчення положень навчального посібника є можливим отримання вмінь:

– застосовувати у практичній діяльності форми, методи організації проведення експертного дослідження;

– застосовувати методики дослідження для проведення судово-економічної (бухгалтерської) експертизи;

– об'єктивно оцінювати і аналізувати інформацію, отриману за результатами експертного дослідження;

– використовувати поняття повноти даних, що містяться у первинних документах бухгалтерського обліку, зведених документах обліку та звітності, з метою забезпечення достовірності, об'єктивності та обґрунтованості висновків судового експерта.

– узагальнювати дані та формувати висновки судового експерта.

..

ЕЛЕКТРОННІ АДРЕСИ НАШИХ АВТОРІВ

Білик Вікторія Вікторівна	<i>bilyk_v@ukr.net</i>
Буковинська Марія Петрівна	<i>m_bukovinska@mail.ru</i>
Габа Мирослава Ігорівна	<i>mirkah@ukr.net</i>
Драган Олена Іванівна	<i>eidragan@ukr.net</i>
Корінько Микола Данилович	<i>nickolai.korinko@yandex.ua</i>
Кравченко Алла Вікторівна	<i>terra.scorp@yandex.ua</i>
Марков Артур Рубенович	<i>kprieb@ukr.net</i>
Оніщенко Владислав Вікторович	<i>vladylen69@mail.ru</i>
Оніщенко Ірина Григорівна	<i>iryna.onishchenko@mail.ru</i>
Рейкін Віталій Самсонович	<i>vitaliyreikin@gmail.com</i>
Суворкіна Оксана Олегівна	<i>mari-makva@yandex.ru</i>
Устинов Роман Георгійович	<i>tano4ka.top@yandex.ru</i>

ДО УВАГИ АВТОРІВ ЖУРНАЛУ «ІНТЕЛЕКТ XXI»

Вимоги до структури та оформлення матеріалу статей

- українською, російською та англійською мовами подаються: прізвище, ім'я, по-батькові автора (авторів), назва статті, анотація (500-700 знаків українською та російською, 900-1000 знаків – англійською), ключові слова (6-8 позицій);
- стаття має включати наступні структурні підрозділи відповідно до постанови президії ВАК України від 15.01.2003р. № 7-05/1 “Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України”:
 - **постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
 - **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких розглядається дана проблема і на які спирається автор;
 - **формулювання мети статті**;
 - **основні результати дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
 - **висновки**, у тому числі з науковою новизною, й **перспективи подальших досліджень** у даному напрямку;
- стаття має бути структурованою – УДК, розділи з назвами повинні бути виділені;
- посилання на джерела статистичних даних та публікації дослідників обов'язкові;
- посилання на підручники, навчальні посібники, періодичні видання, газети і ненаукові журнали – небажані;
- посилання на власні публікації не допускаються (допускаються тільки у випадку крайньої необхідності);
- формули подавати у редакторі формул, із загальноприйнятим використанням символів, з нумерацією у круглих дужках;
- роботи авторів, на прізвища яких є посилання в тексті [__, с. __], мають бути в списку літератури;
- джерела повинні бути оформлені за формою 23 ДАК України «Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації, і списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті», а їх кількість повинна бути в межах 8-10 джерел за абеткою;
- в кінці статті автор (автори) вказує, що надіслана стаття не друкувалась і не подана до будь-яких інших видань та ставить свій підпис (підписи);
- обсяг статті – від 6 сторінок (шрифт TimesNewRoman, розмір 14; міжрядковий інтервал – 1,5; поля з усіх боків –20 мм.);
- матеріали мають бути надані в печатному та електронному вигляді;
- рецензії 2-х докторів наук за даним напрямом (для авторів без наукового ступеня).

Вимоги до структури та оформлення авторських даних (українською мовою):

- прізвище, ім'я, по-батькові автора (авторів),
- вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи,
- поштова та електронна адреси,
- контактний телефон.

Без електронної адреси автора(-ів) статті прийматись не будуть.

Редакційна колегія залишає за собою право на редагування та прийняття рішення щодо видання статті.

Журнал публікує статті українською, російською, англійською мовами та видається 6 разів на рік.

E-mail: intelekt21@mail.ru